magazin istoric

ANUL XII Nr. 10 (139) OCTOMBRIE 1978

a

b

c

d

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XII - Nr. 10 (139)
octombrie 1978

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ④ ② ③

① ④ Triumfala intrare în Alba Iulia a lui Mihai Viteazul publicată în albumul special editat, în 1929, de **L'Illustration. (Unirea şi independenţa românilor în conştiinţa lumii,** p.14)

② Mărturii ale strălucitei civilizaţii milenare de pe teritoriul patriei noastre: a) lanţ-colier din epoca bronzului; b) statuetă descoperită la Gornea (Caraş-Severin); c) cap de femeie (bronz aurit); d) panteră dionisiacă (sec. II-III e.n.). Din expoziţia Comori arheologice în regiunea Porţilor de Fier deschisă în Capitală, în luna mai 1978 **(Vechimea poporului român,** p.2)

③ Conducătorul ridicării la luptă a ţăranilor români transilvăneni din 1784 **(Vestitul iobag cu numele Horea,** p.37)

sumar

Vechimea poporului român: SIMION MEHEDINŢI 2
Teatrul unor lupte înverşunate: ROBERT DE BEAUPLAN 5
Unitatea românilor în mileniul I e.n. Mărturii vechi şi noi: M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA 7
Socialiştii şi „revoluţia unităţii naţionale": ION MAMINA 9
Pasiunea lui Ion Bulacu, un ţăran ca toţi ţăranii (II): CORNELIU TAMAŞ, IOAN LĂCUSTĂ 12

UNIREA ŞI INDEPENDENŢA ROMÂNILOR ÎN CONŞTIINŢA LUMII:
Nădejdea într-o lume mai încăpătoare: History Today 14
Curaj de neînfrînt: G.M. TOWLE 19
O sabie vrednică, o inimă vitează, un braţ viguros: W. GLADSTONE 20
Un stat independent, pe deplin suveran: V.N. VINOGRADOV 22
Ministru al Franţei la Bucureşti: SAINT-AULAIRE 23

Dicianu — un nume milenar în străvechea Dobroge: MIHAI BRUDIU 28
Mărturisesc că am trăit... (II): PABLO NERUDA 30
4 200 ani de istorie a Chinei: ANA BUDURA 33
Vestitul iobag cu numele HOREA: NICOLAE EDROIU 37
Un simbol al independenţei şi neatîrnării Poloniei: JERZY LILEYKO 43
Pe direcţia Sud-Vest: K.S. MOSKALENKO 46
La izvorul unei epoci: HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN 50
Străbătînd jumătate din Europa: AVRAM P. TODOR. 53
Germania în timpul războaielor napoleoneene (II): PIERRE GAXOTTE 57

● **Cărţi sosite la redacţie... 42** ● **Poşta** Magazin istoric... **62**

„De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoarei societăți dacice a lui Decebal, și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională".

NICOLAE CEAUȘESCU

DE LA STATUL CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT AL LUI BUREBISTA LA STATUL NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

VECHIMEA POPORULUI ROMÂN

SIMION MEHEDINȚI

„Dacă cultura e suma muncii din toată viața unui popor ..., trebuie să facem cît mai repede inventariul traiului nostru, descriind în chip științific tot ce e caracteristic și original în trecutul românismului, pentru a afirma autonomia sufletului nostru și hotărîrea de a fi și a rămîne statornici în făptura noastră..." Cel care — în discursul de recepție la Academia română, din 6 mai 1920 — rostea aceste cuvinte era Simion Mehedinți, omul care și-a închinat viața (1869-1962) științei, educării tinerei generații și ridicării pe o nouă treaptă de cultură și civilizație a poporului român.

Geograf de excepție, creator al școlii românești de geografie și titular al primei catedre universitare al acestei discipline din țară, etnograf de prestigiu („pentru a cunoaște și caracteriza un popor — scria el — nu-i altă cale decît să cunoști ... munca sa de creare, începînd de la unelte, scule și tot rostul vieții sale materiale"), Simion Mehedinți a fost, în egală măsură, istoric, deoarece, așa cum nota despre el Ion Bianu, „iubirea de pămîntul românesc și de neamul nostru, care trăiește pe acest pămînt stropit cu sudorile muncii lui, cu lacrămile durerilor lui și cu sîngele vieții lui, a fost —cum era firesc — ținta de căpetenie a studiilor, a scrierilor și a lucrării sale".

Aplecarea lui Simion Mehedinți către istoria patriei, către cele mai vechi epoci ale sale, era firească, căci, scria tot el, „pe tărîmul acestei științe [etnografia și istoria] ... mai ales acum, după întregirea politică, toate națiunile pămîntului așteaptă să vadă ce vrem și ce loc voim să ocupăm în cadrul istoriei universale".

Acestei necesități, izvorîtă din înseși canoanele cercetării științifice, i se consacră și conferința Vechimea poporului român, **ținută la Brașov, la societatea Astra, în ziua de 9 martie 1924, din care redăm cîteva fragmente.**

G. D.

Cine va putea povesti vreodată tot dispreţul pe care popoarele privilegiate l-au arătat celor fără privilegii, începînd din Irlanda şi străbătînd toată Europa pînă în India şi alte colţuri ale lumii! Cine va putea descrie tot dezgustul nobililor de odinioară, şi chiar al burghezilor, faţă de muncitorul cu palmele şi îndeosebi faţă de bieţii rurali, care n-aveau voie nici măcar să se aşeze în oraşe! În Germania evului mediu, păstorul era considerat aproape ca un paria indian, iar aci, pe pămîntul Ardealului, cîte nedreptăţi faţă de populaţia românească a satelor! Apoi, cine va putea zugrăvi toate crimele confesionale: arderi pe rug, oraşe devastate, ticăloşii şi silnicii fără număr ...

Din capul locului, îmi permit a pune înaintea celor ce mă ascultă următoarea constatare:

Noi, românii, sîntem locuitorii cei mai vechi ai acestui pămînt, şi anume, unul dintre cele mai vechi popoare ale întregului continent.

Istoricii pun de obicei începutul vieţii poporului nostru la cucerirea Daciei de Traian ...

Nici că se poate mai superficială concepţie. Departe de mine gîndul de a scădea cît de puţin meritele marelui împărat ... Dar ... împăratul [Traian] este abia un episod în viaţa milenară a poporului nostru. Cînd a sosit el la Dunăre, statul dac era de o sută şi mai bine de ani în culmea înfloririi: era *singura putere europeană, capabilă de a ţine în cumpănă Imperiul roman.*

Şi nu e de mirare că ajunsese aşa. La 513, [î.e.n.], cînd Roma stăpînea doar cîteva sate de pe malul stîng al Tibrului (nici cît Ţara Bîrsei) părinţii noştri de la Dunăre formau un neam mare, închegat şi puternic, care ţinea calea, în Balcani, celui mai mare monarh al Asiei, lui Dariu al lui Histaspe. Herodot spune că poporul tracilor era cel mai numeros din toată Europa (al doilea după Indieni), iar geţii, stăpînii malurilor dunărene, erau „cei mai viteji şi mai drepţi dintre toţi tracii...“

Şi n-a fost numai numărul populaţiei getice, ci şi *civilizaţia sa înaintată*, care i-a asigurat trăinicia. În contrast cu grecii, care erau oameni de mare, geţii erau, ca şi romanii, plugari. Cînd Alexandru Macedon a trecut noaptea peste Dunăre, soldaţii săi au trebuit a doua zi să culce spicele cu lancea, ca să înainteze printre lanurile strămbunilor noştri. Podgoria geto-dacă ajunsese aşa de întinsă, încît a fost nevoie să mai scoată din viţe. Iar exploatarea metalelor, îndeosebi a aurului, era vestită din vechime.

Pe cînd seminţiile germanice trăiau în pădurile din mijlocul şi marginea nordică a Europei, ca şi cele din pădurile Canadei, locuitorii de la Dunărea de Jos aveau sate, oraşe, negoţ, monedă (întîi străină, apoi monedă proprie) şi exportau cereale spre Egeea, primind în schimb produsele mai fine ale industriei mediteraneene.

Dar alături de *număr* şi *civilizaţie*, aveau ceva şi mai de preţ: o reală *cultură*, manifestată printr-o înaltă concepţie de viaţă. Pietatea geţilor a fost unică în toată antichitatea. Strabo o mărturiseşte ca o trăsătură caracteristică, „cunoscută de cînd lumea“. Aceeaşi părere o avea şi Socrate. El admira pe Zamolxe, ca pe un geniu etic. În opoziţie cu concepţia pedagogică a celor ce puneau mare preţ pe educaţia fizică, Zamolxe predica doctrina mai subtilă că numai *sănătatea sufletului* poate asigura sănătatea şi frumuseţea corpului. Aşadar, cu mult mai adînc şi mai adevărat decît: *mens sana in corpore sano*.

Iar ca dovadă că părerea lui Socrate nu e un cuvînt de ocazie, e faptul mărturisit de marele geograf şi călător Strabo care ne spune că aci, în Carpaţi, era un „Munte Sfînt“ numit Cogaeonum [Cogaionon], la poalele căruia curgea un rîu prin faţa unei peşteri (cum ar fi la schitul din Peştera Ialomicioarei). De asemenea, Dunărea era privită de daci ca un fluviu sfînt, după cum era Gangele pentru indieni. Înainte de a pleca la război, strămbunii noştri beau apă din Dunăre. Seriozitatea lor morală era aşa de mare, încît unii discipoli ai lui Zamolxe duceau o viaţă de pură contemplaţie, hrănindu-se numai cu vegetale şi ferindu-se de orice impuritate. Fără exagerare, putem zice, că am fost creştini înainte de creştinism.

Faţă de pozitivismul practic al romanilor şi estetismul cam sensual al grecilor, idealismul aproape ascetic al dacilor ne duce cu gîndul mai departe spre Iran şi spre India.

Prin urmare, nu-i de mirare, dacă pe vremea lui Cezar, dacii stau frunte la frunte cu romanii. Spada lui Burebista se arătase pînă la Nipru, iar spre apus pînă la Adriatica, la Alpi şi dincolo de Viena. Sora lui Burebista era soţia lui Ariovist, căpetenia germanilor care năvăliseră în Galia. Iată de ce, Cezar, cuceritorul Galiei, în lupta contra lui Pompei, îşi întoarce ochii spre Burebista, reprezentantul unui

Simion Mehedinţi

În p. 2: *familie de daci. Imagine de pe Columna lui Traian*

Teatrul unor lupte înverşunate

Vastul teritoriu care se întinde în Sud-Estul Europei, între Dunăre, Tisa, Nipru şi Marea Neagră, larg deschis marilor migraţii barbare sau acţiunilor de cucerire ulterioare, a fost, timp de milenii, teatrul unor lupte sîngeroase. Dar existenţa în centrul său a formidabilei fortăreţe naturale pe care o reprezintă masivul Alpilor transilvăneni, cu pădurile sale imense, a ferit întotdeauna populaţia autohtonă de a fi distrusă complet, adăpostind-o, o vreme, pînă trecea urgia, după care ea se afirma din nou vie, prolifică, solid înfiptă în pămînt.

Istoricii latini au descris amănunţit obiceiurile vechilor daci, care locuiau în bazinul inferior al Dunării, la porţile imperiului, şi pe care i-au supus legiunile. Ca şi în Galia, învinşii şi învingătorii s-au contopit rapid, formînd un popor nou, a cărui limbă derivă direct din latină, în timp ce obiceiurile şi costumul naţional au rămas pe deplin dacice. Fără îndoială că această trăsătură comună explică, printr-o îndepărtată afinitate, simpatia românilor pentru Franţa, cealaltă soră latină.

Au început apoi invaziile, pe care imperiul [roman][1], în decădere, nu le-a mai putut respinge: hunii, avarii, slavii, tătarii, mongolii au adus cu ei prăpădul şi distrugerea. Au urmat cuceritorii turci şi dominatorii maghiari.

La sfîrşitul sec. XVI, a apărut, un om: Mihai Viteazul, voievodul Valahiei. El a îndrăznit primul să declare că Munţii Carpaţi nu puteau despărţi pe fraţii aceluiaşi neam şi s-a încoronat, în 1599, la Alba Iulia, ca domnitor al tuturor românilor. A murit asasinat. Din nou, timp de două secole, au domnit oprimarea şi robia. În Nord, în Transilvania ... maghiarii s-au instalat ca stăpîni de temut; habsburgii de la Viena şi-au atribuit Bucovina; ţarii ruşi şi-au adjudecat Basarabia; la Sud, turcii şi-au prelungit, în Valahia şi Moldova, dominaţia lor, din ce în ce mai şubredă.

Dar marea idee naţională a voievodului Mihai s-a transmis din generaţie în generaţie.

Robert de BEAUPLAN

[1] Intervenţia din paranteze drepte aparţine redacţiei.

popor vechi şi aproape tot aşa de înaintat ca şi cel roman (lipsit însă de semnele decadenţei).

Dictatorul moare, dar conflictul dintre daci şi romani nu se mai putea înlătura ... După cucerirea Mării Adriatice, a Greciei şi a Macedoniei, legiunile căutau hotarul firesc al Dunării. Sub August îl şi ating. În curînd malul dunărean e împînzit de castre, cotropind astfel din teritoriul geto-dac jumătatea de la Sudul Dunării ...

Astfel stînd lucrurile, dacii erau siliţi să înceapă războiul de întregire. O sută de ani, de la August pînă la Traian, gîndul lor firesc era să-şi recapete hotarele din vremea lui Burebista. Legiuni întregi sînt bătute şi desfiinţate. Domiţian plăteşte chiar tribut dacilor. Aşa că Traian soseşte la tron tocmai în momentul cînd conflictul militar ajunsese în momentul decisiv ... Ciocnirea a fost teribilă. Războiul a durat aproape 7 ani. Columna lui Traian e plină de episoade crîncene. În cele din urmă, romanii învîng, dar Decebal nu moare fugar, ca Anibal, nici nu are naivitatea tînărului Vercingetorix care ajunge în taineţele de sub Capitoliu, ci cade cu spada în mînă.

Însă poporul său nu cade. De ogoare, de vie, de ocne, de mine, de sate şi de oraşe, omul civilizat nu se desparte lesne ...

Esenţial lucru pentru noi este altceva: *continuitatea dacilor*. În părţile dinspre miazănoapte şi răsărit ale Daciei, poporul autohton a rămas neclintit. Ptolomeu ni-l arată după moartea lui Traian, stăpînind nu numai lanţul carpatic, dar şi larga ţară dinspre răsărit, pînă la Nistru. Bessii, costobocii, carpii (de unde şi numele Carpaţilor), Tyregeţii [Tyrageţii] (adică Geţii nistrieni) stăpînesc *mai mult de jumătate din vechiul lor teritoriu, au regii lor şi nu lasă o clipă arma din mînă*... Chiar mai tîrziu, cînd goţii fac loc hunilor, dacii iau parte la lupta contra imperiului şi trec Dunărea, de cîte ori le vine la îndemînă.

La 162 d. Hr., costobocii iau ofensiva şi ajung pînă în Macedonia şi Achaia, reînviind iarăşi vremurile cînd părinţii lor sfărîmau legiunile lui Domiţian ...

Aşadar, *Traian cu adevărat este numai un episod în istoria poporului* care stăpînea masivul Carpaţilor şi şesurile dimprejur ...

Dar oricum ar fi, un lucru este sigur: poporul nostru e în primul rînd geto-dac şi anume, unul din cele mai vechi popoare ale Europei; cu toată altoirea romană, substratul vechi durează şi după colonizarea Daciei. A vorbi de pieirea dacilor nu numai în vremea lui Traian, dar chiar după Aurelian, înseamnă a nega adevărul etnografic că o masă omenească, ajunsă în faza de popor, nu mai poate părăsi pămîntul său, ci numai se transformă pe încetul, crescînd sau scăzînd timp de secole şi îmbrăcînd forme noi de viaţă.

Acel preţios caracter etnografic: masivitatea, adică *numărul*, explică de altfel în chip organic, fără să mai căutăm alte cauze, lunga

stăruință a acestui popor. El n-ar fi putut reprezenta la 513 (ante Hristum), o putere considerabilă și o închegare socială și militară, capabilă de împotrivire contra perșilor, dacă n-am admite prealabil cel puțin două, trei veacuri de incubație etnică. Aceasta dă părinților noștri de la Dunăre aceeași vechime ca și romanilor, adică cel puțin 7-8 secole de individualizare înainte de era creștină.

Ar mai rămînea doar întrebarea dacă s-a mai păstrat ceva din sufletul dac sau roman, îndeosebi acea *pietate*, admirată de Strabo. Răspundem și aci afirmativ.

Însușirea aceasta este reală și se explică în parte printr-un fapt foarte însemnat din viața poporului nostru: *românii sînt cel mai vechi popor creștin față de toți vecinii lor* ...

Al doilea rezultat însemnat al numărului a fost continuitatea:

Pe cînd toți năvălitorii: celți, bastarni, goți, huni, gepizi, avari, bulgari, chazari, slavi, pecenegi, cumani și tătari au dispărut rînd pe rînd, poporul nostru se găsește și azi legat de masivul carpatic și de ținuturile dimprejur. Am relevat că chiar din antichitate se păruse caracteristică alipirea dacilor de munții lor.

Problema continuității a fost privită de unii cu prea puțină obiectivitate. Părăsirea Daciei de populație, adică de dacii romanizați, și mai ales de cei neromanizați, este o evidentă sofismă. Mai întîi, din punctul de vedere geografic, o masă de populație de pe un teritoriu atît de întins ca Dacia, nu putea intra în micul ținut botezat *Dacia aureliană*, după cum Tisa, Someșul, Crișul, Mureșul, Oltul și toate celelalte ape dimprejurul Carpaților, n-ar încăpea în albia Timocului.

La aceasta se adaugă și un argument social: ce-ar fi cîștigat populația din Dacia să fugă de goții din stînga Dunării, ca să găsească pe dreapta iarăși goți? Năvălirea acestora ajunsese pînă în M. Egee. Tesalonicul fusese asediat. Apoi mulți goți slujeau în armata romană: știm și numele căpeteniilor gotice care luptau atunci sub steagurile romane. Valerian spune lui Aurelian în scrisoarea de adopțiune la imperiu, că va avea sub comanda sa pe *Hartomundus, Haldegastes, Hildemundus și Carioviscus. Retragerea legiunilor a însemnat deci pentru Dacia mai mult un fel de schimbare a garnizoanei.* Ținutul de la Nordul Dunării rămînea prin urmare în paza goților ca *foederati*, adică sub scutul unei populații în parte creștinată și în orice caz fără asprimile fiscalității romane. Salvianus spune lămurit: Țăranii (daco-romani) „nu numai că nu voesc să treacă de la ei la noi [în dreapta Dunării], dar ne părăsesc pe noi, ca să se adăpostească la ei!" Așadar, părăsirea Daciei, pe lîngă o imposibilitate etnografică, mai este și un patent neadevăr istoric.

În al treilea rînd se mai adaugă și un argument mai general. Semințiile se pot muta și se mută. Cînd însă o formațiune etnică ajunge în faza de popor, adică este o masă considerabilă (cum au fost dacii de la Herodot și pînă la Aurelian), o masă diferențiată din punct de vedere social, prin munca pămîntului: podgorie, exploatare de mine, negoț etc., atunci poporul acela poate trimite coloni, dar de emigrat în totalitatea lui, asta după cum am spus, e cu neputință. Istoria nu ne arată un astfel de fenomen niciodată și nicăieri.

Întreita sofismă cu privire la mutarea peste Dunăre sau pieirea daco-romanilor din Dacia este așadar un rest al concepției catastrofale în istorie; ea se întemeiază pe iluzia că năvălirile evului mediu ar fi fost niște adevărate cataclisme. Adevărul etnografic și istoric e altul: după cum nu există cataclisme în geografia fizică, tot astfel nu există nici în etnografie sau istorie ...

Socotim că nu ne depărtăm de adevăr dacă vom afirma că *după Aurelian n-am fost cu nimic mai primejduiți decît în epoca romană*, plină și aceea de năvăliri, războaie, cetăți dărîmate și alte nenorociri ale răscoalelor — chiar în mijlocul Italiei. Barbarii veniseră cu veacuri înainte de Traian: au năvălit apoi la cîteva decenii după moartea lui Traian pînă în inima Ardealului, cerînd pămînt pentru așezările lor; au venit mereu pînă la Aurelian și după Aurelian... pînă la ultimul val mongolic, al tătarilor (1240). Dar cum au venit, așa s-au dus. Erau în stare de seminții: cete relativ mici și foarte mobile. Ele n-au putut disloca masa autohtonă și nici n-aveau interes s-o nimicească, ci s-o apere și s-o exploateze pentru iernatic, cum au făcut de la Atila pînă la Hoarda de aur, cuceritoarea Rusiei. Încă o dată: numărul și lipirea străveche de masivul carpatic a susținut continuitatea ... *Românii sînt, din evul mediu pînă azi, singurul popor care a rămas ca o formație politică fără eclipsă.* Cînd Tîrnova și Sofia ajunseseră abia niște sate; cînd la Belgrad și Buda stăpîneau pași turci în numele sultanului, iar Polonia fusese ruptă în bucăți și bucățele, singura formație politică cu o ființă politică deosebită era a românilor de sub Carpați.

Aceasta n-a fost numai un joc al întîmplării. Cînd turcii au dat năvală peste Bosfor și-au ajuns pînă la Dunăre, la Rovine i-a întîmpinat Mircea cel Bătrîn (1400). La Belgrad — Ioan Corvin. La gurile Dunării, Ștefan cel Mare (1500) „atletul creștinătății", cum îi zicea Papa dela Roma, iar la 1600 avem în Mihai Viteazul altă personalitate de nivel european.

Așadar, n-am ținut degeaba umbră pămîntului. Mulți se fălesc cu rolul de apărători ai creștinătății. Mircea, Corvin, Ștefan și Mihai au căpătat însă sufragiile străinilor și chiar ale istoriografilor turci. Numărul și lipirea de munți și-au manifestat constant valoarea.

Unitatea românilor în mileniul I e.n.

MĂRTURII VECHI ȘI NOI

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

Cercetările arheologice de o deosebită amploare din ultimii 30 ani au scos în evidență, cu pregnanță, unitatea culturii materiale și a vieții spirituale a strămoșilor noștri. Din cele mai vechi timpuri, locuitorii acestui pămînt — în care Carpații au constituit o adevărată coloană vertebrală — au dezvoltat una și aceeași cultură datorată unuia și aceluiași popor. Variantele locale, pe care cercetările arheologice le-au pus în evidență, nu afectează această unitate, ci, dimpotrivă, scot în relief originalitatea și vitalitatea culturii materiale a strămoșilor noștri, demonstrînd cu prisosință, principiul unității în diversitate.

Prin rezultatele sale, cercetarea arheologică a adus astfel contribuții esențiale la lămurirea unor probleme precum continuitatea populației autohtone traco-daco-getice, stăruința și permanența ei în acest spațiu. De asemenea, știința arheologică a evidențiat legăturile culturii dezvoltate de autohtoni cu civilizațiile greacă, scitică, iraniană, ilirică, celtică sau romană — legături care au îmbogățit patrimoniul culturii geto-dacice, ajunsă între 100 î.e.n. și 100 e.n. la apogeul ei, cum o atestă descoperirile din Munții Orăștiei[1], de la Ocnița-Vîlcea[2] sau Piatra Neamț — Bîtca Doamnei.

Dar nu numai aceste probleme ale epocii vechi a istoriei noastre s-au bucurat de această atentă cercetare. Cu egală grijă, cercetătorii au studiat și procesul de făurire a poporului și limbii, scoțîndu-se în evidență, prin date concludente, continuitatea populației autohtone din spațiul carpato-dunărean, atît în condițiile stăpînirii romane asupra Daciei, cît și în timpul migrației popoarelor.

[1-2] **Magazin istoric**, nr. 4,6,7/1977; 1,9/1968, 3/1974.

Granițele devin punți

De la bun început trebuie subliniat faptul că începutul erei noastre găsește, pe întreg spațiul locuit de daci, elementele clasice ale dezvoltării lor, făurită de-a lungul mileniului I î.e.n. — în primul rînd în ocupațiile principale ale autohtonilor (agricultura și creșterea vitelor), sistemul unitar de construire a cetăților, asemănărilor dintre uneltele de fier prelucrat, dintre obiectele de podoabă din argint sau dintre piesele de ceramică.

Interpunerea stăpînirii romane (între 106 și 271 e.n.) peste o parte din teritoriul Daciei a avut, desigur, importante efecte asupra dezvoltării social-economice, politice și

culturale a locuitorilor din această zonă. Dar vieţuirea lor nu a fost întreruptă. Săpăturile de la Slimnic (judeţul Sibiu) au relevat existenţa unei aşezări, ridicată înainte de instaurarea stăpînirii romane, care şi-a continuat neîntrerupt existenţa pe aceeaşi vatră şi în timpul dominaţiei imperiului. De asemenea, sînt revelatoare şi rezultatele descoperirilor din aşezările şi necropolele de la Obreja şi Soporul de Cîmpie, în Transilvania sau de la Locusteni, în Oltenia, care atestă interferenţa celor două culturi, dacică şi romană, interpătrundere evidenţiată şi la Adamclisi, în Dobrogea. Practic, deci, pe întreg teritoriul intrat sub stăpînirea Imperiului roman, autohtonii şi-au continuat existenţa, s-au îndeletnicit în continuare, cu agricultura păstoritul şi meşteşugurile. Dealtfel, o caracteristică a aşezărilor romane, civile sau militare, din Dacia este strînsul şi permanentul contact dintre populaţia dacică şi cea romană. Cantitatea mare de ceramică dacică care s-a găsit în castrele romane ar putea indica nu numai prezenţa dacilor în zonă, ci chiar recrutarea localnicilor în armată.

Continuitatea de locuire dacică în sec. II-III e.n. este şi mai evidentă în teritoriile neocupate de romani (Crişana, Maramureş şi părţi din Muntenia şi Moldova). În această privinţă săpăturile arheologice în aşezările de la Dumbrava—Iaşi, Cucorăni—Botoşani, Tîrgşor—Prahova, precum şi în necropolele de la Zvoriştea — Suceava, Chilia — Olt dezvăluie stadiul civilizaţiei dacilor liberi. Un interes deosebit îl prezintă cimitirul de la Văleni, lîngă Roman, în judeţul Neamţ — cea mai mare necropolă dacică cunoscută pînă în prezent. Din ea s-au cercetat peste 600 morminte, majoritatea de incineraţie, deci în ritualul caracteristic strămoşilor noştri. Arheologia a adus, astfel, atît pentru teritoriul provinciei romane Dacia, cît şi pentru cel al carpilor (dacii liberi) argumente decisive privind continuitatea şi unitatea de cultură materială şi viaţă spirituală. În cadrul acestei unităţi pot fi sesizate, desigur, şi variante regionale — mai cu seamă în ceramică şi rit funerar — care sînt însă cu caracter local şi se explică prin diversitatea de manifestare a culturii dacice.

În legătură cu raporturile dintre autohtoni şi lumea romană se impun, credem, unele formulări mai nuanţate în privinţa „frontierelor" Imperiului roman care nu au constituit atît o barieră, cît, deseori, un factor de strîngere a legăturilor. Prof. I. Nestor a evidenţiat că în studierea raporturilor dintre romanii şi dacii din afara provinciei, se impune să se ia în considerare şi constatările privind relaţiile dintre romanii şi germanicii din regiunea Rinului şi Dunării Mijlocii. În lumina acestor consideraţii, în stadiul actual al cercetării, reiese că nu a existat o barieră de netrecut între populaţia daco-romană din cadrul provinciei şi cea din teritoriul liber. După retragerea aureliană, cînd frontierele au fost desfiinţate între fosta provincie şi regiunile dacilor liberi, raporturile s-au strîns şi mai mult, creîndu-se premisele unei noi sinteze culturale.

Fibulă de bronz din sec. VI-XII, de la Draxini (Botoşani). În p. 7, o piesă asemănătoare, descoperită la Iaşi, în locul numit Crucea lui Ferent

Criteriul absolut necesar

Pe întregul teritoriu, în Moldova, Muntenia şi Transilvania, secolul IV evidenţiază elementele uneia şi aceleiaşi culturi, denumită Sîntana de Mureş după numele localităţii unde a fost întîia oară semnalată. Cercetările arheologice dovedesc concludent preponderenţa dacică în cadrul acestei culturi: tipurile de locuinţe, practicile funerare, ceramica — în primul rînd renumita căţuie (ceaşcă) — sînt tipic dacice. În cultura Sîntana de Mureş se regăsesc elemente romane şi apar unele trăsături gotice şi sarmatice.

Secolul IV marchează o şi mai mare omogenizare culturală, datorată, desigur, încetării stăpînirii romane. Pentru perioada următoare, sec. V şi începutul sec. VI, în spaţiul carpato-dunărean găsim trei mari complexe culturale (Bratei, în Transilvania; Ipoteşti—Cîndeşti, în Muntenia şi Oltenia şi Costişa—Botoşana, în Moldova), toate variante ale aceleiaşi culturi materiale de tradiţie daco-romană. Trăsăturile comune se evidenţiază pretutindeni, proporţia lor variind în funcţie de contactele cu Imperiul roman, care, după cum se ştie, în această perioadă şi-a accentuat prezenţa la Dunărea de Jos. În continuare, fondul comun al cul-

(Continuare în p. 52)

Socialiștii și „revoluția unității naționale"

MAI ÎNTÎI ROMÂNI, APOI MEMBRI AI OMENIRII

ION MAMINA

Scurt timp după ce marea revoluție a românilor din 1848-1849 fusese înăbușită de trupele străine intervenționiste, Nicolae Bălcescu arăta că, pentru a reintra „în plenitudinea drepturilor sale naturale", poporul român avea de înfăptuit încă două revoluții — una pentru unitate și cealaltă pentru independență națională. Cele două revoluții erau însă părți componente ale unuia și aceluiași proces legic de devenire istorică a poporului român, de afirmare liberă și independentă.

Trei milioane de frați peste Carpați

Pentru socialiștii români — forța politică cea mai înaintată, consecvent revoluționară a societății românești — 9 mai 1877 marcase ziua „în care s-a pus începutul celor mai mari fapte pentru țara noastră, zi în care s-a asigurat viața noastră națională", cînd „întreg poporul românesc, împins de dorința libertății și de perspectiva unei vieți mai fericite, a trecut Dunărea cu un singur gînd de a lupta vitejește spre a-și mai împuțina exploatatorii și a-și ușura povara ce-l apăsa atît de greu" (*România muncitoare*, 12 mai 1902).

Militanți și participanți la făurirea independenței, socialiștii s-au aflat, în perioada imediat următoare, în fruntea forțelor progresiste ale țării care au acționat ferm în direcția consolidării neatîrnării și a dezvoltării luptei poporului român pentru împlinirea a ceea ce Bălcescu numise revoluția unității naționale. „Strămoșii noștri — scria revista socialistă *Dacia viitoare*, din 16 februarie 1883, într-un articol intitulat *România față cu principiul naționalităților* — ne-au consacrat limba și pămîntul strămoșesc, părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența, și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru: nouă ne este dat de a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume".

Desăvîrșirea unității naționale era privită de mișcarea socialistă ca o necesitate obiectivă, izvorîtă din legitățile istorice: „Astă unire [din 1859 — *n.a.*] e incompletă. Peste Carpați, trei milioane de români, care zic ca noi: sînt român, care vorbesc aceeași limbă și au aceleași sentimente ca noi, suferă de cîțiva ani [din 1867 — *n.a.*] o opresiune, care-i face să regrete — lucru de necrezut! — dominația austriacă". Subliniind dreptul firesc al românilor de a trăi cu toții în cadrele unui singur stat, drept ce se întemeiază pe comunitate de neam, limbă și obiceiuri, autorul articolului din *Dacia viitoare* scria: „Care au fost cauzele actului măreț de la 1859? Comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și mai presus de toate comunitatea de sentimente. Îndată ce românii au cunoscut că sînt frați, Milcovul a dispărut cu toată opoziționea austro-turcă, tot așa vor dispărea și Carpații oricît s-ar opune mozaicul austro-ungar". Idealul pentru înfăptuirea căruia militau socialiștii, întregul popor român, era afirmat în toată claritatea: „*Voim Dacia așa cum ea fu* ..., trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română ... Voim dar ca ceea ce este al românului lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemnă de secolul în care trăim de dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un

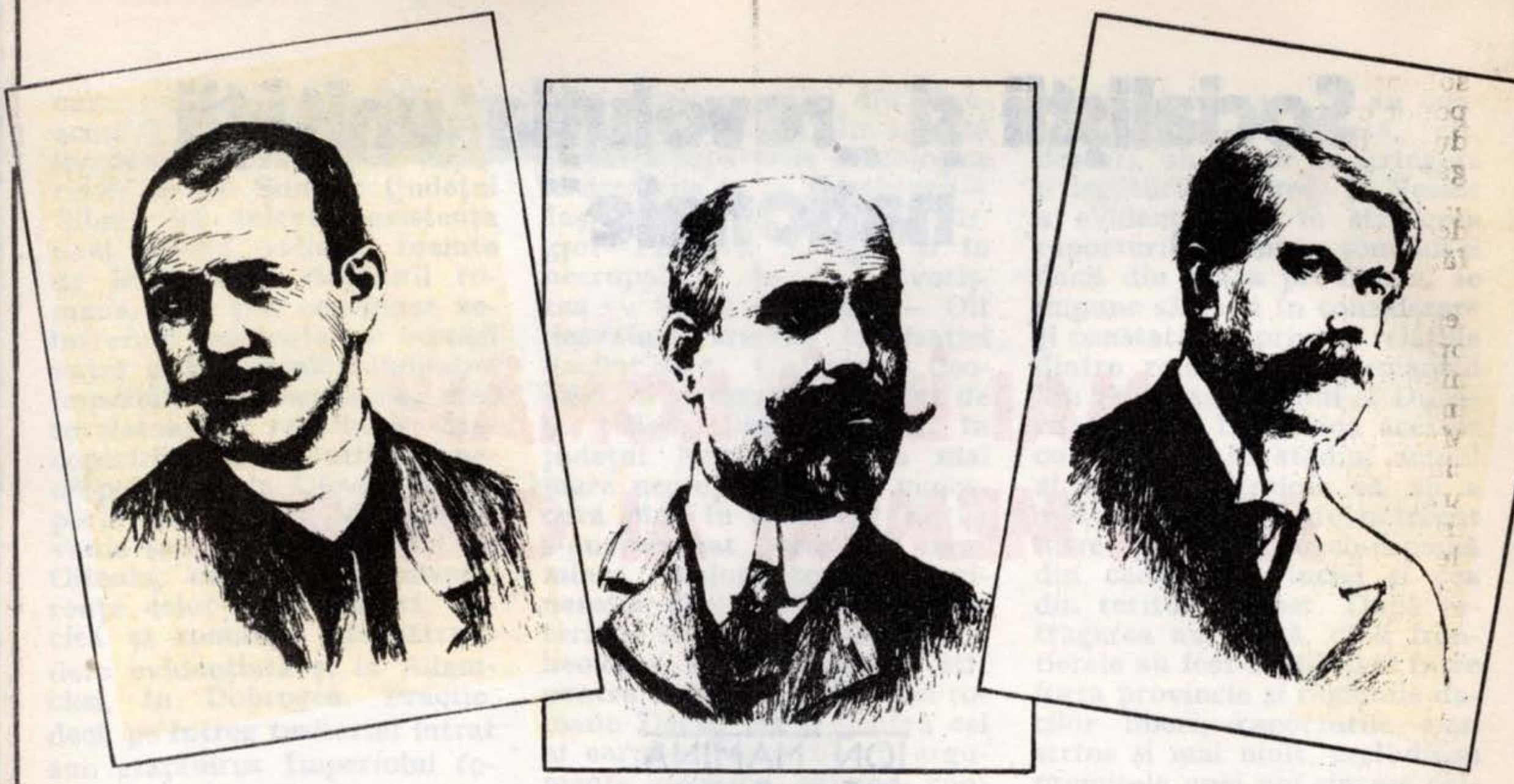

Trei dintre redactorii publicațiilor socialiste de la sfîrșitul sec. XIX: Al. Radovici, C. Mille și Al. Bădărău
Desene de Ileana Constantinescu

stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege".

În paginile aceleiași publicații, în articolul *Iredentism* (1 aprilie 1883) se făcea precizarea clară că: „rîvna națională de a face un stat, o comunitate, o colectivitate cu toți semenii noștri de aceeași origine, credințe, aspirațiuni se cheamă: *unitate națională*".

Patrioți — da, șovini — nu!

Unitatea națională în concepția socialiștilor români era o condiție sine qua non a progresului general: „Micimea României de astăzi — scria *Emanciparea*, din 2 mai 1883 — este o piedică puternică la dezvoltarea și propagarea ideilor celor mai generoase, luptele sociale sînt paralizate de teama răpitorilor de peste granițe și, astfel, luptătorul cinstit dar înțelept se vede de multe ori silit a-și călca pe inimă și a renunța la credințele lui cele mai scumpe, nevoit fiind a lupta nu numai împotriva piedicilor dinăuntru care se întîlnesc cu prisosință și în sînul națiunilor celor mari, dar încă a avea privirea neîncetat ațintită peste hotare și a pleca capul atunci cînd izbînda ar fi mai sigură". Concluzia aceasta se întemeia pe dureroase experiențe istorice. Este suficient să amintim evenimentele din prima parte a sec. XIX, cînd intervenția brutală a trupelor străine a înăbușit două mari revoluții românești, tocmai pentru că aceste revoluții prilejuiseră afirmarea puternică a sentimentelor naționale și propuseseră maselor obiective programatice cu profund caracter revoluționar.

Pe deplin conștienți de perfidia capcanelor întinse de propaganda șovină iubitorilor de țară si de neam, socialiștii români afirmau răspicat: „Sîntem români și patrioți pînă la marginea aceea care este încă necunoscută șovinismului, și patriotismul nostru, legitimat prin robia veacurilor trecute, cît și prin greutatea ce au neamurile mici de a trăi independente în mijlocul arsenalului european, nu-și va manifesta ființa, nici prin lovituri aduse drepturilor neamurilor străine, nici prin revendicări care ar fi mai mari decît permite dreptatea și adevărul istoric..." *(Emanciparea*, 15 aprilie 1883).

Pornind de la principiul că fiecare popor are dreptul să decidă de soarta și viitorul său, revista socialistă *Evenimentul literar*, din 9 mai 1894, scria: „Din punct de vedere politic e evident că socialiștii nu pot să nu recunoască fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și a se cîrmui pe sine însuși. Aicea nici nu poate fi altă măsură decît conștiința și voința poporului însuși. Dacă vreun popor reclamă dreptul său și luptă pentru el, nu socialiștii vor fi aceia care să-i refuze simpatiile lor".

Lupta socialiștilor pentru unitate națională viza o Românie „care să grupeze pe toți fiii ei..., un ideal frumos spre a cărui realizare trebuie să tindem, și la care fatalmente vom ajunge, dacă vom pricepe cum trebuie să lucrăm" *(Democrația socială*, 21 iunie 1892). „Cînd vorbim de unitate națională, de ajutarea românilor de a se putea liber dezvolta — scria *Contemporanul*, nr. 12, din aprilie 1891 — fără îndoială că ne gîndim la toți românii, din orice parte și sub orice stăpînire ar fi. Acesta e un punct asupra căruia nu mai încape nici o discuție".

Vina magnaților și nevinovăția poporului

În acest spirit, presa muncitorească și socialistă a dezvăluit măsurile de deznaționalizare inițiate de autoritățile austro-ungare și țariste în teritoriile subjugate, a exprimat

solidaritatea clasei muncitoare, a întregului popor cu românii din aceste teritorii. Referindu-se la lupta românilor transilvăneni, organul socialist *Munca* scria, la 21 iunie 1892: „... Ca socialişti şi ca români, noi nu putem decît să protestăm contra prigonirilor ce sufăr românii de dincolo de Carpaţi".

Socialiştii români au folosit, de asemenea, legăturile internaţionale pentru a înfăţişa opiniei publice de peste hotare situaţia românilor din teritoriile aflate sub stăpînire străină. Delegaţia Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România la Congresul socialist internaţional de la Zürich, de exemplu, arăta, în raportul său, că „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privaţi de orice drept politic şi în imposibilitate de a-şi trimite un singur reprezentant în Cameră. Ei sînt supuşi la necontenite vexaţiuni din partea unei administraţiuni fără scrupule" (*Munca*, 22 august 1893).

Făcîndu-se ecoul sentimentelor întregului proletariat român, *Munca*, din 15 mai 1894, scria referitor la procesul intentat conducătorilor Partidului Naţional Român din Transilvania[1]: „Acest proces este rezultatul firesc ce a trebuit să producă dualismul austro-ungar; el nu-i decît rezultatul asupririi românilor de către clasa stăpînitoare maghiară. Pentru că după stabilirea dualismului magnaţii maghiari au devenit stăpînii şi exploatatorii românilor. Să se ştie bine de toţi, că nu poporul maghiar, nu păturile muncitoare fac proces românilor ..., stăpînirea maghiară a intentat procesul care se judecă la Cluj".

Condamnînd odioasa înscenare, *Munca* continua: „Toţi oamenii cinstiţi şi sinceri simpatizează cu acuzaţii, cu poporul românesc din Ungaria ... În ţară la noi s-au făcut mitinguri de protestare, de solidaritate cu acuzaţii din Cluj, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnabil din toate punctele de vedere. Aceasta este părerea noastră a socialiştilor în procesul dintre stăpînitorii unguri şi români".

Organizaţiile politice ale proletariatului român au condamnat cu consecvenţă măsurile represive ordonate de autorităţile austro-ungare împotriva fruntaşilor mişcării de eliberare naţională. Relevînd activitatea dr. Vasile Lucaciu, *Munca*, din 27 martie 1894, scria cu admiraţie despre însuşirile alese ale „omului care suferă pentru o idee a sa, care se jertfeşte pentru idealul său şi care nu se dă în lături de la nici un sacrificiu pentru a face să triumfe ideile sale".

În spiritul solidarităţii naţionale, al legăturilor permanente dintre locuitorii tuturor regiunilor româneşti, socialiştii au acţionat pe multiple planuri, pentru a grăbi ziua mult visată: desăvîrşirea statului naţional. În vara anului 1893 o delegaţie socialistă din Vechiul Regat a efectuat o vizită în Transilvania şi Banat pentru a se informa asupra situaţiei românilor din aceste provincii. La întoarcere, Constantin Mille, care făcuse parte din delegaţie, cerea muncitorilor din România să acorde sprijin material şi moral pentru dezvoltarea luptei de eliberare a fraţilor subjugaţi. În cursul anilor legăturile dintre socialiştii din patria liberă şi cei din teritoriile aflate sub stăpînire străină au îmbrăcat forme variate: o intensă corespondenţă, delegaţii reciproce cu prilejul congreselor, schimburi de publicaţii etc. La 4 iunie 1897, Ioan Nădejde relata că la conducerea P.S.D.M.R., s-au primit „mai multe scrisori de la români, mai multe cereri de broşuri şi *Lumea nouă* [organul partidului — *n.a.*] din Banat şi Transilvania".

Fii credincioşi ai poporului, exprimînd cele mai nobile idealuri de dreptate şi libertate ale acestuia, socialiştii români declarau fără ezitare: „În împrejurările speciale ale ţării noastre, înţelegem că înainte de a fi membri ai omenirii, sîntem români, că trăim în ţara românească". Întrucît „patria e un tezaur de progres şi de civilizaţie, e sinteza evoluţiei unui popor, e comunitatea de limbă şi obiceiuri şi e sanctuarul libertăţii", nimeni nu poate nega „sentimentele ce leagă pe oameni de locul naşterii şi al copilăriei" şi, ca atare, „Partidul socialist nu poate să nege această vie realitate, patria" (*România muncitoare*, din 7 aprilie 1902; 27 noiembrie 1908 şi 20 mai 1912). *Viitorul social*, publicaţie teoretică de prestigiu, îşi anunţa ca pe o datorie de onoare efortul de a deveni „organul socialiştilor de limbă română din toate ţările", (*Viitorul social* din august 1907). Semnificativă în acelaşi sens este şi iniţiativa socialiştilor bucovineni de a organiza, în 1909, o întrunire de omagiu pentru revoluţia din 1848. În apelul adresat muncitorilor se spunea: „Veniţi la adunarea asta cu sutele şi miile! Să arătăm că noi sîntem vrednicii urmaşi ai celor căzuţi în revoluţia din anul 1848 pentru drept şi libertate". La sfîrşitul reuniunii, participanţii au cîntat *Pe steagul roş e scris unire!* (*Lupta* [Cernăuţi], 11 aprilie 1909).

Atunci cînd, în iunie 1909, lui Nicolae Iorga i-a fost refuzată viza de şedere în Bucovina, unde făcea studii istorice, socialiştii bucovineni au protestat cu energie „ca socialişti şi români", căci autorităţile din Viena „începînd cu izgonirea unui profesor universitar român ..., uşor pot sfîrşi cu oprirea literaturii ştiinţifice şi jurnalistice române, de care noi bucovinenii avem atîta multă nevoie. Dacă noi românii avem soarta crudă de a fi despărţiţi sub stăpîniri străine ... — nu vom răbda deci nicicînd să ne ridice cineva hotare şi în privinţa unităţii noastre culturale ... Dl. Iorga ... e izgonit de pe un teritoriu locuit de români" (*Lupta*, iunie 1909).

Lupta de eliberare şi unitate naţională a poporului nostru în primele decenii ale secolului XX a găsit în mişcarea socialistă nu numai un conducător, dar şi un participant activ la înfăptuirea marelui ideal. În toate teritoriile locuite de români a răsunat cu vigoare glasul socialiştilor, glasul mişcării muncitoreşti pentru independenţa, libertatea şi unitatea românilor.

[1] **Magazin istoric**, nr. 8/1978.

PASIUNEA LUI ION BULACU UN ȚĂRAN CA TOȚI ȚĂRANII (II)

„Am plîns, uitîndu-mă spre țară..."

Prezentăm în continuarea numărului trecut însemnările memorialistice — pînă acum inedite — ale soldatului Ion Bulacu, din Escadronul de călărași 4 Rîmnicu Vîlcea. Mobilizat în vara anului 1916, el a luat parte la luptele de pe Valea Oltului și din preajma Sibiului, în august-octombrie 1916 și a căzut prizonier în octombrie 1916. A fost repartizat la un spital militar german din Sibiu, apoi trimis, cu alți camarazi, în comuna Fofeldea la muncă forțată, gustînd din plin disprețul umilitor cu care erau tratați prizonierii români. În vara anului 1917, dorința de a ajunge în Moldova pentru a lupta în cotinuare împotriva dușmanului a devenit irezistibilă.

Sinceritatea și talentul de povestitor conferă însemnărilor lui Ion Bulacu valoarea unui document deosebit, una dintre puținele mărturii de acest fel care ne-au rămas de la simpli soldați, despre pasiunea cu care ei au luptat și s-au jertfit pentru întregirea țării.

Ca și în fragmentul precedent, am păstrat particularitățile stilistice ale autorului. Intervențiile noastre în text pentru explicarea unor cuvinte le-am marcat prin paranteze drepte.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

Corneliu TAMAȘ, Ioan LĂCUSTĂ

Mizeria răniților

20 octombrie, 1916. La orele 8 dimineața, ne-au strîns pe toți prizonierii, improvizînd niște tărgi unde așezau cîte un rănit german și au pus cîte patru oameni la targă. Pe mine nu m-au dat la targă, mi-au dat doi răniți în spinare. Mergînd pe drum, am scos fotografia ce-o aveam la mine și am plîns, uitîndu-mă înspre țară, că mă depărtez de ea și de toți cei dragi ai mei.

21 octombrie, 1916. De dimineață a venit un neamț cu un sac de fărîmituri de pîine, ne-a dat la fiecare cîte o mînă de fărîmituri și cîte o lingură de cafea. Noaptea, am simțit un frig îngrozitor din vîrful muntelui, deoarece mantăile noastre ni le-au luat și le-au pus pe răniții lor. Ne-au pornit iarăși cu răniții. La orele 5 seara, am ajuns la un post al lor unde primeau răniții. Pe noi ne-a băgat într-o cocină, am dormit unul peste altul în noroi. În acel cantonament am găsit niște picioare de oaie, pe care le-am fărîmat, le-am fiert în niște tinichele de conserve, de am mîncat care cum am apucat.

22 octombrie, 1916. La ora 6 dimineața, am pornit cu răniții, suind cu ei pe munte. La orele 1, am fost sus pe creastă, de unde puteam vedea satele din Ardeal. Am odihnit puțin, unde ne-a dat la 8 oameni o pîine. Nu mai mîncasem de 7 zile pîine. Am pornit cu răniții, ajungînd la ora 8 la glăjeria [fabrica de sticlă] Porumbacului, unde am dat răniții în primire. Pe urmă ne-a pus în două rînduri și ne-a ales pe cei care nu aveam răni la umăr de la targă și ne-a băgat într-un beci, iar pe ceilalți camarazi nu știu unde i-a dus, că nu i-am mai văzut.

23 octombrie, 1916. De dimineață, pe noi din pivniță ne-au pornit iarăși la răniți, să-i luăm de sub munte, de la un post de ajutor al germanilor. Am dormit noaptea acolo, stînd pe loc în 23 și 24 octombrie. Acolo nu a avut să ne dea pîine, ne-a dat numai cafea.

26 octombrie, 1916. Pe la ora 7 dimineața, ne-au adunat să ne trimită iarăși să luăm răniți. Eram cu totul distrus, slab și cizmele mi se rupseseră. Mă gîndeam că voi muri prin munți. M-am arătat la un medic german, care cam cu greu mi-a făcut bilet de internare în spital și m-a băgat într-o cameră unde mi-a dat mîncare bună. Venind acolo și un camarad al meu, Vălimăreanu Gh., de la Bălcești, eram doi. Ne-am împrietenit cu răniții germani, care erau și ei cu noi la un loc. Pe seară ne pune iar într-o căruță cu cai și ne-a pornit la Avrig, ajungînd acolo pe înserate. Mergînd pe drum, cunoșteam toate locurile pe unde luptasem. Aș fi putut fugi și pe cînd căram răniții, dar eram slăbit, istovit și fără mîncare. Cînd am ajuns în Avrig, ne-a dus în clădirea unde fusesem cantonați cu caii, pe ziua de 3 septembrie 1916. Aici aveau germanii spitalul lor. Am fost vizitați de germani, ni s-a dat pîine și cafea. Erau răniți germani și unguri. Erau și ei în mizerie, aveau toți păduchi pe ei.

27 octombrie, 1916. La ora 8, ne-a pus într-o ambulanță sanitară și ne-a dus în gara Avrig. Acolo m-am întîlnit cu fosta mea gazdă, Ion Pavăluț, unde fusesem cantonat cînd erau trupele noastre în Avrig. Cum m-a văzut, a început să plîngă de mine. I-am povestit cum ne-au omorît caii și cum m-au prins. Mi-a dat pîine, slănină și mere. La ora 3, ne-a pornit cu trenul la Sibiu. În tot timpul parcursului cu trenul, pînă la Sibiu, îmi reaminteam fiecare loc, fiecare punct pe unde eram cu camarazii mei români și dădusem lupte. Îmi făcea rău cînd vedeam așa ceva. În Sibiu, germanii ne-au dus unde este astăzi spitalul public. La cancelarie ne-a făcut bilet de internare în spital și ne-au băgat într-un salon unde erau cam 80 răniți, puși pe paie. Erau [în total] 1 400 răniți și numai un medic german și unul român care îngrijeau de ei.

28 octombrie, 1916. M-am sculat din paie, de pe ciment. Am ieșit în curtea spitalului și am privit la

oamenii civili de pe stradă, cum trăiau în libertate. Am vizitat toate saloanele cu răniți prizonieri români. Am găsit mulți oameni de la mine din comună, care erau răniți în spital.

Ultima cinstire

29 octombrie, 1916. A venit de dimineață sublocotenentul doctor român și cu doctorul german și a întrebat în salon care a fost sanitar și poate să facă serviciul de sanitar să se înscrie la cancelarie. Era nevoie de sanitari la cei 1 400 răniți. Am vorbit cu camaradul meu Vălimăreanu, să ne ducem și noi să ne înscriem sanitari. Ne-am dus și ne-am înscris la cancelarie. Am stat la spitalul din Sibiu de la 28 octombrie pînă la 6 decembrie 1916.

30 octombrie, 1916. M-am prezentat la sala de operație, am pus crucea roșie pe mînă, sanitar în toată puterea cuvîntului, dar, în schimb, nu cunoșteam nimic de la sanitar. În această zi, s-au făcut trei operații cu amputarea picioarelor la răniți, cărora li se cangrenaseră rănile. Eu nu mai văzusem așa ceva și de la prima operație mi-a venit rău și am ieșit afară din sala de operații. Seara am făcut școală cu un sergent sanitar veritabil, care m-a învățat cum se spală o rană, cum se fac pansamentele, să cunosc instrumentele de operație, cum se curăță acestea și să le dezinfectez. Am devenit nedespărțit de acest sanitar, pînă am fugit amîndoi în țară, în luna iulie 1917.

14 noiembrie, 1916. S-a auzit că germanii au intrat în Rîmnicu Vîlcea și că județul nostru este ocupat de germani. Mi-a zdrobit inima de durere, mă gîndeam la familia mea, ce o fi făcut și dacă o fi fugit undeva.

6 decembrie, 1916. Pe la orele 8 seara, vine un ordin ca să plece tot spitalul de răniți și răniții prizonieri din Sibiu, rămînînd pe loc numai cei grav răniți. Pentru noi sanitarii era ordin să nu plecăm cu ei. Deși nu știam unde evacuează spitalul, noi nu ne-am lăsat și ne-am băgat printre răniții care erau în număr de 1 000, băgîndu-ne în vagoane cu ei.

8 decembrie, 1916. În orașul Orăștie [unde fuseseră mutați răniții] majoritatea erau români. De prima dată am ieșit în oraș, cu preotul militar, cu ocazia înmormîntării a doi ofițeri români prizonieri, care muriseră în spital. La toți prizonierii care mureau li se făcea paradă din 20 prizonieri de ai noștri, îi ducea la cimitirul orașului cu dricul, le punea cruce la cap, cu numele fiecăruia. Pe drum pînă la cimitir, preotul îmi spunea numai știri bune și îmbucurătoare, care îmi dădeau mare curaj.

24 decembrie, 1916. S-a auzit că în Orăștie toți românii s-au preparat ca în ziua de Crăciun să aducă prizonierilor pîine, carne și cozonaci. Însă administrația ungurească s-a opus și nu le-a dat voie.

Românii nu s-au lăsat, toți s-au preparat pentru prizonieri, au dus la preotul din sat, care a găsit o mașină și a pus tot ce donaseră românii și a venit cu mașina și le-a băgat pe poarta lazaretului la noi.

25 decembrie, 1916. Ne-am preparat și noi să mergem la slujbă, că se anunțase că va veni preotul din oraș să facă slujbă pentru prizonieri. La orele 10, vine preotul cu un cîntăreț civil, ne-a adunat pe toți sanitarii și pe toți răniții, care puteau merge, într-o remiză salon, mare, încăpătoare, unde era preparată o masă. La rugăciune s-a cîntat de preot odată și a doua oară de mine, dar cînd am zis „Biruință regelui nostru!", așa cum era în carte, deodată germanii s-au sesizat iar prizonierii și ofițerii noștri erau toți cu zîmbetul pe buze. Mulți soldați și chiar ofițeri nu se mai puteau abține și plîngeau mereu. Mă gîndeam și eu, unde eram anul trecut și unde eram acum. În fața mea erau așezați Ilie Mazilu, Marin Duță, Codin Mazilu și toți din comuna mea, care plîngeau necontenit; îmi părea rău cînd îi vedeam plîngînd.

Călătorie pe întuneric

22 iunie, 1917. Am fixat ziua plecării [evadării] pe data de 20 iulie seara, cu direcția înspre frontul din Moldova. Pînă atunci eu trebuia să studiez pe unde să trecem Oltul, prin ce comune să trecem pînă la Brașov. Pe ziua de 30 iunie, am fost la tîrgul din Arpaș, peste Olt. Un vecin al meu mi-a spus că se duce cu boii la tîrg. M-am bucurat și i-am spus că merg și eu ca să mă plimb, fiindcă vreau să văd și eu cum este în țara Oltului. Ducîndu-mă cu el la Arpaș, am văzut drumul și pe unde pot să trec Oltul.

20 iulie, 1917. M-a preparat soția lui Maniu pentru plecare, căreia îi spusesem secretul. Îmi făcuse pîine, slănină, brînză, ouă, chiftele și diferite bunătăți. De dimineață m-am dus la biserică. Eram tare îngîndurat. M-au întrebat toți oamenii, ce am de sînt așa de abătut și eu le-am spus că sînt bolnav. Seara m-am culcat cu Vălimăreanu în podul fînarului, unde aveam vorbă cu Ilie să ne găsească. Pe la ora 10 noaptea Ilie a venit. Am stat puțin de vorbă, ne-am dat jos, am luat mîncarea de la gazdă, i-am mulțumit și mi-am luat rămas bun de la ea. Am plecat la drum cîte trei, îmbrăcați civili. Am trecut noaptea Oltul pe pod și pînă la ziuă am ajuns în satul Sîmbăta, o comună românească.

21 iulie, 1917. Am dormit într-un zăvoi pînă seara, cînd am plecat tot în direcția Brașov. Mergeam mai mult noaptea, ocoleam satele din calea noastră și ziua ne odihneam.

24 iulie, 1917. Ne-am dus într-o comună, Voila, unde erau numai români, la 6 km de Brașov. Am intrat în sat și mergînd pe o uliță, un bătrîn de la o casă frumoasă, ne-a întrebat: „Unde mergeți, feciorii?" Ne-a părut bine că ne întreabă de vorbă, aveam nevoie de informații pentru continuarea drumului. Am dat bună seara și am spus că sîntem străini și vrem să dormim și noi la cineva. Bătrînul ne-a chemat bucuros în curte, pe urmă ne-a dat de mîncare. Noi văzîndu-l că este cu inimă de român, i-am spus situația noastră. Bătrînul ne-a spus că nu aveam să putem să reușim ceea ce voiam noi, însă să stăm de vorbă cu un locotenent român care este în armata ungurească și vine astă-seară de pe front. Era comandantul unei coloane care ducea alimente de două ori pe săptămînă chiar pe front. Noi i-am spus că ne este teamă să-i spunem situația noastră, la care bătrînul ne-a spus ca să nu avem bai, că îl cunoaște bine. Am așteptat noi pînă la ora 11 noaptea și nu a venit. Ne-am suit cîte trei în șura de fîn și ne-am culcat. Pe la ora 12 din noapte s-a auzit un uruit de căruțe: venise coloana. Nu a trecut mult timp și vine pe scară locotenentul, strigîndu-ne: „Mă feciori, ia veniți pînă în casă". Cu teamă mare ne-am dat jos, am intrat în casă, ne-am prezentat și dînsul ne-a dat scaune și am șezut, începînd povestirile.

Era un locotenent tînăr, frumos și vorbea bine românește. I-am spus programul [planul] nostru, ce voiam. Locotenentul ne-a spus că în nici un caz nu vom reuși să ne ducem la frontul nostru în Moldova, pentru că armatele sînt așezate în defensivă, în tranșee și n-a mai rămas nici un gol, ca să te poți strecura. Ne-a mai întrebat dacă știm nemțește sau ungurește, că ne-ar da el haine și ne-ar duce pînă aproape de front. Numai așa s-ar putea reuși, dar nici așa nu aveam siguranța reușitei. Ne-a sfătuit să ne înapoiem, dacă sîntem din Vîlcea și să trecem munții, să ne ducem acasă, că sînt mulți ca noi la casele lor — nu are rost să ne piardă sau să ne împuște în zadar. Am stat de povestire cu locotenentul pînă la răsăritul soarelui. El s-a culcat în casă, iar noi ne-am dus în șură și am dormit pînă la orele 2 ziua.

Căile dorului

Ne-am sculat, iar bătrînul ne-a dat de mîncare și am stat în șură pînă s-a sculat și locotenentul, care ne-a întrebat cum am hotărît. Noi i-am spus: „Dacă situația stă așa cum spuneți dvs., care nu o cunoaște altul mai bine ca dvs., ne-am decis să ne întoarcem înapoi, să trecem munții în România". I-a părut bine și locotenentului că l-am ascultat. Pe la orele 6 ne-a chemat locotenentul, ne-a dat cîte o jumătate kg coniac de fiecare, salam, conserve, pîine și ne-a spus că dacă vrem să plecăm la orele 7, ne pune o căruță la dispoziție să meargă cu noi în jos pe Olt, pînă unde cunoaștem noi ca să trecem munții. I-am mulțumit cu lacrimi în ochi, de bunătatea ce a arătat el către noi. La orele 7 a venit o căruță, cu acoperiș; vizitiul era tot un român ardelean. Ne-a pus fîn în căruță, ne-am băgat pe sub acoperiș și ne-am adăpostit acolo. I-am spus românului dacă cunoaște comuna Arpaș; a spus că o cunoaște. A mers toată noaptea cu noi. La Arpaș s-a oprit, l-am rugat să mai meargă puțin pînă unde cunoaștem bine, mergînd el cu noi pînă în dreptul comunei Sărata. Ne-am dat jos, i-am mulțumit și am pornit spre munte. Am mers fără teamă pînă am intrat în pădurea Sărata. În pădure, am întîlnit noi oameni din Fofeldea, care tăiau lemne. Am făcut eu o scrisoare prin care am cerut iertare învățătorului, primarului și notarului, avînd în vedere dorul ce ne copleșea de țară, de casă și copii și care ne-a forțat să facem acest pas. Sîntem sănătoși și cu speranță că în curînd vom fi cu cei dragi ai noștri.

* * *

Ca fiu al țării, sînt mîndru de generația mea cu care și eu am luat parte la înfăptuirea Unirii, făcută cu sacrificii mari.

Comuna Lăpușata a contribuit cu 140 fii ai ei, care au murit pentru acest ideal și pentru care cu ajutorul sătenilor din comună s-a ridicat, în amintirea lor, un monument de piatră și o fîntînă monumentală, alături și tabelul cu eroii morți din comună, pieriți în acest război.

Acum pot să zic: „SĂ TRĂIASCĂ ARMATA ROMÂNĂ! SĂ TRĂIASCĂ ȘI SĂ ÎNFLOREASCĂ ROMÂNIA UNITĂ!"

UNIREA ȘI INDEPENDENȚA ROMÂNILOR ÎN CONȘTIINȚA LUMII

Prin dinamismul și bogăția ei, istoria românilor s-a impus statornic în conștiința lumii. Istorici și oameni politici de mare anvergură, cărturari de prim rang, călători, care, într-un fel sau altul, au fost în contact cu realitățile noastre, n-au putut să nu remarce justețea și frumusețea marilor idealuri care au jalonat istoria acestor locuri și pe care poporul le-a promovat și apărat cu neslăbită consecvență și forță.

Unirea tuturor românilor într-un stat suveran și independent, pe temeiul unor realități și drepturi istorice de neclintit, a fost unul din aceste mari idealuri care a avut un profund ecou nu numai în inimile românești, ci și în conștiința multor personalități ale lumii. O dovedesc și paginile care urmează:

Revista britanică

History TODAY:

Nădejdea într-o lume mai încăpătoare

Its history may suggest that, in spite of age-old passions and modern death-dealing inventions, mankind and its constituent nations are less easily destructible than some of us fear and others would persuade us to believe.

„...Istoria [României] ne arată că în pofida pasiunilor multiseculare, în ciuda născocirilor aducătoare de moarte din zilele noastre, omenirea și națiunile ce o alcătuiesc nu sînt chiar atît de ușor de nimicit cum își închipuie unii sau cum vor alții să ne facă să credem"

KENNETH JOHNSTONE

Numerele din mai-iunie 1978 ale revistei History Today — **omologul britanic al** Magazinului istoric **și poate cea mai prestigioasă publicație de acest fel din Europa Occidentală — găzduiesc cele două părți ale unui amplu studiu,** Locul României în istoria europeană. **Autorul său, Kenneth Johnstone, a lucrat un număr de ani la Foreign Office și ca diplomat în străinătate trecînd, în 1953, ca director general adjunct, la conducerea importantei organizații culturale British Council (Consiliul britanic). După alți zece ani, Kenneth Johnstone a fost ales președintele Consiliului profesoral al Școlii (Facultății) de studii slave și Est-europene, de la Universitatea din Londra, post pe care l-a ocupat un alt deceniu, pînă în 1972. În momentul de față, este vicepreședin-**

te al Centrului pentru dezvoltarea relaţiilor cu ţările din Europa Răsăriteană.

Dintotdeauna, istoria şi cultura Europei de Sud-Est au constituit preocupări importante pentru prof. Johnstone. Roadele investigaţiilor sale pot fi apreciate în studiul publicat de History Today, **studiu care dovedeşte o informaţie nu numai bogată, ci şi foarte la zi, o înţelegere profundă şi multilaterală a fenomenelor, o interpretare judicioasă a evenimentului politic, social, diplomatic, militar etc.**

În paginile ce urmează, publicăm largi extrase din articolul lui Kenneth Johnstone; punctele de suspensie marchează pasajele omise. Pentru o lectură cursivă vă sugerăm să nu ţineţi seama de semnele parantezelor drepte, care cuprind explicaţiile noastre, ci să citiţi explicaţiile din interiorul lor ca parte integrantă a textului.

Anii dintre 1977-1980 marchează o serie de centenare în istoria României... E un moment prielnic pentru a arunca o privire înapoi, peste secolele de luptă, care, în cele din urmă, au dus la cîştigarea recunoaşterii depline [a României] ca stat european...

În 1877... Parlamentul român a rupt orice legătură cu Poarta şi a declarat independenţa ţării... Deşi acţiunea Parlamentului a pornit din interior, independenţa României a fost recunoscută, cu anumite condiţii, anul următor, prin Tratatul de la Berlin. În 1880, majoritatea puterilor europene au confirmat-o, şi, un nou membru a fost primit, aşa cum se cuvenea, în familia europeană.

Mihai Viteazul — unificatorul

Dar tratatele nu pot crea naţiuni viabile, aşa cum certificatele de naştere nu pot furniza nou-născuţi; şi unele şi altele nu fac decît să dea înregistrarea oficială [fenomenului respectiv] ...

Strămoşii cei mai timpurii ai românilor, dacii, o ramură din marele trunchi al tracilor, şi-au înscris urmele în istorie şi arheologie, cu cel puţin încă o mie de ani înainte [de istoria poporului român]... Legăturile genealogice dintre românii de azi şi vechii daci au constituit obiectul multor dezbateri ştiinţifice, nu totdeauna din motive pur ştiinţifice... Dar ceea ce este sigur, şi de importanţă istorică, este certitudinea nezdruncinată a românilor în ascendenţa lor dacă şi romană...

Pe la mijlocul sec. XIV, cele două principate — Valahia la Sud şi Moldova la Est — se întemeiază sub conducere românească şi îşi cuceresc independenţa faţă de coroana ungară de dincolo de masivul carpatic... Cam pe la aceeaşi epocă, turcii otomani au ocupat Gallipoli, declanşînd lunga lor acţiune de cucerire a Peninsulei Balcanice...

Urmarea cuceririlor otomane, pentru cele două Principate române, nu a fost încorporarea lor în imperiu — destin pe care l-au avut Bulgaria, Serbia, Albania şi Grecia — ci rămînerea lor ca state separate, dependente, totuşi păstrînd anumite libertăţi. Teritoriile lor nu au fost împărţite între oficialităţile militare şi civile turceşti, s-a permis practicarea liberă a religiei creştine şi s-a interzis construirea moscheelor. Aceste concesii s-au datorat numai în parte unor calcule politice. Mai degrabă, ele au fost rezultatul rezistenţei îndîrjite opusă repetatelor invazii turceşti de către domnitori români ca Mircea cel Bătrîn în Muntenia, sau Ştefan cel Mare în Moldova. Această rezistenţă a continuat chiar şi după înfrîngerea zdrobitoare, în Balcani, a ultimelor două cruciade occidentale, românii fiind lăsaţi singuri să înfrunte puterea otomană.

În ciuda graniţelor şi a disensiunilor interne, locuitorii celor două principate se considerau o naţiune total deosebită de vecinii lor prin limbă şi neam, prin experienţa comună şi o îndelungă sălăşluire pe aceste meleaguri. Deşi expusă la Sud şi la Est, ţara a putut fi totuşi apărată. În ceasuri de cumpănă, oamenii erau gata de luptă, găsindu-şi, de obicei, conducători, unii dintre ei remarcabili, capabili să ţină piept cu vitejie chiar şi unor forţe superioare. Românii aveau şi mai marea virtute de a face faţă răstimpurilor de înfrîngere, asuprire şi neorînduială, ce se năpusteau periodic asupra lor. În principal, ei formau un neam de ţărani deprinşi cu truda grea a pămîntului, într-un climat care, deşi prielnic recoltelor, putea aduce arşiţă în timpul verii şi geruri aspre iarna. Cele două extreme se reflectau uneori în caracterul naţional, cel al unor oameni care, atunci cînd deznădejdea, agresiunea sau nedreptatea nu îi mînau la violenţe, erau blînzi, inteligenţi, ironici, fără să nutrească iluzii, dar fără a fi dezamăgiţi, înzestraţi pentru poezie şi muzică şi trăind din plin bucuriile şi necazurile vieţii.

România nu a fost un leagăn de sfinţi şi teologi, dar ortodoxia, practicată cu simplitate şi mîndrie, a reprezentat un însemn al naţiunii alături de unitatea de limbă şi sînge... Mănăstiri şi biserici, asemeni celor două de la Curtea de Argeş şi celei domneşti din Tîrgovişte, marea mănăstire moldovenească de la Neamţ, precum şi incomparabilele biserici pictate din Nordul ţării atestează prezenţa României în analele artei medievale europene...

Principatul autonom al Transilvaniei, întemeiat sub suzeranitate otomană, după căderea Ungariei, a avut începuturi furtunoase, constituind un măr al discordiei între Austria şi Turcia... Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti, a reuşit să unifice, sub conducerea sa, toate cele trei ţări care, mai tîrziu, au format România modernă. Viziunea realizării sale a dăinuit în memoria poporului şi s-a înfăptuit, în cele din urmă, în 1918...

Secole de luptă dîrză

Printr-o legislaţie dată încă din 1437 şi formulată juridic în 1635-1646, românilor li se refuza egalitatea atît politică cît şi religioasă... Decrete succesive... au stabilit că

Photo Mansell-Alinari

The Dacians, early ancestors of the Romanians, attack a Roman garrison. Scene from Trajan's Column

Două imagini semnificative apărute în revista britanică* History Today, *ca ilustrații la articolul* Locul României în istoria europeană: *daci atacînd o garnizoană romană (stînga) și români cucerind reduta Griviția

numai trei naţiuni privilegiate, maghiarii, secuii şi saşii... puteau să se bucure de drepturi politice. Românii erau definiţi drept „locuitori vremelnici... toleraţi", după bunul plac al principilor...

Tentativele împăraţilor [habsburgi] de a pune capăt inegalităţii naţionale şi renunţarea la aceste încercări sub presiunea ungurilor au devenit trăsăturile caracteristice ale duelului dintre Austria şi Ungaria, pînă la triumful final al acesteia din urmă, în 1867. Se cuvine totuşi să adaug că, din cînd în cînd, răsunau chiar voci ungureşti care cereau o egalitate de tratament [pentru români]. O altă trăsătură consta în alternanţa dintre autonomia Transilvaniei şi încorporarea ei în Regatul Ungariei; rezultatul acestui conflict de interese era adesea determinat de evenimentele externe, care făceau deosebit de presantă nevoia Austriei de a primi sprijin sau măcar de a nu întîmpina opoziţia Ungariei... Astfel de încercări... s-au reeditat de-a lungul a peste două secole punînd piedici mari în calea spre libertate a românilor...

La sfîrşitul sec. XVIII Imperiul rus se înscăunase ferm pe tot litoralul de Nord al Mării Negre căutînd să răzbată la gurile Dunării şi, mai puţin insistent, la Constantinopole. Motivele erau coapte pentru marea dispută dintre Rusia şi Austria, avînd ca miză provinciile balcanice... În acest conflict, românii ar fi preferat cu mult să rămînă neutri, neavînd nici un chef să fie dominaţi de vreunul dintre „eliberatori". Dar aşezarea geografică şi lipsa de mijloace nu le-au permis aceasta... Ambele rivale [Rusia şi Austria] erau gata să-şi taie felii din teritoriul românesc; amîndouă erau gata, la nevoie, să ocupe cele două principate. Pentru Rusia acestea constituiau un culoar natural spre Turcia şi Balcani... Dominaţia rusă asupra principatelor a durat [din 1774], în măsuri variabile, pînă la izbucnirea războiului Crimeii, în 1853...

De partea cealaltă a graniţei, în Transilvania, conflictele naţionale şi sociale s-au ascuţit ducînd la o criză care s-a declanşat în 1848-1849... O mare adunare [a românilor] pe Cîmpia Libertăţii de la Blaj, a cerut drepturi egale cu celelalte naţionalităţi ale principatului. Dar, după zdrobirea revoluţiei... ro-

Before Plevna. Romanians storm the Gravitza redoubt; engraving from the 'Illustrated London News', October 1877

mânii nu au dobîndit decît autonomia Bisericii ortodoxe din Transilvania... şi o oarecare recunoaştere a limbii române şi a unor necesităţi de ordin educativ şi cultural... Dar, după 1867, cînd guvernul imperial [de la Viena] sub presiuni interne şi externe, a găsit cu cale să ajungă la un acord cu Ungaria, creînd monarhia dualistă, aceste drepturi [acordate românilor] au fost considerabil reduse. Transilvania a fost alipită Ungariei, Dieta ei a fost desfiinţată... Crîncena politică de maghiarizare, practicată de guvernul de la Budapesta, în jumătatea de secol următoare, a distrus orice nădejde de rezolvare a problemei. După formarea unui regat al României, recunoscut pe plan internaţional, speranţele românilor transilvăneni s-au îndreptat, inevitabil, spre Bucureşti.

Războiul Crimeii a arătat că puterile occidentale erau hotărîte de a nu lăsa „chestiunea orientală" doar pe seama Rusiei şi Austriei sau numai a forţelor ruseşti. Rivalitatea dintre Rusia şi Austria precum şi lipsa de posibilităţi [militare] a românilor s-au concretizat în acţiunea Austriei, din 1854. După declararea războiului dintre Rusia şi Turcia, Austria, cu sprijinul Prusiei a insistat ca trupele ruseşti să se retragă din principate ocupînd ea însăşi Nordul Moldovei, şi o mare parte din Valahia, sub pretextul creării unui paravan protector pentru Turcia dar, de fapt, cu speranţa de a păstra provinciile sub propriul control, ca o recompensă din partea Europei recunoscătoare. Nădejde care avea să-i fie înşelată.

Tratatul de la Paris prin care s-a încheiat războiul, în 1856, a lăsat principatele sub suzeranitatea sultanului, dar puterile semnatare (Turcia, Rusia şi puterile occidentale, inclusiv Prusia şi Sardinia) garantau privilegiile şi imunităţile [româneşti]. Nici una dintre puteri nu avea voie să-şi instaureze „protecţia sa exclusivă" sau să se bucure de „dreptul de intervenţie în treburile interne" [ale principatelor]...

În familia statelor europene

Sentimentele naţionale s-au dovedit deosebit de puternice, în ambele principate, manifestîndu-se în dorinţa comună de a realiza unirea celor două ţări sub conducerea unui principe străin... [Românii] au găsit mijlocul de a-şi impune voinţa alegînd separat, în 1859, acelaşi candidat — nu un prinţ străin,

ci un tînăr colonel din rîndul micii boierimi, cu reputaţie de patriot, Alexandru Ioan Cuza... Turcia s-a lăsat convinsă să trateze problema ca un caz special şi, în 1861, a confirmat Unirea pe durata domniei lui Cuza. Unirea a rămas însă definitivă.

Tînărul stat şi-a demonstrat cu elocvenţă, atît spiritul său de independenţă cît şi priceperea politică de a trage foloase de pe urma contradicţiilor şi a rivalităţii dintre puteri... Urmărindu-şi ţelurile, românii au vădit aceleaşi calităţi: cutezanţă, răbdare şi sincronizare inteligentă. În aşteptarea viitoarei ocazii favorabile, ei s-au angajat cu toate forţele în restructurări pe plan intern... Domnia lui [Cuza] a durat numai şapte ani, dar în această perioadă, procedînd cu energie şi trecînd peste orice opoziţie internă sau externă, el a luat trei măsuri extrem de necesare. Prima a fost lichidarea averilor mănăstireşti închinate, de-a lungul veacurilor, de către domnitori sau boieri, uneia sau alteia dintre marile mănăstiri ortodoxe din Grecia şi Levant[1]... A doua mare realizare a lui Cuza a fost reforma agrară din 1864..., care, abolind dijma şi alte silnicii feudale..., a ratificat proprietatea ţărănească asupra pămîntului... A treia reformă, reprezentînd ca şi celelalte două un pas spre progresul fundamental..., a avut loc în domeniul învăţămîntului. S-au înfiinţat şcoli primare şi secundare şi s-a declarat învăţămîntul primar obligatoriu...

[După abdicarea lui Cuza, în 1866], cum de s-a ajuns la numele lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, nu se ştie exact[2]; el era însă un candidat cu excelente legături de rudenie, în calitatea sa de vlăstar al unei familii cu tradiţii în istoria Germaniei, ca şi de rudă cu familiile Bonaparte, Murat şi Beauharnais, sau de frate al reginei Portugaliei... În Europa de atunci, organizată încă pe principii dinastice, a dobîndi un cîrmuitor care să aibă acces la reţeaua monarhică internaţională era o problemă, nu numai de prestigiu, pentru un stat de curînd apărut şi în plină luptă [pentru independenţă]... Sultanul, de pildă, cu prilejul primei vizite a noului său vasal, a avut bunăvoinţa — care-i lipsise în cazul lui Cuza — să-i acorde [lui Carol] titlul de prinţ ereditar precum şi dreptul la o monedă proprie şi la un minimum de armată... Sultanul s-a gîndit, probabil, că ruşii vor doborî mai greu de pe tron un prinţ de Hohenzollern, decît pe un boier devenit domn...

Magnifica luptă de la Mărăşeşti

Nu este cazul să relatăm în amănunt despre războiul ruso-turc din 1877-1878 şi despre consecinţele sale diplomatice...

---

[1] Denumire dată în trecut litoralului răsăritean al Mării Mediterane (Asia Mică, Siria, Liban, Egipt) — n.r., M.I.

[2] **Magazin istoric**, nr. 9-10/1976, 4-6/1978.

Deşi ţarul şi cancelarul său Gorceakov au privit cam de sus România, armata acestei ţări a putut participa activ la război, ba chiar i s-a solicitat ajutorul pentru a zdrobi rezistenţa Plevnei... Armata română s-a evidenţiat cu prilejul asedierii redutei Griviţa... Totuşi, Tratatul de la San Stefano, dictat de ruşi după victorie, ţintea să creeze un imens stat bulgar... şi să extindă teritoriile Serbiei şi Muntenegrului, refuzînd să recunoască independenţa României, înainte ca celelalte puteri s-o fi confirmat...

În iunie-iulie 1878 statele semnatare ale Tratatului de la Paris [1856]... s-au întrunit la Berlin, sub preşedinţia lui Bismarck, pentru a stabili liniile directoare ale unei reglementări privind întreaga zonă [balcanică]...

României... nu i s-a permis să participe la Congresul de la Berlin, doleanţele ei [prezentate printr-un memoriu] fiind ascultate cu superficialitate. În principiu, independenţa i-a fost recunoscută dar cu două condiţii: acordarea de drepturi civile şi politice egale pentru toţi cetăţenii, indiferent de credinţele lor religioase... precum şi renunţarea la partea [de Sud a] Basarabiei, cerută de Rusia...

În 1916, România a fost din nou antrenată într-un mare conflict european... În ciuda eforturilor sale de a rămîne neutră, România a trebuit să participe la primul război mondial... La 27 august [1916], România a declarat război Austro-Ungariei, dar nu şi Germaniei. Totuşi, riposta acesteia a venit prompt şi necruţător. Forţele româneşti, care pătrunseseră adînc în Transilvania, au trebuit să fie retrase în grabă pentru a ţine piept unui atac germano-bulgar din Sud. În decembrie inamicul era la Bucureşti, iar regele, guvernul şi armata se retrăseseră în Moldova, unde s-a procedat la o completă reorganizare militară... Rezultatele s-au evidenţiat, în vara următoare, în magnifica luptă de apărare a românilor de la Mărăşeşti unde încercarea lui Mackensen de a năvăli în Moldova a fost înfrîntă.

Prăbuşirea militară şi politică a Rusiei a lăsat România cu desăvîrşire izolată... Pacea era singurul remediu posibil... Tratatul... semnat la Bucureşti, în ziua de 7 mai 1918... prevedea trecerea economiei româneşti sub controlul Germaniei pe o perioadă de zeci de ani; durata s-a dovedit însă mult mai scurtă...

Graţie rezistenţei tenace a României şi a sacrificiilor aduse de popor, graţie îndîrjirii cu care au negociat fruntaşii săi (pînă şi a celor ce crezuseră în victoria Germaniei), graţie refuzului de neclintit al regelui şi guvernului de a căuta un refugiu în afara ţării... România a supravieţuit culegînd roadele cuvenite...

Viitoarea jumătate de veac a abătut din nou asupra României flagelele războiului, ale ocupaţiei străine şi suferinţe înspăimîntătoare, dar nu i-a frînt nici spiritul de independenţă şi nici hotărîrea de a-şi juca rolul propriu, într-o lume mai încăpătoare.

Diplomați, istorici, și publiciști americani:

Dacii sau moldo-valahii

Imensa depărtare geografică, diferențele de origine, limbă, obiceiuri, confesiuni, organizare social-economică și instituții politice, n-au constituit bariere de netrecut în calea cunoașterii reciproce între popoarele român și american. Primele contacte, înfiripate la începutul secolului XIX, au căpătat un contur mai închegat după încheierea războiului de secesiune în Statele Unite și cucerirea independenței absolute de stat a României. în 1877-1878.

Curaj de neînfrînt

Printre primele știri asupra principatelor de la gurile Dunării menționăm pe acelea conținute în rapoartele lui John Quincy Adams, viitor președinte al Statelor Unite (1825-1829), pe atunci ministru rezident la St. Petersburg (1809-1814), cu privire la războiul ruso-turc din 1806-1812, desfășurat pe pămîntul românesc și la implicațiile internaționale ale acestui conflict. De asemenea, evenimentele de la 1821, noul război ruso-turc din 1828-1829, revoluțiile de la 1848 și războiul Crimeii au pus Departamentul de Stat, la curent cu tot ceea ce se petrecea în acest colț al continentului prin depeșele reprezentanților diplomatici americani acreditați la St. Petersburg, Istanbul și Viena.

Modernizarea instituțional-administrativă și integrarea treptată a principatelor în circuitul economic mondial capitalist, au facilitat posibilitățile de contact direct între țările române și Statele Unite ale Americii[1], ajungîndu-se apoi, la dezvoltarea unor legături economice stabile, urmate ca un corolar firesc, de promovarea celor dintîi relații politice, prin înființarea primelor reprezentanțe diplomatice americane în principate, la Galați în 1858 și la București în 1867.

În deceniul premergător independenței, viul interes manifestat pentru România în cercurile politice și diplomatice ale republicii de peste ocean este dovedit, în primul rînd, prin știrile foarte amănunțite cu privire la originea poporului român, structura social-economică a țării, instituțiile politice și religioase, comerțul exterior, finanțele, armata etc., primite în cadrul rapoartelor consulilor americani de la Galați și București[2]. Și pînă atunci apăruseră în Statele Unite mai multe cărți închinate țării noastre, datorate puținilor călători americani care le străbătuseră începînd de la 1840 (în rîndul acestora amintim pe literatul Vincent Nolte și pe medicii Valentine Mott și James Oscar Noyes), acum însă asemenea lucrări s-au înmulțit. Publiciști ca George Makepeace Towle, Linus Pierpoint Brockett, Byron Andrews sau J. D. O. Connor tipăresc în 1877, la Philadelphia, Boston și, respectiv, Chicago diferite studii dedicate problemei orientale sau istoriei războiului ruso-româno-turc, conținînd capitole speciale sau largi referiri la țara noastră. Astfel, în lucrarea lui Brockett[3] se menționează următoarele la capitolul *„România ...: Origini. Elementul etnic de bază este cel dac. Dacii constituiau un neam de oameni dîrji și războinici, pe care împăratul roman Traian s-a străduit să-i supună dominației romane, în al doilea secol al erei creștine; și a izbutit, după o lungă și îndărătnică rezistență. Decebal, cel de pe urmă rege al dacilor, nu a fost un erou mitic, ci un cîrmuitor viteaz și patriot, care a dat mult de furcă armatelor romane, deși acestea copleșeau numeric..."*

Șirul lucrărilor a continuat în 1878 cu cele tipărite de prof. Alexander Jacob Schem de la New York, R. Grant Barnwell, L. P. Brockett (în colaborare cu Porter C. Bliss) la Philadelphia, Charles Richard Tuttle la Boston și R. A. Hammond la Rockland (Massachusetts). În cartea sa **War in the Eats. An Ilustrated History of the Conflict between Russia and Turkey with a Review of the Eastern Question** („Război în Răsărit. O istorie ilustrată a conflictului dintre Rusia și Turcia, cu o trecere în revistă a problemei orientale"), New York-Cincinati, 1878 — profesorul Schem scria: *„Locuitorii aparținînd națiunii predominante se numesc în mod obișnuit valahi sau români ... Prin Tratatele de la Adrianopol și de la Paris, cele două principate ale Valahiei și Moldovei, cunoscute sub numele de Principatele Dunărene, au căpătat o situație de semi-independență, în virtutea căreia au obținut dreptul de control asupra administrației lor interne, rămînînd să plătească un tribut Turciei. În 1859, de fapt ele au realizat unirea lor prin alegerea aceleiași persoane ca domn sau principe.*

Unirea a ajuns treptat să fie mai strînsă și să fie recunoscută de marile puteri și de Turcia. Sistemul politic al principatelor este acela al monarhiei constituționale, cu două Camere reprezentative și cu un guvern responsabil. Principele actual este Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, care și-a luat titlul de Carol I. Poporul vorbește o limbă mai apropiată de limba latină decît oricare altă limbă modernă..."

---

[1] Primul vas comercial american a acostat la Brăila în 1843.

[2] **Magazin istoric**, nr. 1/1968.

[3] **The Cross and the Crescent, or Russia, Turkey and the Countries Adjacent in 1876-1877** („Crucea și Semiluna, sau Rusia, Turcia și țările limitrofe în 1876-1877"), Philadelphia, 1877.

De un deosebit interes pentru noi se relevă a fi, de asemenea, și relatările corespondenților de război americani trimiși pe fronturile de luptă din Balcani de marile organe de presă din Statele Unite și Marea Britanie. În rîndul lor s-au evidențiat, prin seriozitatea și obiectivitatea arătată Januarius Aloysius Mac Gahan și F.D. Millet (lucrînd pentru ziarul londonez **Daily News),** Wentworth Huyske de la **New York Herald,** George Brinton MacClellan și E.M. Grant, reprezentînd periodicele **North American Review** și respectiv **Times** din Londra ș.a. În sfîrșit, nu trebuie omise nici rapoartele atașaților militari de pe lîngă reprezentanțele diplomatice ale Statelor Unite de la St. Petersburg, Constantinopol și Viena, adică lt. Francis Vinton Greene, lt. col. Alexander Chambers și general-maior William Babcock Hazen, dintre care cele mai importante aparțin celui dintîi.

F.V. Greene a mai publicat și două lucrări, în 1879 și 1881, dedicate războiului ruso-româno-turc, bine apreciate de critica de specialitate a epocii.

George Makepeace Towle (1841-1893), publicist și diplomat este autorul volumului **The Eastern Question. The Principalities of the Danube: Serbia and Roumania, Boston, 1877 („Problema orientală. Principatele de la Dunăre: Serbia și România"),** din care reproducem cîteva fragmente:

„Moldovenii și muntenii, uniți acum în cadrul Principatului României, reprezintă în esență unul și același popor, avînd comune istoria, limba, religia, sistemul juridic și caracterul specific. La origine, ei formau o singură națiune: dar, vreme de multe veacuri, au constituit state distincte, avînd chiar în anumite perioade organizații separate, dar nu dușmane ...

Pe vremea Imperiului roman, ei alcătuiau un neam tot atît de robust și de războinic pe cît sînt și vecinii lor sîrbii. Moldo-valahii[1] au fost cuceriți în al doilea secol al erei noastre de către întreprinzătorul împărat roman Traian ... Poporul acestei ță păstrează încă și astăzi tradițiile marilor isprăvi războinice ale lui Decebal, cel de pe urmă rege din neamul lor, care multă vreme a putut să-i înfrunte pe romani...

Războinicul sultan Baiazid, după ce supusese Serbia și Bulgaria, a trecut Dunărea și a început cu românii un război lung, aspru și sîngeros. Aceste lupte au scos în relief cu prisosință curajul de neînfrînt și îndărătnicia în rezistență a poporului astfel atacat[2]. Abia în zilele lui Soliman Magnificul [românii] s-au supus în cele din urmă și au ajuns tributari ai tronului otoman, păstrîndu-și dreptul de a-și alege proprii lor suverani și de a se cîrmui după propriile lor legi ...

România a fost, așadar, garantată ca stat independent de către puterile europene"[3].

Paul CERNOVODEANU

---

[1] Este *interesant* de remarcat că G. M. Towle atribuie acest nume dacilor, pentru a sublinia continuitatea poporului român pe aceste meleaguri — **n.r.**

[2] Aluzie la luptele neînfricate purtate de Mircea I cel Bătrîn (1386-1418).

[3] În urma Congresului de pace de la Paris, din 1856.

WILLIAM GLADSTONE:

Poporul român — o sabie vrednică, o inimă viteză, un braț viguros

Cunoscut lider al Partidului Liberal britanic și acerb oponent al conservatorului Disraeli, William Ewart Gladstone (1809-1898) a fost un consecvent susținător al cauzei românilor în Camera Comunelor.

Și-a început lunga sa carieră de om de stat în ianuarie 1833, cînd a intrat în Camera Comunelor — pe care avea să o farmece, să o emoționeze și să o domine de-a lungul a 60 ani memorabili — ca deputat de nuanță, conservatoare, consacrîndu-se îndeosebi problemei coloniale. În anul următor, el a devenit subsecretar de Stat la Finanțe, în cabinetul Robert Peel, iar în 1835, subsecretar de Stat la Colonii. Șase ani mai tîrziu, Gladstone a primit funcția de ministru adjunct al Comerțului, pe care a deținut-o pînă în 1845. După spusele contemporanilor săi „el făcea în 4 ore ceea ce oricui altcuiva i-ar fi cerut 16 ore și muncea 16 ore pe zi". În același an, 1845, Gladstone a fost numit secretar de Stat la Colonii, iar în 1852 ministru de Finanțe, sub lordul Aberdeen. Intrarea lui din nou, în 1859, ca ministru de Finanțe, în guvernul Palmerston a echivalat cu înrolarea sa în Partidul Liberal, a cărui șefie avea să o preia în 1867 — în urma retragerii lordului Russell — și să o dețină pînă în 1875. A fost prim-ministru între 1868-1875. A redevenit prim-ministru, în 1880, la vîrsta de 71 ani, conducînd cabinetul pînă în 1885. La vîrsta de 77 ani, Gladstone a fost însărcinat pentru a treia oară cu formarea unui guvern, în fruntea căruia a rămas cîteva luni. Au urmat șase ani de opoziție, pentru ca, în 1892, — la 83 ani! — să ocupe din nou casa de pe Downing Street nr. 10, rezervată primului ministru. A rămas la putere doi ani, murind după alți patru. Inițiator a numeroase reforme economice, sociale și politice în Marea Brita-

Deputați țărani în Adunările Ad-hoc (1857)

nie, W.E. Gladstone a încercat în cîteva rînduri să frîneze politica de expansiune colonială a Angliei, pe care, în alte împrejurări, a promovat-o, e drept, într-o măsură mai moderată decît contemporanul său Disraeli. Totodată, el s-a ridicat în apărarea unor țări mici, aflate sub dominație străină sau sub amenințarea acesteia. Atitudine dictată, adesea, de interesele Angliei, uneori însă și de convingerile personale. Ultimele discursuri politice ale lui W.E. Gladstone au constat în pledoarii în favoarea armenilor și grecilor. „Este oare de mirare că în Italia și în România, în Bulgaria și în Macedonia, oamenii au plîns moartea lui așa cum ar fi plîns moartea unui prieten?", scrie Enciclopedia Britannica **ed. a 4-a, 1930, vol. 10, p. 388.**

După-amiaza de 4 mai 1858, în Camera Comunelor. Domnul Gladstone își începe alocuțiunea, care va suscita lungi dezbateri[1]. Acest discurs, care durează peste o oră și pe care îl reproducem și noi într-o formă prescurtată (din revista Études balkaniques **nr. 4/1977, care apare la Sofia) este o pledoarie pentru unirea și independența Principatelor dunărene.**

În parantezele drepte marcăm completările redacției iar, prin puncte de suspensie, frazele omise.

Nu este cazul să se poarte discuții sau controverse în Camera Comunelor cu privire la dorința locuitorilor din principate ca cele două țări [românești] să se unească. După cum știe prea bine Camera Comunelor, principatele sînt teritoriile de pe malul Dunării, denumite Muntenia și Moldova ... În perioada cînd torentul de cuceriri turcești s-a dezlănțuit la răsărit, acest popor [român], aproape de unul singur, s-a dovedit în stare să-și apere libertatea cu vrednica sa sabie, cu viteaza lui inimă și cu vigurosul său braț. În vremuri întunecate — de asuprire, de sînge, de pătimiri și de omoruri — în vremuri aproape fără seamăn în letopisețul omenirii, poporul din cele două principate și-a apărat libertatea. O libertate de care a beneficiat pînă relativ de curînd, pînă în clipa cînd ființa sa, drepturile sale și interesele sale au devenit obiecte ale pretențiilor și intrigilor rivale ale Austriei, Rusiei și Turciei ...

Susțin că unirea Principatelor reprezintă o dorință arzătoare a populației acestor teritorii ... Vorbesc în Camera Comunelor a Marii Britanii. Vorbesc într-o adunare care este, să nu spun singura, ci aproape singura, căreia i se adresează, pentru a-și apăra drepturile, orice iubitor de libertate din lume. Implor Camera Comunelor să acorde deplină satisfacție aspirațiilor, drepturilor și intereselor celor iubitori de libertate, în măsura în care aceste interese sînt compatibile cu dreptatea și cu bunăstarea Europei ...

Atît Austria cît și Rusia sînt în situația de a deține și a exploata teritorii care, odinioară, au format parte integrantă din teritoriul Moldovei. Iată de ce [cele două puteri] se situează pe o poziție falsă față de principate, fiecare dintre ele putînd fi lesne bănuită că dorește să-și extindă influența în zonă. Atît cît e cu putință, Austria se situează pe o poziție și mai falsă decît Rusia, și iată de ce. Oricum am privi-o, Rusia este un imperiu sudat ... După cîte știu, în împrejurările prin care trece, perspectiva unor principate libere și înfloritoare la hotarele sale nu conține nimic de natură să o sperie în mod deosebit Dimpotrivă, Austria este pe atît de dezagre-

[1] **Magazin istoric, nr. 3/1978.**

gată și de lipsită de coeziune, pe cît de fermă este țesătura administrativă a Rusiei. Îmbinînd guvernarea absolutistă, în cea mai rigidă formă, cu slăbiciuni interne extrem de mari, este firesc ca Austria să reacționeze, cu maximum de ură, la orice fenomen care tinde să dea libertate, vitalitate și vigoare vecinilor săi de pe Dunăre ... E firesc, e rațional și drept ca, cel puțin, să ne ferim de a ne lăsa atrași de politica ei, să privim cu suspiciune și rezerve politica pe care o promovează în legătură cu soarta ce se cuvine locuitorilor principatelor ...

Ei bine, după părerea mea, unirea Principatelor este un lucru bun pentru acestea. Cui nu-i va fi ea pe plac? Nu m-aș încumeta să spun că ar conveni Austriei sau Rusiei. Nu îndrăznesc să susțin că Austriei i-ar plăcea să aibă, în pragul porții sale, [o țară] unde domnește libertatea îmbinată cu prosperitatea; dar asta e vina Austriei, nu a mea. Îmi pare foarte rău pentru ea. Eu socot că, dacă nu se unesc, principatele vor reprezenta un izvor nesecat de primejdii și încordare în politica europeană ...

Nu cutez să afirm că unirea Principatelor va fi pe placul Rusiei, deoarece ea este o putere pe cale de a-și extinde teritoriul și de a cuceri alte teritorii. Sînt convins că, pentru moment, planurile de expansiune ale Rusiei sînt puse deoparte, deoarece lecția ce i s-a dat și pedeapsa ce i s-a administrat, ca și prăpădul resurselor sale materiale [în războiul Crimeii] îi vor influența, un timp, politica [externă]. Mi se pare însă că trebuie luat în seamă faptul că odată și odată, ambițiile sale se vor deștepta din nou ...

Așa arată politica Rusiei și trebuie să luați cunoștință de ea, ca atare; și dacă lucrurile stau astfel, cum aveți de gînd să-i îngrădiți politica de expansiune și să-i opuneți rezistență?... Oare își închipuie cineva că Anglia va fi oricînd gata să cheltuiască 50 milioane sau 100 milioane lire sterline [cît în războiul Crimeii] pentru a ține în frîu Rusia? Oare își închipuie cineva că ... poporul francez va fi tot atît de dispus la sacrificii [în războiul Crimeii, Anglia și Franța au fost aliate]?

Nu este cu desăvîrșire exclus ca poporul englez, credincios sentimentelor și tradițiilor ultimului război [al Crimeii], să depună mari strădanii în slujba unui asemenea țel; dar nu cred că trebuie să ne așteptăm ca Franța, alături de Anglia, să pună barieră permanentă ambițiilor Rusiei. Nu încape îndoială că cel mai nimerit obstacol ce se poate ridica în calea Rusiei îl constituie forța și libertatea țărilor care vor trebui să i se opună.

Dacă vreți să înălțați o barieră vie între Rusia și Turcia, nu există barieră mai trainică decît piepturile oamenilor liberi ... Înarmați-i pe acești oameni cu libertate, precum și cu energia și prosperitatea pe care le aduce libertatea; în nici un caz, după toate angajamentele ce s-au luat față de ei, după ce li s-au stîrnit și încurajat aspirațiile, nu îi țineți într-o stare jalnică de slăbiciune și diviziune. Nu-i trageți pe sfoară! După făgăduielile ce li s-au făcut, nu vă renegați tocmai promisiunea care poate satisface aspirațiile lor și care poate întări reputația dv. ...

Prof. dr. V. N. VINOGRADOV:

Un stat independent, pe deplin suveran

Doctor în științe istorice, director adjunct al Institutului de Slavistică și Balcanistică din cadrul Academiei de Științe a U.R.S.S., Vladlen Nikolaevici Vinogradov, autorul unor lucrări de istorie a României, a participat la simpozionul Centenarului Independenței (aprilie 1977). Din comunicarea sa am extras cîteva fragmente.

Clarvăzătorul și înțeleptul politician M. Kogălniceanu a înțeles că începutul nu va fi ușor. „Noi trebuie să dovedim — spunea acesta — că reprezentăm o națiune viabilă... care este capabilă să aducă jertfe pentru a-și apăra țara... Această sarcină a fost încredințată fraților și fiilor noștri, care mor la granită" ...

În pofida planurilor hrăpărețe ale țarismului, care urmărea să-și extindă influența în Balcani, războaiele purtate de Rusia [împotriva turcilor, de-a lungul a 150 ani, începînd din 1711] au contribuit la slăbirea și apoi la destrămarea Imperiului otoman ...

Desigur, trebuie să se țină seama și de altă latură a evenimentelor. Uneori, deznodămîntul acțiunilor militare este greu de prevăzut. Nu o dată, comandamentul armatelor rusești a fost nevoit să renunțe la realizarea totală sau parțială a planurilor sale, ceea ce a generat, la popoarele care au colaborat cu aceste armate, sentimentul îndreptățit de dezamăgire ...

În altă ordine de idei, Rusia țaristă a fost un stat înapoiat și reacționar. Țarismul s-a sprijinit, nu numai în interiorul țării, ci și în afara ei, pe forțele conservatoare și a urmărit să instaureze o ordine înapoiată. Această tendință s-a manifestat, nu o dată, în acțiunile pe care Rusia le-a întreprins în Balcani: un exemplu îl constituie participarea ei la înăbușirea mișcării revoluționare din Moldova și Țara Românească, din anul 1848.

Oamenii de știință marxiști trebuie să analizeze fiecare fenomen în toate conexiunile și dependențele lui. Ar fi greșit să nu se aibă în vedere laturile negative ale politicii externe a Rusiei țariste, dar totodată, ar fi o abatere de la dialectica marxistă, dacă s-ar extrage din contextul general al evenimentelor numai aspectele negative, dacă relațiile dintre două țări s-ar limita la ele. Analizînd cu minuțiozitate țelurile politicii externe a Rusiei, trebuie menționată nu numai tendința cercurilor influente ale nobilimii și negustorimii de a ieși la Marea Neagră și de a ocupa poziții în Balcani, ci și starea de spirit a opiniei publice din Rusia [mișcarea socială de solidaritate cu popoarele din Balcani], care a făcut presiuni asupra guvernului ...

Adresîndu-se răsculaților din Balcani, A.I. Herzen spunea: „Palatul de Iarnă nu este întreaga Rusie și nici întregul Petersburg. O altă Rusie vă salută, salută pe frații săi, vă întinde mîna" ...

Istoria României anilor '60-'70 ai secolului trecut marchează greutățile de care era legată cîștigarea independenței. Ea stă mărturie încercărilor perseverente făcute de guvernele române de a obține, acționînd pe căi diplomatice, îmbunătățirea statutului juridic internațional al Principatelor Unite. Aceste încercări au continuat și în anii 1875-1876. Cunoscutul memorandum al lui Kogălniceanu [către Înalta Poartă și puterile garante] din 16/28 iunie 1876 conținea propuneri care — dacă ar fi fost transpuse în viață — ar fi însemnat transformarea României, în fapt, dacă nu și formal, într-un stat independent ...

Dar pe reprezentanții români în capitalele marilor puteri apusene i-a așteptat un duș rece, deoarece, din punctul acestora de vedere, principiul statu-quoului nu se perimase...

[Prin convenția româno-rusă din 4/16 aprilie 1877], Rusia se angaja să respecte drepturile politice ale României, și lua asupra sa toate cheltuielile pentru întreținerea armatelor rusești în timpul șederii lor în România.

Convenția militară permitea comandamentului rus să folosească, în condiții avantajoase, căile de comunicație, inclusiv căile ferate, rețeaua de transmisiuni a României; autoritățile române trebuiau să aprovizioneze armata rusă cu alimente și furaje ... Deși cuvîntul „independență" nu figura, prin ele [actele convenției româno-ruse], Rusia trata, de fapt, România ca pe un stat independent și pe deplin suveran.

CHARLES DE SAINT-AULAIRE:

Ministru al Franței la București

Nu există pe lume patrie pe care fiii și fiicele sale să o iubească mai mult decît își iubesc românii țara.
SAINT-AULAIRE

Așa cum ne-o dovedește stufosul lui arbore genealogic și așa cum confirmă corespondența și lucrările sale, contele Charles Beaupoil de Saint-Aulaire (1866-1954) era un tipic reprezentant al aristocrației franceze de viță veche, cu vederi politice corespunzătoare. Visînd din cînd în cînd, mai ales înainte de primul război mondial, la restaurarea monarhiei în Franța (fără a mișca însă vreun deget în această direcție), urmărind apoi cu teamă răscolirile sociale din prima jumătate a secolului nostru, vag simpatizant al cercurilor conservatoare (dar departe de a milita alături de ele), diplomatul francez a ocupat o poziție pe care am putea-o defini drept centru dreapta. Ceea ce nu avea să-i împiedice ca, în perioada interbelică, să descifreze natura antiumană a fascismului și să critice conciliatorismul unor lideri politici din Franța și Anglia. Încă în anii ultimului său post oficial (1921-1924), ca ambasador în Marea Britanie, el s-a pronunțat împotriva tendințelor de încurajare a revanșismului german. Ulterior, în calitate de cronicar extern al influentului cotidian Figaro, **Saint-Aulaire a pledat adesea pentru o atitudine energică față de Hitler, pentru zădărnicirea agresiunilor naziste în Europa.**

Personalitate complexă, adeseori contradictorie, diplomatul francez a avut cîteva fire ale consecvenței în țesătura vieții și a activității sale.

Printre sentimentele cele mai sincere și mai constante se înscrie dragostea pentru România. O dragoste năvalnică, instantanee, un coup de foudre (lovitură de trăsnet), cum au botezat-o compatrioții lui, o dragoste care s-a declanșat încă din primele zile, poate chiar din primele ceasuri ale ședерii sale ca ministru al Franței la București. Fapt cu atît mai remarcabil, cu cît vremurile nu erau deloc prielnice pentru asemenea erupții afective. Căci Saint-Aulaire a făcut cunoștință cu țara noastră în vara anului 1916, cînd ultimele nopți de dragoste se scurgeau iremediabil și primele nopți de război se precipitau amenințător.

Și totuși — sau tocmai de aceea — el s-a îndrăgostit de România. De România ca atare, nu de o părticică a ei. Desigur, ministrul francez a avut strînse afinități cu cercurile conducătoare de atunci și, îndeosebi, cu semețele vlăstare ale aristocrației românești, așa-zișii „oameni de lume". Dar contele nu s-a cantonat în strîmta „lume" a boierimii: respectul, interesul, admirația și iubirea sa s-au îndreptat și spre (sau mai ales spre) poporul român, spre simplii soldați, care luptau și mureau pentru o Românie reîntregită, uneori sub ochii lui, spre familiile lor, rămase fără sprijin, dar nu și fără speranță, spre mulțimea de milioane a celor sudați la flacăra aceluiași fierbinte patriotism, care-i făcea să disprețuiască suferința și moartea.

Așa cum am menționat, ilustrul diplomat, ales președinte al Societății de istorie diplomatică, era dublat și de un talentat mînuitor al condeiului. Stau mărturie cronicile sale din Figaro, semnate „Ulysse", cît și volumele pe care le-a publicat, bine primite de critică și de cititori. Lista titlurilor probează înclinațiile istorice ale lui Saint-Aulaire: Talleyrand (1936), François-Joseph (1945). Ultima lucrare, Confessions d'un vieux diplomate (Spovedania unui bătrîn diplomat), apărută în 1953, cu un an înaintea morții, zugrăvește cariera lui diplomatică, tratînd pe larg și perioada cît a fost ministru al Franței în România (25 iulie 1916-21 martie 1920). Paginile respective vibrează de admirație, compasiune și indignare. Admirație față de vitejia soldaților noștri, compasiune pentru cei urgisiți de cotropirea vrăjmașă, indignare la adresa propriului său guvern și a propriilor săi generali. Reacționînd vehement față de modul cum aliații occidentali (1916-1920) și-au încălcat angajamentele luate față de România în ajunul intrării acesteia în război, Saint-Aulaire nu și-a menajat superiorii de la Paris, expediind telegrame și scrisori pline de proteste, avertismente și reproșuri. În cîteva rînduri, el și-a înaintat demisia, declarînd că îi este imposibil să mai reprezinte un guvern atît de puțin fidel angajamentelor sale. Dar de fiece dată a rămas la post dintr-un singur motiv: atașamentul său față de țara noastră. Martor personal al evenimentelor, a înțeles și a explicat unui mare număr de cititori ai volumului său de amintiri cum a reușit inamicul să cotropească o mare parte a teritoriului țării noastre. El a subliniat, în repetate rînduri, că „armatele române s-au comportat magnific, dincolo de orice așteptări" și că „nu lor le revine cea mai infimă părticică de vină". Succesele puterilor centrale pe frontul românesc, releva Saint-Aulaire, au fost prilejuite de „indolența aliaților, care și-au nesocotit imensa majoritate a obligațiilor asumate"; în mod special, culpa a revenit „inerției scandaloase și nefaste a lui Sarrail", comandantul forțelor franco-engleze debarcate la Salonic, care a rămas imobil vreme de doi ani, lăsînd poporul român „să lupte singur, abandonat de aliați".

Memorialistica lui Saint-Aulaire prezintă o trăsătură particulară. Spre deosebire de alți autori, el nu și-a publicat un jurnal propriu-zis, cu însemnări zilnice, ci și-a istorisit viața, în liniile sale principale. Narațiunea curge, ca într-un roman autobiografic, fără detalii inutile, uneori chiar fără detalii utile. Datele sînt foarte aproximative, locurile așișderea, pînă și personalitățile vădesc, uneori, o tendință la anonimat. Cusur doar aparent, pentru că capacitatea de evocare a lui Saint-Aulaire este atît de puternică, încît trecutul se reîntruchipează, cu deplină autenticitate, în ceea ce are el mai esențial.

În fragmentele ce urmează, traducerea caută să respecte cît mai fidel stilul, maniera și cadența textului original. Punctele de suspensie indică pasaje omise de noi. În paranteze drepte am introdus explicațiile pe care le-am găsit necesare. Pentru o lectură cursivă, vă sugerăm să nu țineți seama de semnele de paranteză și să citiți textul din interiorul lor ca și cum ele nu ar exista.

Făgăduiala e de viță nobilă...

[Fez (Maroc), mai 1916]. O telegramă a lui [Aristide] Briand, pe atunci președinte al Consiliului [de Miniștri] și ministru al Afacerilor Externe, îmi anunță numirea mea ca ministru al Franței la București și mă invită să plec acolo cît mai repede cu putință ...

În cabinetul său, Briand îmi declară:

— Pe Frontul de Est [al primului război mondial] pîrghia lui Arhimede se găsește la București. Acolo se vor întîmpla cele necesare pentru ca echilibrul de forțe să ne devină favorabil, prin intrarea în luptă a armatei române ...

[Paris, iulie 1916] Înainte de a părăsi Parisul, fac cunoștință cu cele două muze române ale Parisului: Anna de Noailles și Elena Văcărescu ...

[București, după 25 iulie 1916] Informațiile pe care le capăt îmi stîrnesc spaima, deoarece îmi dovedesc că inamicul [legațiile germană și austro-ungară de la București] cunoaște mult mai bine decît mine toate punctele

nevralgice ale poziţiilor noastre diplomatice sau militare ...

La începutul lui iulie 1916, [înainte de venirea lui Saint-Aulaire], situaţia militară a determinat Antanta să adreseze o somaţie domnului Brătianu, căruia i s-a declarat că, pentru a fi utilă, intervenţia României în război trebuie să se producă imediat ...

Brătianu a cerut ca România să fie primită pe picior de deplină egalitate în comunitatea ţărilor aliate, la fel ca Italia cu un an mai devreme. Cabinetul din St. Petersburg a respins cererea, motivînd că un asemenea avantaj acordat României ar constitui o anomalie, dat fiind că Serbia şi Belgia, intrate în război cu doi ani mai înainte, nu se bucură de acest privilegiu. Brătianu ... a ripostat, invocînd precedentul Italiei şi atrăgînd atenţia asupra unei deosebiri de ordin logic între o ţară care suportă războiul în urma unei agresiuni şi una care intră voluntar în vîltoarea lui şi solicită garanţii.

În sfîrşit, pentru a-şi acoperi frontiera de Sud, Brătianu a cerut ca intrarea în război a României să fie precedată de ofensiva Armatei de la Salonic[1]. Briand i-a satisfăcut acest punct, fără a consulta Rusia, care nu participă la expediţia franco-engleză din Balcani. Dar, atunci cînd Brătianu a cerut [marilor puteri] angajamentul necondiţionat de a restitui României teritoriile vizate [pe atunci sub dominaţie habsburgică, guvernul ţarist] a insistat ca proiectul de tratat să specifice doar că [aceste teritorii] vor fi retrocedate „în măsura în care o vor permite rezultatele generale ale războiului" ...

La 4 august [preşedintele Republicii Franceze], Poincaré trimite împăratului Nicolae II o scrisoare prin care îi semnalează, în termenii cei mai presanţi, că este absolut necesar ca România să fie atrasă de partea noastră fără nici o întîrziere. Scrisoarea dezvăluie speranţele pe care şi le pune Franţa în această intervenţie, dar, aşa cum vom vedea curînd, ea nu va întreprinde nimic din ceea ce s-ar cuveni să facă pentru a-şi atinge ţelurile. „Generalul Joffre şi Statul major francez consideră că avem în faţa noastră un prilej trecător, pe care nu trebuie să-l scăpăm [scrie Poincaré]. O intervenţie românească imediată ne-ar permite să rupem definitiv echilibrul de forţe în favoarea noastră. Peste cîteva săptămîni, cînd zăpada va cădea peste Carpaţi şi trecătorile lor vor fi păzite, clipa prielnică va fi trecut".

Mesajul lui Poincaré îl decide pe Nicolae II să nu ţină seama de obiecţiile miniştrilor săi şi ale Statului major [rus] şi să răspundă că dă ordin să se semneze cît mai curînd convenţia [cu România], aşa cum o revendică Brătianu ...

În dimineaţa de 17 august, Brătianu semnează cu reprezentanţii celor patru mari puteri ale Antantei un tratat de alianţă ... Conform convenţiei militare semnate în aceeaşi zi, urmează ca România să intre în război cel mai tîrziu la 28 august; cu o săptămînă mai înainte, urmează să aibă loc o *ofensivă declanşată de la Salonic* [sublinierea autorului]; Rusia se angajează să continue ofensiva pe întregul său front şi să trimită trupe în Dobrogea pentru a o apăra împotriva [unui eventual atac al] bulgarilor; România urmează să primească, fără întrerupere, cel puţin 300 tone de material de război pe lună [din partea Franţei].

Toate aceste clauze, cu excepţia celor care impun obligaţii României, vor fi violate [sublinierea autorului].

...dar respectarea ei e de neam prost

La 27 august, ora 9 seara, ministrul României la Viena înmînează contelui Burian declaraţia de război ... La 28 august nici o veste despre ofensiva pe care Armata de la Salonic ar fi trebuit, conform tratatului, să o întreprindă cu cîteva zile [o săptămînă] înainte de mobilizarea trupelor române. Pe frontul din Balcani are loc o ofensivă — şi încă una victorioasă: dar este ofensiva bulgarilor, care, la 17 august, ocupă localitatea sîrbească Florina, fără a provoca nici cea mai mică reacţie din partea lui Sarrail ...

România primeşte succesiv declaraţiile de război ale Germaniei (28 august), Turciei (30 august) şi Bulgariei (1 septembrie). Primul raid al zepelinului german asupra Bucureştiului se desfăşoară în noaptea de 4 spre 5 septembrie şi se repetă în nopţile următoare ... În cursul războiului din 1914-1918, Bucureştiul va fi de departe capitala cea mai lovită de aviaţia inamică.

Sub bombe, Bucureştiul îşi păstrează surîsul, dar pierde cîte ceva din încrederea în noi [francezii] ... Românii au prea mult tact şi nu pîrăsc Franţa reprezentantului ei diplomatic. [Ei ar putea spune:] „Statul major francez cunoaşte lipsa noastră completă de dotare în domeniul aviaţiei. Înainte de a intra în război, eram în imposibilitate absolută de a ne făuri o flotă aeriană, deoarece spionajul german ar fi prins de veste. Inamicul ne masacrează [prin bombardamente aeriene] fără pic de risc pentru el însuşi: ca să-l fi împiedicat ar fi fost suficiente cîteva avioane franceze transferate de la Salonic ..."

Admiraţia mea faţă de eroismul unui popor care ... înfruntă cu voioşie armiile Puterilor Centrale se amestecă cu o vie îngrijorare.

Totuşi, trupele române cuceresc repede o parte din Transilvania şi rămîn acolo pe toată perioada cît nu au de-a face decît cu efectivele austriace ... Dar statul major german trimite doi dintre cei mai buni generali ai săi — Falkenhayn în Transilvania şi Mackensen pe Dunăre. În ciuda unor minuni de vitejie, armata română nu poate rezista multă vreme în Transilvania. Sub presiunea unor forţe superioare şi mult mai bine echipate, ea părăseşte teritoriul cucerit pentru a-şi organiza apărarea la graniţele vechiului regat ...

Magazin istoric, nr. 11/1977.

Contele de Saint-Aulaire vizitînd România, în mai 1930, la zece ani de la încheierea misiunii sale diplomatice în țara noastră (Fotografie aflată în fondurile Bibliotecii Academiei R.S.R.)

La telegrama mea [solicitînd declanșarea ofensivei de la Salonic și oferind demisia în caz contrar], Briand îmi răspunde sec că, mai cu seamă în timp de război, diplomații francezi au datoria să rămînă la post și să apere Republica împotriva tuturor criticilor ...

La drept vorbind, inerția scandaloasă și nefastă a lui Sarrail rămîne pentru mine, cel puțin în parte, o enigmă ...

În ciuda crîncenelor încercări pe care i le aduce tărăgănarea cu doi ani a ofensivei aliate de la Salonic, România ne rămîne totuși credincioasă ...

... Poporul român este un adevărat gentilom colectiv.

Dacă a fi gentilom este o problemă de onoare și constă, mai ales, în a-ți respecta făgăduielile sau chiar în a ți le depăși, atunci guvernul român poate fi socotit un supragentilom, căci, punctual la întîlnirea de la 28 august 1916, el își îndeplinește cu prisosință promisiunile, continuînd să lupte, singur, abandonat de aliați. Dacă a fi nobil înseamnă a avea mai multe îndatoriri decît drepturi, atunci România aparține nobilimii celei mai înalte.

Strîns lipiți de munții cei aspri

Abandonată de aliați, încercuită de vrăjmași, România nu poate rezista prea mult cleștelui austro-germano-turco-bulgar. La Nord și la Sud, în Carpați și Dobrogea, fronturile se zguduie sub presiunea inamică ...

Pe neașteptate, ca un înotător care se îneacă și care, din cînd în cînd, țîșnește brusc la suprafață, pot și eu începe să răsuflu în voie și să revăd cerul. O telegramă din St. Petersburg îmi vestește sosirea la București a misiunii militare franceze, pe care o așteptam cu cea mai vie nerăbdare.

La 15 octombrie, după o săptămînă de claustrare în casă [din cauza jenei provocate de tergiversările aliaților], ies în stradă prima oară, ducîndu-mă la gară pentru a-l primi pe generalul Berthelot, în fruntea unei misiuni alcătuite din 1 200 combatanți, dintre care 400 ofițeri ...

Desigur, situația este mult prea compromisă, pentru a mai putea fi restabilită imediat și integral ... Totuși, așa cum confirmă ofițerii noștri, detașați în punctele cele mai nevralgice ale frontului, ostașii români, „strîns lipiți de munții lor cei aspri", fac minuni de vitejie, fără a ajunge vreodată să epuizeze „comorile lor de curaj și abnegație". Pretutindeni, ei stăvilesc atacurile germane, capturează numeroși prizonieri și pun mîna pe un important material de război ...

Generalul Berthelot, o namilă blîndă și indulgentă, ca toți oamenii vînjoși, dealtfel, deține cu siguranță — în toată România și în tot Statul major francez — recordul absolut al circumferinței abdominale ... Inamicul surd al șefului misiunii noastre militare, cel care ar fi trebuit să-i fie un credincios frate de arme, este generalul Belaev, comandantul unei misiuni militare trimise grabnic de țar pe urmele alei noastre ... El declară:

— Generalul Berthelot este atît de pîntecos, încît are unde să strîngă toate picioarele în spate pe care i le voi da ...

Chiar de a doua zi după sosire, Belaev transmite indicații ofițerilor superiori din misiunea sa:

— Nu uitați că țelul nostru principal este să punem bețe în roate misiunii franceze.

... Generalul Berthelot îmi împărtășește impresiile pe care i le-a stîrnit trecerea prin Rusia ...

— La St. Petersburg, președintele Consiliului de Miniștri, Sturmer, căruia m-a prezentat [ambasadorul francez Maurice] Paléologue, nu și-a dat nici cea mai mică osteneală să-și ascundă defetismul. În felul său de a vorbi, se distingea sunetul trădării și al păcii separate. Cît despre generalul Alekseev, șeful Statului major general al armatei ruse, el mi-a risipit ultimele iluzii pe care le mai aveam. Cu un minimum de politețe, generalul nu mi-a acordat decît cîteva minute, nu m-a poftit să stau, nu mi-a cerut vești de la Joffre sau de pe frontul francez. Vorbindu-mi despre România, mi-a spus pe un ton foarte dezagreabil: „Deoarece românii țin morțiș să vă primească, vă urez succes; mai presus de orice însă explicați-le celor de acolo că România nu se apără pe linia Carpaților, ci pe linia Siretului". Și, lovind de zor harta cu un *coupe-papier*, mi-a arătat unde trebuia să se producă ruptura dintre Muntenia, cea evacuabilă, și Moldova, cea care trebuia apărată în chip de bastion pentru Rusia de Sud ...

La sfîrșitul lui octombrie 1916, armata rusă concentrată în Moldova numără peste 500 000 oameni. De acord cu generalul Ber-

thelot, Statul major român dorește să le atribuie rolul unor rezerve generale, menite să înlocuiască trupele române, acolo unde istovirea acestora face ca frontul să devină mai vulnerabil. Dar, sub pretext că trupele române — care se bat singure, cu mare eroism — n-ar fi sigure, Statul major [țarist] refuză să-și intercaleze unitățile pe un front pe care rușii nu-l acoperă complet. Se pierde un timp prețios cu tîrguielile ... Profitînd de aceste tărăgănări, inamicul străbate trecătorile din Carpați ...

Colonelul de Roincé care, ca fost comandant al unui regiment de infanterie pe rîul Somme, este expert în materie de vitejie și care a fost detașat pe lîngă un corp de armată român, notează în carnetul său: „Patru zile de lupte au redus considerabil efectivele [românești]. Soldații sînt admirabili. De trei zile nu li se mai poate distribui hrana. Oamenii luptă totuși zi de zi, în condițiile cele mai demoralizante; dar nimeni nu se lasă pe tînjală, nicăieri nu se aude vreo plîngere ...“

Zicala anului 1917

Sub ordinele lui Mackensen, o altă armată germană, completată cu efective turcești și bulgare, trece Dunărea, unde rușii îi părăsesc pe români, ca și în Carpați. Mackensen face joncțiunea cu Falkenhayn. Scindate în două, ducînd lipsă de provizii, împiedicîndu-se de refugiați copleșiți de spaimă, armatele române se retrag. La 6 decembrie, nemții intră în București, care este declarat oraș deschis, în pofida centurii de forturi construite în 1880 de inginerul belgian Brialmont: [în 1916] aceste fortificații se dovedesc la fel de inutile, pe cît s-au dovedit în 1914 cele construite de același inginer, de jur-împrejurul orașului Liège.

[În refugiu la Iași, 1917] Nici o altă țară beligerantă nu a înfruntat simultan, așa cum a înfruntat România, foametea, frigul, tifosul exantematic, ocupația ... Pentru a nu se prăbuși, ei îi trebuie un curaj care crește pe măsura nenorocirilor încercate. „Dumnezeu să-l ferească pe român să îndure cîte poate îndura“, e zicala pe care o aud în 1917.

La 22 iulie 1917, în ofensiva care se declanșează, de acord cu comandamentul rus, [francezii] atribuie rolul principal armatei române reconstituite.

Lupta înverșunată durează cincizeci de zile, avînd două episoade importante: Mărăști și Mărășești, două victorii ale românilor care îi bat pe germani, în ciuda superiorității acestora în efective și în tehnică militară ...
În timp ce trupele române luptă din greu [A.F.] Kerenski [pe atunci președinte al guvernului provizoriu al Rusiei] ordonă suspendarea operațiilor „din cauza situației generale pe Frontul de Est“. O armată rusă își părăsește pozițiile fără să lupte și fără măcar să-i avertizeze pe români, care, în toiul bătăliei, preiau zona respectivă, rărindu-și însă efectivele în alte sectoare ... Totuși, această „bătălie a Moldovei“ ..., cea mai mare încleștare de pe teatrul de război de aci, apără de cotropire ceea ce a mai rămas din România, o parte din teritoriu și guvernul său ... Regimentele formate din foștii prizonieri transilvăneni luptă magnific.

... În „nobila sa candoare“, președintele [Thomas Woodrow] Wilson se amăgește cu gîndul că, fermecată de mirajul păcii democratice [formulată în cele 14 puncte ale sale], revoluția rusă nu mai riscă să încheie o pace separată. Peste cîteva săptămîni [la 3 martie 1918], [Germania și Rusia Sovietică] vor semna pacea separată de la Brest-Litovsk, apoi germanii vor declanșa înspăimîntătoarea lor ofensivă pe Frontul de Vest.

Din acest program [al lui Wilson], în 14 puncte, nu mă opresc decît asupra articolului 10, care privește Austro-Ungaria. Departe de a preconiza dezmembrarea imperiului, Wilson recomandă reorganizarea lui pe baze federale și menținerea unui *statu-quo* teritorial *antebellum*. În cel mai bun caz, se admit cîteva rectificări de frontieră în favoarea Italiei. Indignarea stîrnită la Roma nu este întrecută decît de consternarea provocată la Iași. În asemenea condiții, cum să se pretindă României sacrificarea totală și gratuită a ultimilor săi ostași, în perspectiva de a fi ștearsă de pe harta lumii? ...

În fața acestei păci atît de dureroase [semnată la București în ziua de 7 mai 1918], a cărei responsabilitate o poartă propriile lor guverne, reprezentanții Antantei recunosc, în scris și în numele lor personal, că România „și-a îndeplinit cu loialitate angajamentele“ ...

Spre deosebire de Serbia și Belgia, cotropite și provocate de inamic, România a intrat în război de bună voie, la solicitarea noastră, în schimbul unor garanții pe care le-am dat imediat uitării.

De fapt, eroismul manifestat de cîrmuitorii, poporul și armata României a depășit cele mai optimiste previziuni.

Serviciile aduse de România se ridică la nivelul jertfelor sale. Dintre toți aliații Franței, cu excepția Angliei, dar înaintea Italiei, românii sînt cei care au atras asupra lor cele mai numeroase efective germane ...

Curînd, vremurile se schimbă. La 10 noiembrie [1918], regele ordonă mobilizarea armatei. La București [aflat încă sub ocupație germană], delegatul militar al guvernului român [rămas la Iași], înmînează lui Mackensen un ultimatum, dîndu-i douăzeci și patru de ore pentru a părăsi teritoriul țării cu toate trupele sale. Guvernul român declară că, deoarece tratatul de pace cu Puterile Centrale nu a fost ratificat, alianța [cu Franța și Anglia] din 1916 rămîne în vigoare.

DICIANU
un nume milenar în străvechea Dobroge

Permanența populației autohtone românești în ținutul dintre Dunăre și Mare a fost atestată de nenumărate dovezi rezultate din cercetările arheologice, istorice, etnografice și lingvistice. Printre dovezile arheologice, se numără și vasul descoperit la Capidava datat în secolul X, pe care se află scris numele Petre.

Investigații recente cu caracter antroponimic vin să adauge o nouă dovadă privind existența străveche a românilor în Dobrogea. Cronicile vechi rusești aduc informații deosebit de importante cu privire la dezvoltarea social-istorică a românilor în zona Dunării de Jos în primele veacuri ale mileniului doi. Faptul cel mai important din aceste surse documentare este cel referitor la existența unor așezări românești mari și prospere la Dunăre. Între acestea este menționată, la anul 1160, localitatea Dcin (sic!), identificată după unii autori cu orașul Măcin de astăzi. După două secole și mai bine, localitatea este menționată, alături și de alte orașe românești, într-o listă rusească din anii 1387-1392, de astă dată sub numele Dicin.

Perioada de avînt cunoscută de populația românească din Dobrogea în vremea stăpînirii lui Mircea cel Bătrîn[1], a fost îngreunată de extinderea dominației otomane, soldată, în 1420, cu cucerirea acestei provincii istorice românești. Și sub noua stăpînire, românii și-au continuat existența, zonele cu cea mai deasă locuire fiind cele din centrul Dobrogei și din regiunea mănoasă a Dunării, așa după cum a putut constata pe la 1850 și pașoptistul Ion Ionescu de la Brad, cu ocazia cercetărilor complexe pe care le-a întreprins în această provincie.

În decursul perioadei feudale, deși spațiul carpato-dunărean a fost divizat prin granițe artificiale, românii n-au încetat să se manifeste ca un organism unitar robust, aflat într-o permanentă comunicare, fie prin necontenitele legături economice, culturale, fie, mai ales, prin transfuziile demografice peste înălțimile Carpaților sau peste Dunăre.

Cercetările din ultimul secol au arătat că, în Dobrogea, fondul populației românești a fost primenit printr-un permanent aport demografic, datorat pendulărilor transhumante sau unor cauze sociale care au provocat „bejeniile" — fuga țăranilor peste Dunăre. S-a vorbit însă mai puțin despre locuitorii care —și sub stăpînire otomană— au continuat să locuiască neîntrerupt în Dobrogea. Este meritul regretatului profesor C.C. Giurescu de a fi atras atenția, în ultimii ani, asupra vechii populații românești din Dobrogea — populație cunoscută sub numele de *dicieni*.

Neîndoielnic numele acestei populații românești are o legătură cu localitatea Dicin, menționată mai înainte, localitate care a putut fi un centru politic și economic în zona nordică a Dobrogei. Că acești români autohtoni au fost o realitate demografico-istorică se observă foarte bine urmărind antroponimul *Dicianu*, nume care a fost dat acelor români trecuți din Dobrogea în Sudul Moldovei sau în Țara Românească. Această deplasare de populație se integra într-un fenomen mai general care s-a manifestat peste toate granițele artificiale dintre români. De aceea, noul venit era poreclit în localitatea unde sosea, după locul lui de origine: muntean, moldovean, ungurean, vrîncean, bîrsan, dician (sau decian) etc.

Cele mai vechi atestări ale dicienilor le avem în Sud-Estul Moldovei și provin din timpul recensămîntului populației din anul 1774. Cu acest prilej, în mai multe localități din fostul ținut al Covurluiului apar menționați diferiți „dicieni": la Băneasa „Lazăr diciian", la Mînzătești „Șărban diciian, Neculai decian, Sandu decian, Ivan tij decian"; în satul Puțăni se spune: „Oamenii căpitanului Ioniță Botezat ce i-au adus de peste Dunăre și șed în Puțăni: 1) Ștefan; 2) Ion decian Fărîmălemne; 3) Păvîlache decian; 4) Niță; 5) Dumitru".

De asemenea, în mărturia depusă în 1819 de mai mulți locuitori din satul Șendreni în favoarea serdarului Costache Cărăuș, întîlnim ca martori pe Bogdan dician și Iordache dician. La generația următoare, porecla devine nume. În registrul stării civile a primăriei comunei Filești, de care depindea satul Șendreni, întîlnim mai mulți Dicieni. De exemplu, în 1870, un Iordache Dician, în vîrstă de 62 ani, care declară nașterea unui copil, iar în 1871 este prezent la oficierea unei căsătorii. Din aceeași localitate era și Ion Dician, întîlnit în documente în calitate de declarant sau martor la nașteri, decese și căsătorii.

Într-o altă localitate din valea Prutului, Sivița, găsim, tot în registrul stării civile din 1866-1867, același antroponim purtat de mai mulți locuitori: Ion Decianu, Ilinca Decianu, Petcu Decianu, Vasile Decianu. În 1866 era menționat un octogenar, Costea Decianu.

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1978.

Antroponimul Decianu este menționat și în alte surse documentare. Este vorba de *Răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușeanu*, în care, din informațiile primite de la cunoscutul cercetător de la învățătorii din județul Covurlui, rezultă că antroponimul se mai întîlnea și în localitatea Braniștea de pe Siret. În răspunsurile trimise de învățătorul din Filești, de lîngă Galați, de exemplu, se arată că „Dicienii sînt familii venite din Dobrogea" sau „tot cercetînd însă de unde le vine porecla, li s-au găsit obîrșia a fi din Sud, din Dobrogea".

Pătrunderea dicienilor în Sud-Estul Moldovei a avut loc, desigur, într-o perioadă anterioară anului 1774 și ar putea fi corelată cu politica de colonizare a unor sate depopulate, adică a fugii țăranilor iobagi, în urma bejeniilor. Pentru a preîntîmpina consecințele economice, voievozii au dat diferite hrisoave (1 aprilie 1618, 18 decembrie 1678), prin care locuitorii din alte teritorii românești erau chemați să întemeieze o serie de sate, acordîndu-li-se diferite înlesniri financiare, între care cea mai importantă era „slobozenia pe cinci ani" de a plăti dările. Așa au luat naștere, pe întregul teritoriu al Moldovei și Țării Românești o seamă de „slobozii", din care multe și-au conservat numele pînă în zilele noastre.

Am stăruit asupra informațiilor care dovedesc trecerea din rîndul românilor autohtoni ai Dobrogei a unor grupuri în Sudul Moldovei sau în Țara Românească, pentru a arăta că această străveche vatră românească, cu toate condițiile politice vitrege, n-a rămas izolată și n-a primit numai aportul demografic din teritoriile românești vecine, ci a dat, la rîndul său, un aport demografic celorlalte teritorii, participînd astfel la osmoza care a asigurat unitatea lingvistică și etno-culturală a poporului român în spațiul geografic al existenței sale milenare.

Mihai BRUDIU

București, 10–17 august 1980:

al XV-lea Congres internațional de științe istorice

În luna august 1978, s-a întrunit, la București, Biroul Comitetului internațional de științe istorice — președinte — Karl D. Erdmann (R.F.G.); prim vicepreședinte — Aleksander Gieysztor (Polonia); vicepreședinte — Gordon A. Craig (S.U.A.); secretar general — Michel Francois (Franța); trezorier — J. Charles Biaudet (Elveția); membri — Miquel Batllori (Spania); Mihai Berza (Republica Socialistă România), Lewis Hertzman (Canada), S. Chandra (India), K. Tonneson (Norvegia), D. Demarco (Italia); membri consilieri — E.M. Jukov (U.R.S.S.) și Paul Harsin (Belgia).

Principalul punct de pe ordinea de zi a fost pregătirea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice care, potrivit hotărîrii luate la ultimul Congres de la San Francisco, din 1976, se va desfășura în Capitala țării noastre.

S-a convenit ca lucrările Congresului să se desfășoare în perioada 10-17 august, 1980, în paralel avînd loc și reuniuni ale Biroului Comitetului internațional, precum și Adunarea generală a Comitetului internațional. Rapoartele vor fi structurate în patru capitole: I — Mari teme; II — Metodologie; III — Secțiunea cronologică (antichitate, evul mediu, istorie modernă, istorie contemporană); IV — Organisme internaționale afiliate și comisii.

Istoricii români vor susține în cadrul importantului for științific comunicări pe teme majore, ca: Europa de Est — arie de convergență a civilizațiilor; Limbajul istoricului; Locul și rolul învățămîntului istoriei cu deosebire în învățămîntul secundar pentru formarea omului sec. XX; Demografie, epidemii, ecologie; Dacii și civilizația lor; Iluminismul în centrul și Sud-Estul Europei și implicațiile sale social-politice; Reformele agrare în perioada interbelică. *De asemenea, unui reprezentant al țării noastre îi va reveni rolul de a susține, în plenara de închidere a Congresului, conferința intitulată* Locul românilor în istoria universală.

Organizată sub auspiciile Comitetului internațional de științe istorice și a Comitetului național al istoricilor din R.S.R., de către Academia de Științe Sociale și Politice ampla reuniune științifică de la București, la care pînă acum și-au anunțat participarea reprezentanți din aproape 40 state, se prefigurează astfel ca un eveniment ce va polariza interesul cercurilor științifice și iubitorilor de istorie din întreaga lume.

MĂRTURISESC CĂ AM TRĂIT... (II)

PABLO NERUDA

În volumul său de memorii, Mărturisesc că am trăit..., **a cărui versiune românească se află sub tipar la Editura Politică, marele poet chilian Pablo Neruda descrie cu multă vivacitate momentul — atît de emoţionant pentru el — cînd a aflat că i s-a decernat premiul Nobel pentru literatură, în octombrie 1971. Ceremonia înmînării acestui premiu este prezentată, pentru prima oară, cititorilor români prin intermediul revistei** Magazin istoric. **Subtitlurile aparţin redacţiei.**

O coridă cu reporterii

Eram obişnuiţi cu decepţia anuală, pielea ni se tăbăcise. Într-o seară de octombrie a acelui an (1971), în sufrageria noastră a intrat George Edward, consilier la Ambasada chiliană şi scriitor. Deşi era un om cumpătat, mi-a propus să facem o prinsoare: dacă mi se acorda premiul Nobel, urma să le ofer o masă, lui şi soţiei sale, la cel mai bun restaurant din Paris; dacă nu, ne invita el, pe soţia mea Matilde şi pe mine.

— De acord, i-am răspuns. Ne vom ospăta minunat pe cheltuiala ta.

Secretul acestei prinsori hazardate a început să se dezvăluie, cîte puţin, încă de-a doua zi. Am aflat că primise un telefon de la Stockholm din partea unei prietene, scriitoare şi ziaristă, care îi spusese că toate şansele de a primi premiul Nobel le avea, de data aceasta, Pablo Neruda.

Au început să-mi telefoneze ziarişti de la mari distanţe. Din Buenos Aires, din Mexic, dar mai ales din Spania, ţară care mă considera gata laureat. Desigur, am refuzat să dau vreo declaraţie, aveam încă destule îndoieli.

În seara aceea a venit să mă vadă Artur Lundkvist[1], singurul prieten scriitor pe care-l aveam în Suedia. De vreo trei-patru ani Lundkvist devenise academician. Acum se afla în drum spre Sudul Franţei. După ce am tat la masă, i-am povestit cît de greu îmi era să răspund la telefon ziariştilor din toată lumea, care îmi şi atribuiau premiul.

— Vreau să-ţi cer ceva, Artur, i-am spus. În cazul cînd acest lucru s-ar adeveri, aş dori mult s-o ştiu înaintea presei. În primul rînd aş vrea să-i comunic ştirea lui Salvador Allende[2], alături de care am dus atîtea lupte. Ar fi foarte bucuros să afle primul.

Academicianul şi poetul Lundkvist m-a privit extrem de serios, cu ochii lui de suedez.

— Nu ştiu ce să-ţi spun. Dacă va fi ceva, ţi se va comunica telegrafic ori de către regele Suediei, ori de ambasadorul Suediei la Paris.

Asta a fost în 19 sau 20 octombrie. În dimineaţa zilei de 21, saloanele ambasadei au început să se umple de ziarişti. Operatori de la posturile de televiziune suedeze, germane, franceze şi ale ţărilor latino-americane manifestau o nerăbdare gata să se transforme în agitaţie; devenisem mut, din lipsă de informaţie. La ora unsprezece şi jumătate m-a sunat la telefon ambasadorul suedez, cerîndu-mi să-l primesc, fără însă să-mi spună despre ce este vorba, fapt care nu a fost de natură să contribuie la liniştirea spiritelor, cu atît mai mult, cu cît întrevederea urma să aibă loc abia după două ore. Telefoanele zbîrnîiau în continuu.

[1] Artur Lundkvist, scriitor suedez (n.1906). Versurile sale de factură avangardistă sînt dominate de ideea libertăţii sociale şi morale.

[2] Salvador Gossens Allende (1908-1973), om politic chilian de stînga, lider al Partidului Socialist. Între 1970-1973 preşedintele Republicii Chile.

La un moment dat, un post al radiodifuziunii din Paris a transmis un *flash*, o ştire de ultimă oră, anunţînd că premiul Nobel, pe anul 1971, fusese acordat lui, „Pablo Neruda, poète chilien". Am coborît imediat pentru a înfrunta tumultuoasa adunare a reporterilor. Din fericire, chiar în clipa aceea, şi-au făcut apariţia vechii mei prieteni Jean Marcenac şi Aragon. Marcenac, un mare poet francez şi un frate pentru mine, trăgea chiote de bucurie. La rîndul său, Aragon părea mai bucuros decît eram eu însumi. M-au ajutat amîndoi în dificila coridă cu ziariştii. Fiind operat recent, eram slăbit, mergeam anevoie şi nu prea aveam chef să mă mişc. Seara mi-au venit prietenii şi am luat masa împreună.

Telegramele (nici pînă în ziua de astăzi nu am reuşit să le citesc pe toate şi să răspund) începuseră să se îngrămădească formînd mici munţi. Printre numeroasele scrisori pe care le primisem era una ciudată şi cam ameninţătoare. Fusese expediată, din Olanda, de un bărbat corpolent aparţinînd rasei negre, după cum se putea vedea din tăietura de ziar alăturată. „Reprezint — cam aşa spunea în scrisoare — mişcarea anticolonialistă din Georgetown, Guyana Olandeză. Am solicitat o invitaţie pentru a asista la ceremonia în cadrul căreia urmează să vi se înmîneze premiul Nobel. Ambasada suedeză m-a informat însă că pentru acest eveniment este necesar să port frac, să am ţinuta protocolară de rigoare. Nu am bani să-mi cumpăr un frac, iar închiriat nu voi purta niciodată, deoarece, pentru un american liber ar fi umilitor să îmbrace o haină pe care au mai îmbrăcat-o şi alţii. Prin urmare, vă aduc la cunoştinţă că voi pleca la Stockholm cu puţinii bani pe care-i voi putea strînge, pentru a ţine, la faţa locului, o conferinţă de presă, în scopul de a denunţa caracterul imperialist şi antipopular al acestei ceremonii, menită să omagieze cel mai antiimperialist şi mai popular poet universal".

Pablo Neruda (stînga) şi Louis Aragon

Poliţia suedeză în alertă

În luna noiembrie am plecat împreună cu Matilde la Stockholm. Ne-au însoţit şi cîţiva vechi prieteni. Am fost găzduiţi în splendidul Grand Hotel, de unde puteam admira panorama frumosului oraş rece. Chiar în faţa ferestrelor se afla Palatul Regal. Tot acolo au fost găzduiţi şi ceilalţi laureaţi din acel an, pentru fizică, chimie, medicină etc., oameni cu firi diferite, unii vorbăreţi şi formalişti, alţii simpli şi fără fasoane, ca nişte mecanici abia ieşiţi din atelierele lor datorită cine ştie cărei întîmplări. Germanul Willy Brandt[1] nu locuia la hotel. Urma să-şi primească premiul Nobel pentru pace în Norvegia. Am regretat, căci dintre toţi laureaţii, pe el m-ar fi interesat, cel mai mult, să-l cunosc, să stăm de vorbă. L-am zărit, mai tîrziu, la recepţii pe unde ne aflam fiecare în alt grup, despărţiţi tot timpul de trei-patru persoane.

În vederea marii ceremonii era necesară o repetiţie, pe care, conform protocolului suedez, am făcut-o chiar în încăperea în care urma să aibă loc festivitatea propriu-zisă. Era într-adevăr comic să vezi nişte oameni atît de serioşi sărind din pat pentru a ieşi pe uşa hotelului la oră fixă, ca să poată ajunge la timp într-o clădire goală, urcînd fără şovăială scările, luînd-o la dreapta ori la stînga, într-o ordine precisă, şi apoi aşezîndu-se pe estradă, exact în fotoliile pe care aveau să le ocupe în ziua conferirii premiului. Şi toate acestea, înfruntînd camerele de luat vederi ale televiziunii plasate într-o enormă sală goală, dominată de tronul regelui şi de scaunele familiei regale, melancolic, şi ele, de goale. Nu am putut niciodată să-mi explic de ce a filmat televiziunea suedeză acea teatrală repetiţie, cu nişte actori atît de slabi.

Ziua conferirii premiului a debutat cu sărbătoarea Sfintei Lucia. Am fost trezit de nişte glasuri suave ce se auzeau cîntînd pe culoarele hotelului. Cîteva blonde ţinînd cununi de flori şi lumînări aprinse au năvălit în camera mea. Îmi aduceau micul dejun şi un cadou: un tablou impunător, reprezentînd marea.

Ceva mai tîrziu a avut loc un incident care a pus în stare de alarmă poliţia din Stockholm. Cineva de la biroul de recepţie al hotelului mi-a înmînat o scrisoare. Era semnată de acelaşi înflăcărat anticolonialist din George-

[1] Willy Brandt (n.1913) om politic german, lider al Partidului Social Democrat din R.F.G. Cancelar al R.F.G. (1969-1974); premiul Nobel pentru pace — 1971.

town, Guyana Olandeză. „Am sosit la Stockholm", mă anunța. Nu reușise să convoace conferința de presă, dar, ca om de acțiune și revoluționar ce se afla, își luase toate măsurile. Era inadmisibil ca Pablo Neruda, poetul celor umiliți, să poarte frac la ceremonia de premiere. Își cumpărase deci o foarfecă verde, cu care avea să taie în public coada fracului meu, precum și alte cozi. „Îmi fac, prin prezenta, datoria de a vă preveni. Cînd veți vedea un bărbat de culoare ridicîndu-se din fundul sălii, înarmat cu o foarfecă mare, verde, atunci veți ști exact ce urmează să vi se întîmple".

I-am întins ciudata scrisoare tînărului diplomat, reprezentant al protocolului suedez, care mă însoțea pretutindeni. I-am spus, amuzat, că și la Paris primisem o scrisoare din partea aceluiași nebun și că nu cred că merită să-l luăm în seamă. Tînărul suedez a fost însă de altă părere.

— În epoca noastră de contestatari, poți să te aștepți la orice. Datoria mea este să previn poliția din Stockholm, mi-a răspuns părăsindu-mă în grabă, pentru a duce la îndeplinire ceea ce considera de datoria sa.

Printre cei ce mă însoțiseră la Stockholm se afla și venezueleanul Miguel Otero Silva, un mare scriitor și un poet scînteietor, care pentru mine însemna nu numai o mare conștiință a Americii, ci și un prieten incomparabil. Pînă la ceremonie mai erau numai cîteva ore. Comentam în timpul dejunului, seriozitatea cu care suedezii apreciaseră incidentul cu scrisoarea contestatară. Otero Silva, la masă împreună cu noi, se lovi peste frunte cu palma, exclamînd:

— Bine, dar scrisoarea aceasta am scris-o chiar eu, Pablo, cu mîna mea, ca să te sperii puțin. Ce ne facem acum cu poliția care caută un vinovat inexistent?

— Ai să fii închis! Pentru gluma ta nesărată de sălbatic din Marea Caraibilor, vei primi pedeapsa ce i s-ar fi cuvenit individului din Georgetown[1], i-am spus.

În aceeași clipă sosi tînărul meu însoțitor suedez, care se dusese că prevină autoritățile. I-am povestit cele întîmplate:

— A fost doar o glumă de prost gust, al cărei autor se află acum chiar la masa noastră.

A plecat din nou în goana mare. Poliția descinsese la toate marile hoteluri din Stockholm, căutînd negrul din Georgetown, sau cine știe de unde.

Măsurile de precauție au fost totuși menținute în continuare. Cînd am intrat în sala de ceremonii, și mai tîrziu, cînd am plecat de la balul laureaților, Matilde și cu mine, am observat că în locul obișnuiților ușieri, se repezeau să ne deschidă ușile cîte patrucinci vlăjgani deodată, o puternică ariergardă de blonzi rezistenți la tăieturi de foarfecă.

La rituala festivitate de decernare a premiului Nobel a asistat enorm de multă lume, care, liniștită și disciplinată, aplauda cum se cuvine, politicos. Bătrînul monarh[2] dădea mîna cu fiecare dintre noi, ne înmîna diploma, medalia și cecul, apoi ne reîntorceam la locul nostru, pe podiumul care nu mai era pustiu, ca în timpul repetițiilor, ci acoperit de flori. S-a spus (sau i s-a spus Matildei, pentru a o impresiona) că regele s-a întreținut cu mine mai mult decît cu ceilalți laureați, că strîngîndu-mi mîna, mi-a reținut-o într-a sa mai mult decît altora și că simpatia manifestată a fost evidentă. Poate că era vorba doar de o reminiscență a vechii amabilități regale față de un om al junglei. Oricum, mult sau puțin, a fost singurul rege care mi-a strîns mîna și mi-a reținut-o într-a sa.

Acea ceremonie, atît de riguros protocolară, a avut, fără doar și poate, caracterul solemn corespunzător. Solemnitatea, în împrejurări deosebite, va dăinui, poate, veșnic în lume. Se pare că oamenii au nevoie de acest lucru. Totuși, între defilarea eminenților laureați și împărțirea premiilor școlare într-un mic orășel de provincie există, după părerea mea, o asemănare ce te face să zîmbești.

Traducere de
Nina Ecaterina POPESCU

---

[1] Caracterul de farsă al scrisorii reiese și din menționarea eronată a adresei contestatarului. Georgetown, cunoscut în timpul stăpînirii olandeze sub numele de Stabroek, primește, în 1812, numele actual și devine centrul administrației coloniale britanice. În 1966, cînd Guyana Britanică își proclamă independența în cadrul Commonwealthului, Gorgetown rămîne capitala tînărului stat, al cărui nume, din 1970, este Republica Cooperatistă Guyana.

[2] Gustav VI Adolf (1950-1973).

PLANȘELE NOASTRE

① Străvechile orașe românești Arad și Craiova la începutul secolului XX

②③ Artă chineză din timpul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.): a, b) costume funerare princiare, aparținînd lui Liu Sheng și Tou Wan. Primul costum este format din 2000 piese de jad asamblate cu fir de aur; c) cal în galop **(Cele 24 de istorii,** p. 33)

④ Mexicul — despre care Pablo Neruda spunea: „înflorit și plin de spini, arid și impetuos, violent în contururile și coloritul său, în izbucnirile și creațiile sale..." — în viziunea plastică a pictorului Diego Rivera (1886-1957). Imaginea reprezintă un detaliu din marea frescă murală, ce împodobește Palatul Național din Capitala mexicană, intitulată **La Gran Tenochtitlan. El Mercado,** „tîrgul" **(Mărturisesc că am trăit...** p. 30)

Album istoric românesc

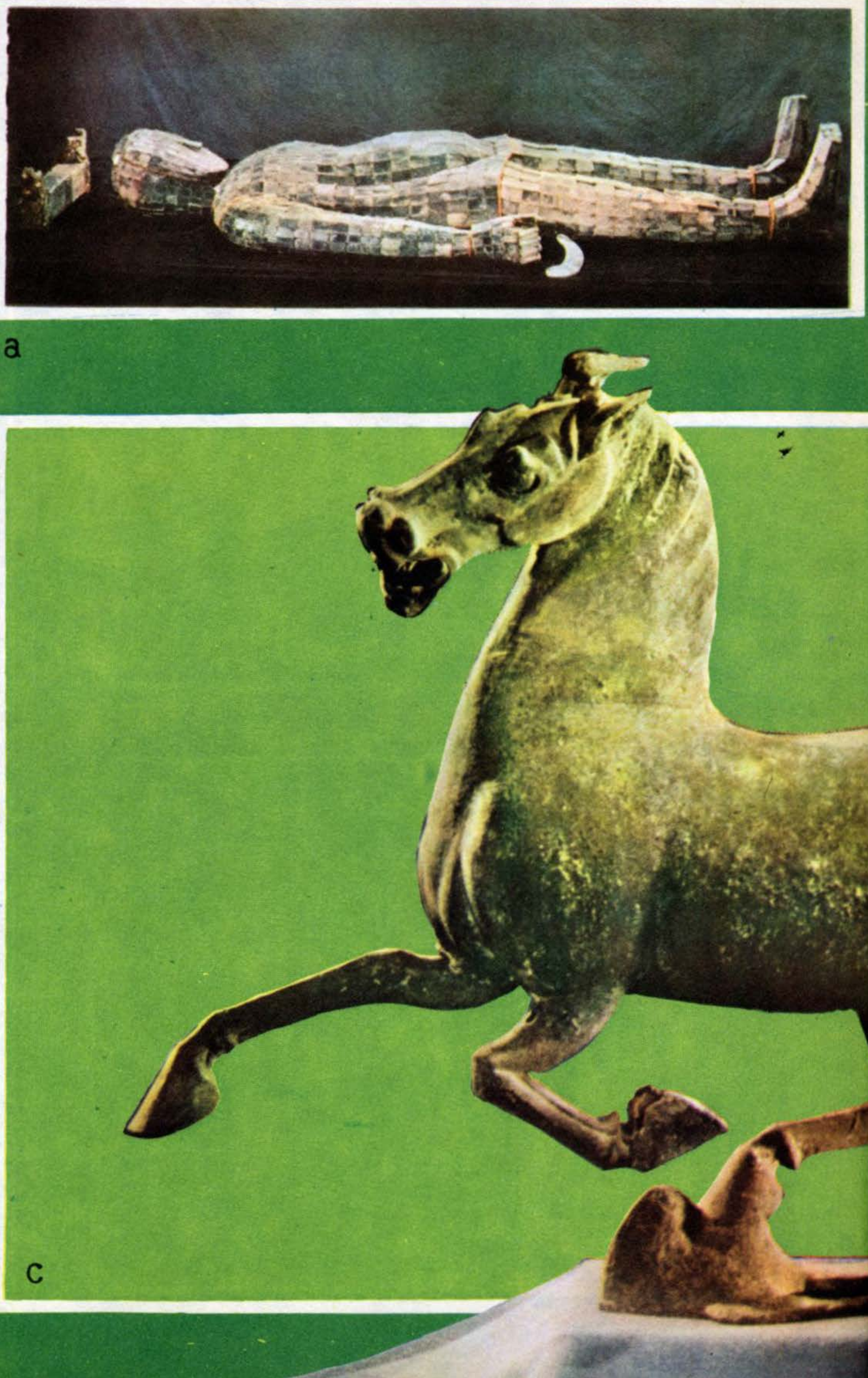

a

c

6

24 istorii — 3249 volume, 40 milioane hieroglife

4200 ANI DE ISTORIE A CHINEI

ANA BUDURA

Cele 24 istorii. **Aceasta este denumirea generică a 24 lucrări redactate de istoricii curților imperiale, începînd cu dinastia Han și pînă la dinastia Ming. Ele fac parte din categoria „istoriilor oficiale", ale căror texte au obținut, la vremea respectivă, aprobarea împăraților și au fost structurate, potrivit modelului elaborat de Si-ma Qien în opera sa,** Însemnări istorice, **în următoarele mari părți:** Anale principale, Cronologia familiilor, Tabelele cronologice, Culegere de legi și regulamente, Biografii.

Cele 24 istorii **constituie doar o parte din vasta istoriografie elaborată de-a lungul mileniilor, alcătuită din inscripții pe piatră, carapace de broască țestoasă, vase de bronz, anale scrise pe fîșii de bambus, culegeri de documente, cronici, istorii generale etc. Însumînd 3 249 volume și 40 milioane hieroglife, lucrarea** Cele 24 istorii **ocupă un loc important în studierea trecutului Chinei cuprinzînd relatări despre marile evenimente și documente valoroase referitoare la dezvoltarea economiei și culturii, la evoluția gîndirii și concepțiilor social-politice, începînd din epoca celor cinci împărați (2550 î.e.n.) și pînă în vremea dinastiei Ming (1644 e.n.).**

Pregătirea și editarea acestor ediții critice — care, în ciuda limitelor și scăderilor unor

Car de război din epoca dinastiei Han

astfel de lucrări scrise la curţile imperiale, oferă specialiştilor un inestimabil material documentar pentru studierea istoriei Chinei de la începuturile sale pînă în sec. XVII — au necesitat o uriaşă muncă din partea cercetătorilor chinezi. La această activitate au participat istorici şi alţi oameni de ştiinţă din 20 instituţii de cercetare ale Academiei de Ştiinţe Sociale şi din instituţii de învăţămînt superior; munca a durat 20 ani: 1958-1978.

În 1959 a apărut prima lucrare din Cele 24 istorii, **intitulată** Însemnările istorice **scrise de Si-ma Qien în anul 91 î.e.n.**

Or, tocmai despre Si-ma Qien este vorba în cele ce urmează.

Cutreierător de ţară

Istoricul chinez Si-ma Qien a fost descendentul unei familii ai cărui strămoşi se ocupaseră de astrologie şi de istorie. La naşterea lui, în anul 145 î.e.n., tatăl său, Si-ma Tan, îndeplinea funcţia de mare astrolog al Curţii imperiale. „Fără să poarte onorurile pecetei împărăteşti şi ale cărţii roşii [însemne care confereau funcţionarilor o autoritate reală], el era un funcţionar care se ocupa de cercetarea stelelor şi de alcătuirea calendarului", scria Si-ma Qien despre tatăl său. Marelui astrolog îi revenea şi sarcina să noteze evenimentele care se petreceau în ţară, punîndu-le în legătură cu poziţia aştrilor şi, avînd la dispoziţie arhivele imperiale, să le compare cu cele din istoria mai veche.

Pînă la vîrsta de 20 ani, cînd a pornit în prima sa mare călătorie prin ţară pentru a cunoaşte realităţile vieţii poporului, Si-ma Qien acumulase numeroase cunoştinţe despre istoria Chinei.

Era în vremea împăratului Wu — „purtătorul de războaie" (140-86 î.e.n.), din dinastia Han. [Împăratul Wu a purtat războaie împotriva hunilor şi a altor triburi nomade, lărgind hotarele şi asigurînd drumuri comerciale spre marile centre ale lumii antice.] Anii acestei dinastii au rămas în istoria Chinei ca epoca în care s-au pus bazele statului, s-au sintetizat caracteristicile spirituale ale poporului şi s-a creat o înfloritoare cultură materială şi spirituală. Dinastia Han a desăvîrşit unificarea istorică a Chinei, începută în anul 221 î.e.n. „Ţara înconjurată de mări — scria Si-ma Qien — a fost unificată; s-au deschis trecătorile din munţi şi s-au ridicat barierele de pe poduri; au fost abolite interdicţiile care ţinuseră izolate colinele şi eleşteele". Primii împăraţi ai dinastiei, foşti conducători ai răscoalelor ţărăneşti, au aplicat o politică de cruţare a

Si-ma Qien

poporului, micşorîndu-i impozitele, pentru a uşura refacerea ţării după distrugerile din epoca „statelor războinice", urmate de greutăţile economice din timpul dinastiei Qin. Roadele acestei politici s-au văzut îndeosebi în anii domniei împăratului Wu, ţara înregistrînd progrese în nenumărate domenii. În atelierele meşteşugăreşti, de exemplu, se prelucra fierul, producîndu-se unelte agricole şi arme. Alţi meşteşugari lucrau brocarturi şi mătăsuri deosebit de frumoase, apreciate de negustătorii veniţi din alte ţări.

În călătoria sa, tînărul Si-ma Qien a cules documente risipite în întregul imperiu, a ascultat legende istorice care circulau în popor, povestite de bătrîni sau interpretate de actori populari, a cunoscut locuri unde se petrecuseră mari evenimente, a cercetat însemnări ale funcţionarilor locali, pe care le-a completat cu informaţii obţinute de la oameni de rînd. Peregrinările l-au purtat pe văile fluviului Yangzi şi ale rîului Huai. De aici s-a îndreptat spre Sud, spre Lacul Mare. Mai apoi, pe malul rîului Milo a adus un omagiu marelui poet Qu Yuan. Aici el a notat tragedia ultimelor clipe ale poetului care şi-a luat viaţa. Paşii l-au purtat în continuare pe meleagurile pe care trăiseră legendarii împăraţi Yao şi Shun[1], unde a cules documentele rămase şi a studiat obiceiurile şi tradiţiile păstrate din vremurile străbune. Si-ma Qien a petrecut cîtăva vreme în capitalele fostelor state feudale şi în satul de baştină al lui Liu Bang, întemeietorul dinastiei Han, adunînd relatări despre faptele acestuia ce nu fuseseră însemnate în cronicile oficiale.

Si-ma Qien s-a întors, deci, în capitala imperiului cu o impresionantă colecţie de documente istorice, cu un bogat material faptic şi cu multe cunoştinţe geografice.

Cazul Li Ling

La scurt timp după revenirea în Capitală, a fost supus unui examen, după care a obţinut postul de aghiotant în garda împăratului. În 108 î.e.n. a fost numit în postul

[1] Această legendă, cuprinsă în *Însemnările istorice*, a fost prelucrată de G. Călinescu în piesa *Şun*.

ocupat anterior de tatăl său — care murise cu doi ani în urmă — devenind mare astrolog al Curții. După ce și-a organizat materialul adunat de el și de tatăl său, în anul 104 î.e.n. a început redactarea *Însemnărilor istorice*.

Se afla în plină activitate creatoare, cînd în viața lui a intervenit un eveniment tragic, așa-zisul „caz Li Ling", care l-a dus în pragul sinuciderii. Fiul unui general capabil și onest, cîștigător al multor bătălii, el însuși un tînăr ofițer binecunoscut pentru calitățile sale, Li Ling a fost trimis, în anul 99 î.e.n., în fruntea unei armate auxiliare de 5 000 ostași, condusă de Li Kuang-li, fratele curtezanei favorite a împăratului, în campania împotriva hunilor. Deși nu avea obligația să intre în luptă, Li Ling s-a oferit să atace și el dușmanul, pentru a sprijini operațiile întreprinse de armata principală. Timp de opt zile, a înfruntat 80 000 călăreți huni dînd dovadă de iscusință și de mare curaj. Numărul mare al dușmanilor l-a copleșit însă. Voind să salveze viața ostașilor ce-i rămăseseră, Li Ling a capitulat. Vestea predării lui a stîrnit mînia împăratului și dezaprobarea întregii Curți. Numai Si-ma Qien a avut curajul să amintească de meritele lui Li Ling, să sublinieze condițiile în care acesta a luptat și să ceară examinarea mai atentă a faptei sale. Această atitudine l-a mîniat și mai mult pe împărat, care a ordonat torturarea istoricului și condamnarea lui la cea mai umilitoare pedeapsă — castrarea.

În istoriografia chineză atitudinea lui Si-ma Qien în „cazul Li Ling" este prezentată ca o expresie atît a omeniei față de nefericitul tînăr, cît și a curajului de a-și susține părerile față de împărat.

Lovitura a fost cumplită și, așa cum reiese din scrisoarea adresată de istoric unui prieten al său, Jen An — doar dorința de a-și termina opera *Însemnările istorice* l-a împiedicat pe Si-ma Qien să se sinucidă. „Mă voi încrede în cuvintele mele neîndemînatice, scria el. Am cercetat cum s-au întîmplat evenimentele. Am căutat explicațiile succeselor sau eșecurilor. Am scris 130 volume. Am vrut să examinez tot ceea ce se referă la cer și la om, să înțeleg evoluția din timpurile străvechi pînă în zilele noastre și să realizez o capodoperă. Înainte ca manuscrisul meu să fi fost terminat, am fost lovit de o mare nenorocire. Aș fi regretat dacă nu aș fi dus pînă la capăt misiunea mea. Aceasta este cauza pentru care m-am supus celor mai grele suplicii, fără să mă plîng".

CRONOLOGIA DINASTIILOR

Cei Cinci împărați	2550-2140 î.e.n.
Dinastia Xia	2140-1711 î.e.n.
Dinastia Shang (Yin)	1711-1066 î.e.n.
Dinastia Zhou	1066- 256 î.e.n.
Zhou de Apus	1066-771 î.e.n.
Zhou de Răsărit	770-256 î.e.n.
Perioada „Primăvara și toamna"	722-481 î.e.n.
Statele războinice	403-221 î.e.n.
Dinastia Qin	221-206 î.e.n.
Dinastia Han	206 î.e.n.-220 e.n.
Han de Apus	206 î.e.n.-25 e.n.
Han de Răsărit	25-220
Cele Trei Regate[1]	220- 280
Dinastia Jin[2]	265- 420
Dinastiile din Miazăzi și Miazănoapte[3]	420- 589
Dinastia Sui	581- 618
Dinastia Tang	618- 907
Cele Cinci Dinastii	907- 960
Dinastia Sung	960-1279
Sung de Miazănoapte	960-1127
Sung de Miazăzi	1127-1279
Dinastia Liao[4]	907-1125
Dinastia Jin[5]	1115-1234
Dinastia Yüan[6]	1206-1368
Dinastia Ming	1368-1644
Dinastia Qing	1644-1911

[1-3] Epocă de descentralizare feudală; în diferitele regiuni ale Chinei, forțe centrifuge au declarat dominații dinastice simultane.
[4-6] Dinastii înființate de triburi nomade din Nordul Chinei, care au învins, treptat, dinastia Sung.

Istorie, muzică, astronomie...

După anul 96 î.e.n., în urma unor mari victorii la hotarele țării, împăratul Wu a organizat mari festivități, amnistiind pe cei condamnați. De această măsură a beneficiat și Si-ma Qien. Mai tîrziu i s-a încredințat postul de secretar al împăratului, mai important și mai bine remunerat decît cel de mare astrolog. Dar aceasta nu l-a ferit pe istoric de disprețul și batjocura curtenilor. S-a retras în sin-

gurătate și s-a dedicat redactării operei sale, terminînd-o în anul 91 î.e.n. Ultima însemnare a istoricului se referă la anul 90 î.e.n., de unde se presupune că, la scurt timp după aceea, el a murit.

Însemnările istorice lăsate posterității de Si-ma Qien s-au dovedit a fi o lucrare nemuritoare. Opera constituie o sinteză a istoriei poporului chinez în momentul cîștigării conștiinței de neam, fiind prima istorie generală a Chinei, care cuprinde, într-o tratare științifică, evenimentele referitoare la nașterea și evoluția acestui popor, pînă la începuturile erei noastre. Prin monumentalitatea, bogăția de documente, puterea de analiză a evenimentelor și caracterizarea personajelor istorice, lucrarea ocupă un loc de seamă în tezaurul cultural al omenirii[1].

Cartea, împărțită în cinci părți, cuprinde 130 volume, respectiv 526 500 hieroglife. Partea intitulată *Analele principale* însumează toate datele adunate de autor cu privire la împărații Chinei — de la cei legendari pînă la ultimul împărat al dinastiei Han, în timpul căruia a trăit istoricul. Două părți — *Tabelele cronologice* și *Cronologia familiilor* — redau desfășurarea evenimentelor intervenite în viața familiilor princiare din diferite state vasale, precum și arborele genealogic al acestor familii. Partea intitulată *Cele opt tratate* sintetizează cunoștințele diverse acumulate pînă atunci în domeniile muzicii, riturilor, calendarului, astronomiei, ca și referiri la irigații și canale, precum și la politica economică aplicată. Partea cea mai întinsă a lucrării este consacrată biografiilor personalităților din viața socială, politică și culturală a Chinei. În această parte, Si-ma Qien își dovedește măiestria artistică, redînd în mod realist într-o limbă plină de parfumul epocii evocate, cadrul istoric și mediul social în care se mișcă fiecare personaj.

De-a lungul a două mii de ani, opera lui Si-ma Qien a fost consultată de specialiști, constituind totodată și o lectură pasionantă pentru un public foarte larg.

[1] În 1967, sub egida U.N.E.S.C.O., în colecția *Opere reprezentative*, seria chineză, a apărut în șase volume traducerea în limba franceză a unor părți din *Însemnările istorice*.

La 125 km Est de Pekin, se află ansamblul celor 15 morminte imperiale ale dinastiei Qing (1644-1911). În fotografie, detalii ale mormîntului împăratului Qien Lung: sculpturile aliniate de o parte și de alta a aleii au fost cioplite fiecare din cîte un bloc de piatră. Fotografie primită prin Agenția de presă China Nouă

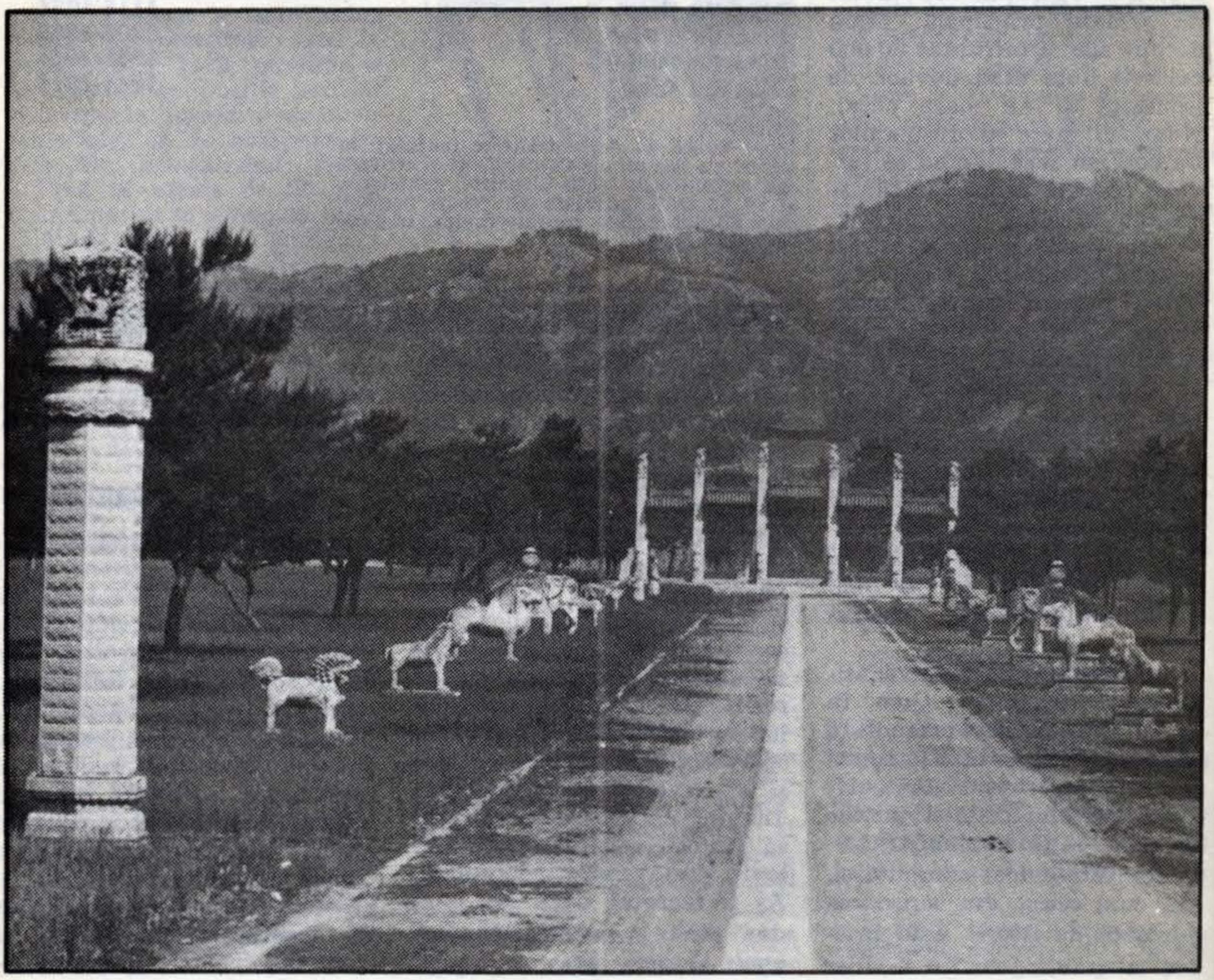

Vestitul iobag cu numele HOREA

4 noiembrie 1784-4 ianuarie 1785: o relatare *inedită* a răscoalei românilor din Transilvania

În toamna anului 1784, Transilvania a fost zguduită de un eveniment de proporții, cu profunde implicații și semnificații în viața social-economică și politico-națională a Țărilor române: marea răscoală a țăranilor iobagi români de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan[1]. După cum atestă mărturii contemporane evenimentului, stăpînii feudali locali și aparatul de stat al Imperiului habsburgic supuneau țărănimea iobagă din Principatul Transilvaniei la obligații în natură, muncă și bani, ținînd cea mai numeroasă categorie socială a vremii în stare de servitute personală. Marea majoritate a țărănimii transilvănene era alcătuită din români, care îndurau dublul jug al exploatării sociale și al asupririi naționale, atît din partea nobilimii maghiare cît și a autorităților austriace.

Răscoala[2] lui Horea a zdruncinat din temelii orînduirea feudală, marcînd începutul procesului revoluționar de doborîre a feudalismului, de înlăturare a edificiului acestuia. Totodată, prin implica-

---

[1] **Magazin istoric**, nr. 7-8/1968, 11/1970, 5/1974, 4/1976, 5/1978.

[2] În imagine: răsculații atacă o curte nobiliară (gravură contemporană evenimentelor); siluetele lui Horea din pp. 38-41 sînt reproduse din volumul **Răscoala lui Horea în arta epocii**, București, 1935, de Octavian Beu.

ţiile pe care le-a avut pe planul luptei pentru eliberare naţională, răscoala constituie o puternică afirmare revoluţionară a poporului român din Transilvania, în pragul noii epoci moderne a istoriei naţionale.

Puţine evenimente pînă la acea dată au lăsat în urma lor o atît de densă documentaţie. Ordine şi rapoarte oficiale, corespondenţă între toate nivelele politico-instituţionale, corespondenţă particulară, relatări de presă, broşuri, foi volante, gravuri înfăţişînd scene din răscoală şi chipurile conducătorilor principali, rapoarte diplomatice etc. stau mărturie a imensului ecou avut de evenimentele din 1784-1785.

Publicarea vastului material documentar privind răscoala din 1784 a preocupat pe toţi istoricii — atît din ţară cît şi din străinătate — care au stăruit în cercetarea evenimentelor de acum aproape două secole. Un deziderat ştiinţific a rămas însă neîmplinit: tipărirea unei culegeri a tuturor mărturiilor referitoare la ridicarea la luptă a ţăranilor români din 1784-1785.

Acestui scop nobil, ştiinţific şi patriotic totodată, i s-a dedicat, de mai mulţi ani, un colectiv de cercetători de la Institutul de istorie şi arheologie din Cluj-Napoca, îndrumat de acad. Ştefan Pascu. Cele circa zece volume proiectate vor aduna la un loc mărturiile scrise interne şi externe ale răscoalei ţărănimii române transilvănene din 1784-1785, în toată complexitatea factorilor care au generat-o.

Din primul volum al acestei culegeri de documente, care urmează să apară în curînd în Editura Academiei Republicii Socialiste România, publicăm mai jos fragmente dintr-un jurnal contemporan răscoalei — redactat în limba germană şi rămas, inedit, pînă la descoperirea lui în arhivele din Braşov. Datat între 4 noiembrie 1784 şi 4 ianuarie 1785, deci în plină desfăşurare a răscoalei, acest izvor istoric înfăţişează un tablou veridic al celor întîmplate. Autorul însemnărilor nu ne este cunoscut. Cît priveşte locul unde aceste pagini au fost scrise, presupunem că este vorba de Sibiu, deoarece acolo se afla Guberniul (Guvernul). Autorul avea cunoştinţă de măsurile luate de Guberniu pentru a înăbuşi răscoala şi pentru a preîntîmpina extinderea ei, ca şi de conţinutul rapoartelor ce soseau la Guberniu, de unde şi importanţa însemnărilor sale. Deşi este scris de pe poziţiile adversarilor răscoalei jurnalul reflectă amploarea deosebită a ridicării la luptă a ţăranilor, spaima feudalilor faţă de forţa mişcării. Paginile documentului oglindesc, de asemenea, divergenţele dintre nobilimea maghiară şi Curtea de la Viena faţă de înăbuşirea răscoalei, printre altele şi faptul că, în pofida dispoziţiilor imperiale, nobilimea a reprimat pe ţăranii răsculaţi cu o cruzime feroce.

Jurnalul a fost tradus de Ileana Bozac şi Valeria Căliman. Notele şi intervenţiile în text, marcate în paranteze drepte, ne aparţin. Titlul şi subtitlurile sînt ale redacţiei Magazin istoric. Sublinierile din text sînt conforme originalului.

Nicolae EDROIU

Calea spre eliberare

4 noiembrie [1784]. La 31 octombrie, poporul convocat prin instigatori tainici se adună, în număr mare, la Mesteacăn[1], în cercul Zarandului. În noaptea următoare, se iscă la Curechiu o încăierare în care sînt ucişi cei doi vicejuzi ai nobililor, Gál şi Nalátzi. Răsculaţii năvălesc apoi în satele Crişcior, Brad, Ribiţa şi Mihăleni ... Iniţiatorul şi autorul acestor dezordini este un vestit iobag, fugit de pe domeniul fiscal al Zlatnei, cu numele **Horea** care a ştiut să promită poporului că prin nimicirea nobililor şi luarea armelor împărăteşti [înrolare în armată] pentru care îi va duce la Alba Iulia, îşi vor croi calea spre eliberarea de servitutea domenială [iobăgia].

Guberniul[2] comunică imediat Comandamentului general[3] ştirile primite, cerînd ajutor grabnic şi hotărăşte să-şi trimită un comisar [reprezentant, împuternicit] la faţa locului.

5 noiembrie. Ştirile de mai sus se confirmă. Guberniul îşi reînnoieşte cererea pentru ajutor militar ... Comandamentul general dă ordin locotenent-colonelului Karp şi maiorului Stojanich să ia legătura atît cu comisarul gubernial care urmează să fie trimis la faţa locului, cît şi cu comitele suprem [conducător al unui district, comitat] al Hunedoarei. Se pronunţă împotriva Guberniului[4], dar fără îndoială vor urma ştiri mai demne de crezare despre cele petrecute.

6 noiembrie. Răscoala cuprinde tot mai multe locuri; ţăranii jefuiesc şi incendiază în ziua de 4 noiembrie castelul de la Brănişca şi, în noaptea următoare, se petrec aceleaşi lucruri la Şoimuş. Nobilimea se refugiază în castelele de la Deva şi Hunedoara. Guberniul aduce la cunoştinţa Comandamentului general toate aceste incidente şi cere din nou ajutor grabnic.

7 noiembrie. Ţăranii îşi continuă incursiunile în satele situate dincolo de Mureş: Hărău, Chimindia, Aranieş, Rapolt, Geoagiul de Jos, Ghelmar. O altă ceată comite aceleaşi fapte pe Mureş în jos, la Ilia şi Gurasada, apoi trece dincolo de rîu şi atacă Leşnicul. Comandamentul general comunică Guberniului trupele care au fost desemnate în acţiunea contra poporului răsculat, adăugînd că armata va executa întocmai îndrumările autorităţilor provinciale însă se va abţine de la orice acţiune ... Guberniul ia măsurile necesare pentru aprovizionarea trupelor trimise [de Comandamentul general]. În aceeaşi zi are loc o întrunire cu generalul comandant şi Guberniul îşi exprimă două deziderate: să se aducă ajutor militar grabnic din Ungaria şi să li se opună forţă răsculaţilor, în cazul că vor persista în încăpăţînarea lor. Generalul comandant respinge ambele propuneri şi declară că el răspunde pentru ordinele militare.

8 noiembrie. Incursiunile continuă în satele de dincolo de Mureş, situate în susul apei şi răsculaţii pătrund pînă la Vurpăr. O ceată de 30-40 oameni trece Mureşul şi, în ziua de 6, face incursiuni în satele Binţinţi, Uioara şi Vinţul de Jos; pe unde ajung, locuitorii li se alătură. Armata îi atacă la Binţinţi, cîţiva răsculaţi sînt doboriţi, iar ceilalţi sînt împrăştiaţi. Consilierul gubernial von

---

[1] La adunarea ţărănească de la Mesteacăn, lîngă Brad, din 28 octombrie 1784, s-a hotărît ca ţăranii să intre în armată pentru a scăpa de iobăgie. Unul din centrele de recrutare a fost stabilit la Alba Iulia, înspre care ţăranii din Zarand s-au decis să se îndrepte.

[2] Guvernul Marelui Principat al Transilvaniei, cu reşedinţa la Sibiu.

[3] Comandamentul militar general al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu.

[4] Autorul însemnărilor sesizează disensiunile dintre Guberniu şi Comandamentul militar general privind modalităţile de a se interveni pentru potolirea răscoalei.

Brukenthal[1] este desemnat să meargă la fața locului în calitate de comisar [al Guberniului]. În țara întreagă se decretează dispoziții pentru îndrumarea autorităților provinciale, potrivit situației de acum.

9 noiembrie. Ceata [răsculaților] care a înaintat pe Mureș în jos vine în ziua de 6 pe malul stîng al rîului, de la Mintia în sus, și, la lăsarea nopții, se năpustește asupra Devei; nobilii resping atacul de două ori. Răsculații incendiază și devastează întreaga noapte satele învecinate, iar în ziua de 7 repetă asaltul asupra cetății [Deva], dar nobilii, cărora li s-au alăturat cîțiva grăniceri, îi resping iarăși, provocîndu-le pierderi. Pe domeniul Zlatnei se remarcă o altă ceată, care atacă și pe funcționarii camerali [slujbașii Camerei regale, care administrau veniturile statului, numite **cameralia**] de la Cîmpeni. Pe lîngă trupele existente, Comandamentul general trimite încă două unități din Regimentul „Gyulai" și o companie de husari secui. Guberniul întocmește instrucțiuni amănunțite pentru comisarul guvernial, iar autoritățile provinciale, care au fost înștiințate de trimiterea lui, sînt îndrumate să ia legătură cu el.

Horea și nobilimea refugiată la Deva

10 noiembrie. Se confirmă incidentul de la Binținți dintre trupe și răsculați. Armata se îndreaptă de aici spre Cioara. Pe drum, din circiuma de la Șibot, cîțiva fugari din Binținți trag asupra armatei și sînt împușcați de soldați. La Cioara, țăranii se află în toiul devastărilor; și aici cîțiva sînt doborîți, alții prinși, iar restul împrăștiați. Neținînd seama de pierderile pe care le-au avut, răsculații din părțile Devei își continuă fără teamă atacurile în satele din apropiere. În regiunile muntoase, vreo 4 000 țărani fac incursiuni și lovesc în mod îngrozitor Abrudul[2]. Guberniul își reînnoiește dispozițiile adresate tuturor comitatelor și orașelor libere, îndemnîndu-le la toată vigilența și grija posibile.

11 noiembrie. Deoarece ceata principală și cel mai mare număr al răsculaților se află în Munții Zlatnei, Guberniul stăruie iarăși pe lîngă Comandamentul general ca acesta să organizeze împresurarea zonei atît din spate, dinspre regatul Ungariei, cît și din față, cu ajutorul trupelor care înaintează din această parte. Comitatele ungare mărginașe sînt avertizate să vegheze în cazul cînd răsculații ar încerca, poate, să năvălească într-acolo ...

12 noiembrie. Răscoala începe și în ținutul Hațegului. O trupă de grăniceri atacă prin surprindere la Peștiș și Cinciș o ceată de răzvrătiți, împrăștiindu-i. Mai mulți țărani sînt omorîți. Răsculații prinși în timpul atacului sînt judecați după o procedură marțială de către slujbașii comitatului Hunedoara și 34 sînt executați prin decapitare cu sabia. Guberniul condamnă cu toată asprimea această procedură, iar funcționarii sînt îndrumați să-i trateze pe prizonieri conform directivelor și instrucțiunilor care le vor fi date de comisarul guvernial.

13 noiembrie. Sînt confirmate întîmplările de la Abrud din ziua de 9 ... Guberniul atrage atenția slujbașilor ca măsurile de apărare pe care le vor lua să nu depășească indicațiile ce le-au fost date.

14 noiembrie. Ceata [răsculaților] din Zlatna face o incursiune la Baia de Arieș și pustiește acolo cîteva clădiri ale domeniului fiscal. Comisarul guvernial [Brukenthal] dispune ca patenta [înștiințarea] emisă de Guberniu către popor[3] să se publice în prezența sa la Miercurea, Sebeș și Alba Iulia în zilele de tîrg, în fața unei mulțimi adunate acolo, și speră să se obțină un bun rezultat ... Horea trimite nobililor din Deva [un ultimatum în] 6 puncte și amenință cu un nou atac, dacă acestea nu sînt îndeplinite pînă în ziua de 14[4]. Comandantul cordonului [linie de posturi pentru paza graniței], generalul Pfefferkorn, dispune să se dea Devei înspăimîntate tot ajutorul militar posibil. Comisarul guvernial trimite pe oculistul Molnar[5] român de origine, în cercul Zarandului, cu misiunea de a se duce printre răsculați spre a le cîștiga încrederea și a le face propuneri [de liniștire].

15 noiembrie. Rapoartele militare sosite de la Hațeg arată că atît acolo cît și în împrejurimile Hunedoarei și ale Devei s-a restabilit în general ordinea, cu excepția cîtorva sate, care vor fi aduse în curînd la ascultare. În ziua de 11, la Cricău, locotenent-colonelul Schultz are o convorbire cu căpeteniile unei mari cete de răsculați. Îi ascultă și le preia jalbele, făgăduindu-le să le aducă răspunsul la Cîmpeni, în ziua de 19 ..., Guberniul, căruia i se transmite prin Comandamentul general raportul amănunțit al locotenent-colonelului Schultz, consideră incorect ca înalții funcționari ai țării să înceapă tratative cu iobagii care sînt înarmați și încă în plină răscoală ... Răsculații fac din insula de la Ghelmar [pe Mureș, în împrejurimile Orăștiei] depozitul lucrurilor luate. ... Guberniul redactează un ordin amănunțit relativ la procedura care se va aplica răsculaților prinși și îl transmite autorităților provinciale spre conformare ...

„Fără nici o milă pentru poporul răsculat"

17 noiembrie. Se raportează — ca un supliment la tratativele lui Schultz — că în timpul convorbirii și contrar armistițiului de 8 zile stabilit[6], un nobil a fost omorît și o curte nobiliară a fost jefuită.

Conform unei știri transmise comisarului guvernial de către funcționarii din Orăștie, se zvonește că în toate satele situate dincolo de Mureș au fost răspîndite noi chemări ale lui Horea și, drept urmare, la Bozeș și Băcăinți se află adunată iarăși o mare ceată de popor; că țiganii aduși aici din toate părțile făuresc lănci și alte arme; și că răsculații pregătesc noi atacuri, intenționînd să treacă Mureșul noaptea. Generalul Pfefferkorn apără, în tot cazul, țărmul de dincoace ...

Contele Csáki, pornit, în fruntea nobilimii din Cluj contra răsculaților, este avertizat să se conformeze întru totul ordonanțelor Guberniului.

---

[1] **Mihail von Brukenthal,** nepotul guvernatorului Transilvaniei, însărcinat din partea Guberniului din Sibiu cu potolirea răscoalei (**Magazin istoric,** nr.4/1978).

[2] Cucerirea Abrudului de către răsculați, la 6 noiembrie 1784.

[3] La 11 noiembrie 1784, Guberniul a tipărit o proclamație în limba română prin care răsculații erau îndemnați să se liniștească.

[4] Ultimatumul lui Horea, înregistrat lîngă Deva la 11 noiembrie 1784, veritabil program al răscoalei, prin care se cerea desființarea nobilimii și împărțirea pămînturilor nobiliare.

[5] Ioan Piuariu-Molnar (1749-1815), medic și savant român, a fost trimis de Guberniu, la mijlocul lunii noiembrie 1784, să poarte tratative cu răsculații din Zarand, conduși de Crișan. În raportul înaintat Guberniului a consemnat discuțiile purtate cu răsculații, notînd toate revendicările acestora.

[6] La mijlocul lunii noiembrie, între răsculați și autorități au fost stabilite cîteva armistiții („înșelătoarele armistiții") ale căror condiții n-au fost respectate atît de nobili cît și de militari. În aceste condiții, țăranii au reluat lupta, convinși de netemeinicia promisiunilor cu care fuseseră amăgiți.

18 noiembrie ... Comitatelor Alba, Hunedoara, Tîrnava, Turda și Cluj, din care au venit noi vești despre înarmarea nobilimii, li se comunică să-și ia măsurile de autoapărare doar în limita îngăduită de dispozițiile Guberniului. Sînt tipărite ordonanțe în toate limbile țării, prin care Guberniul făgăduiește o recompensă de 30 florenі renani pentru fiecare instigator la răscoală prins și predat; se comunică, totodată, că în fiecare sat care se va lăsa atîțat la răscoală judele și bătrînii vor fi pedepsiți conform legii ...

19 noiembrie. Nobilii refugiați în castelul de la Hunedoara înaintează Guberniului o listă a omorurilor și devastărilor săvîrșite numai în cercul Hunedoarei, din care rezultă că în 61 de sate au fost jefuite și, în parte, incendiate 9 castele și 215 curți nobiliare, iar 26 de persoane au fost omorîte. Slujbașii din Hunedoara confirmă noile înarmări ale răsculaților și regruparea lor în satele situate dincolo de Mureș.

20 noiembrie. Așa-zisul fiu al lui Horea[1], căpetenia cetei de răsculați care a încheiat la Cricău [Tibru] înțelegerea de 8 zile cu locotenent-colonelul Schultz, este urmărit de niște husari, și abia poate să scape. Guberniul transmite un ordin în toate comitatele, prin care interzicea preoților români să țină întruniri fără a-i înștiința mai întîi pe funcționarii comitatului.

21 noiembrie. Gubernatorul regesc primește, prin curier, o scrisoare a cancelarului Curții aulice ungare transilvane, contele Eszterházi, din 12 noiembrie, cu următorul cuprins: voința prea înaltă [a împăratului Iosif II] este ca Guberniul, de comun acord cu Comandamentul general, să acționeze cu toată energia împotriva răsculaților; instigatorilor la răscoală, prinși, să li se aplice procedura marțială și, dacă este nevoie, să se procedeze fără nici o milă pentru poporul răsculat. Guberniul comunică Comandamentului general această prea înaltă hotărîre, cu adaosul: unica șansă a răsculaților de a obține iertarea ar fi dacă restituie lucrurile luate, predau armele, contribuie la prinderea capilor răscoalei și lasă ca ostateci pe cîțiva dintre bătrînii lor ...

Oculistul Molnar, care s-a întors din misiunea sa din cercul Zărandului, comunică comisarului gubernial că a întîlnit la Brad o ceată puternică de vreo 3 000 oameni, înarmați în diferite chipuri, condusă de căpetenia Crișan Giurgiu. El a purtat ample discuții cu conducătorii acestei cete și, în sfîrșit, după multe insistențe a primit din partea lor asigurarea, sub jurămînt, că se vor supune. Rezultatul a dovedit însă tocmai contrariul, căci îndată după plecarea lui Molnar, sosind Horea acolo, acest popor rebel a început să comită noi incursiuni ...

„Cei trei capi“

22 noiembrie. Așa-numitul Horea cel Tînăr, amintit mai sus, (de fapt, Uibar Urs) este prins de locuitorii din Lupșa și predat armatei. Locotenent-colonelul Schultz declară că deși întîlnirea propusă nu mai este de actualitate, totuși el se va duce la Cîmpeni [cf. înțelegerii din 11 noiembrie] și va încerca să potolească spiritele. Guberniul arată Comandamentului general cît a fost de dăunător răgazul pe care l-a acordat răsculaților și-i cere să nu se mai lase reținut de nimic, ci să acționeze contra acestora fără cruțare. Printr-o

[1] **Ion Horea** (sau **Horea cel Tînăr**), fiul conducătorului suprem al răscoalei; a luat parte la tratativele din com. Tibru (12 noiembrie 1784), în urma cărora a fost stabilit un armistițiu de 8 zile între răsculați și armată.

ștafetă, sosesc din comitatul Hunedoara noi știri îngrijorătoare, anume: locuitorii din Zărand plănuiesc un nou atac, intenționînd să cuprindă în răscoală țara întreagă. Eiși-au ales mai multe căpetenii, care țin legătură strînsă, neîntreruptă, cu cei din domeniul Zlatnei. Cei trei capi ai răscoalei sînt Horea, Cloșca și Crișan ... Conform unei alte știri, răsculații din Zlatna încearcă să-și deschidă drum spre Florești și Gilău [în apropierea Clujului]. Guberniul își reînnoiește cererea pe care a adresato, în repetate rînduri, Comandamentului general, ca acesta să acorde comandanților militari trimiși împotriva răsculaților mai multă libertate de acțiune.

23 noiembrie. Comandamentul general promite să acționeze împotriva răsculaților cu toată energia, atunci cînd trupele împreună cu toate cele necesare vor fi strînse la un loc. Gubernatorul regesc primește, printr-un curier, o preaînaltă scrisoare, din 15 noiembrie[2], în care i se comunică să potolească tulburările cu energie și cît mai repede.

Trupele care vor merge contra răsculaților să fie însoțite de slujbași comitatensi, care să le vorbească răsculaților în limba lor și să aplice procedura marțială contra celor prinși, socotiți fie instigatori, fie deosebit de îndărătnici. Pentru fiecare căpetenie predată se va plăti un premiu de 300 ducați. În comitatul Turda, printre locuitorii mai multor comune, apar, de asemenea, semne de nemulțumire și răzvrătire ...

24 noiembrie. Comandamentul general făgăduiește ca, îndată ce totul va fi pregătit pentru înaintare, să comunice Guberniului timpul și ziua hotărîtă [pentru înaintarea trupelor de represiune pe mai multe direcții, spre zona centrală a răscoalei — Munții Apuseni]. Dacă Guberniul și-a alcătuit cumva un plan, cere ca acesta să-i fie comunicat și, totodată, ar vrea să știe dacă nu se consideră necesară o întrunire [consfătuire]. Într-o a doua notă, Comandamentul general anunță că în curînd va fi totul gata pentru începerea operațiunilor; avîndu-se în vedere însă că în timpul înaintării armatei pot apărea situații neprevăzute, în care va trebui hotărît pe loc dacă trebuie să se procedeze cu indulgență sau cu energie, ar fi bine să fie numit și pentru astfel de cazuri un comisar „provincial“, cu care generalul Pfefferkorn să se poată sfătui. Guberniul răspunde că nu poate prescrie un plan pentru operațiile militare; o întrunire nu apare ca necesară și constituie o pierdere de timp. Comisarul gubernial, von Brukenthal, are puteri depline de a decide [asupra măsurilor] împreună cu generalul Pfefferkorn. Guberniul nu are altă dorință decît de a se acționa cît mai repede și cu temeinicie, deoarece și în alte regiuni poporul este neliniștit. Această cerere este repetată încă în două note ... Guberniul trimite comisarului gubernial un chestionar cu 19 puncte asupra cărora să fie interogat Uibar Urs, întemnițat la Alba Iulia.

Coloanele

25 noiembrie. Comisarul gubernial comunică eșecul total al celei de-a doua convorbiri care a avut loc la Cîmpeni între locotenent-colonelul Schultz și răsculați[3]. ... Prin aceasta Guberniul este îndemnat să amintească încă o dată Comandamentului general despre necesitatea îndeplinirii grabnice a planului de împresurare și zdrobire a răsculaților și pe care să-l aducă la cunoștința Guberniului.

[2] Referire la ordinul împăratului Iosif II, dat comandantului militar general al Transilvaniei pentru a se lua măsuri energice împotriva țărănimii răsculate.

[3] După convorbirile cu răsculații de la Tibru, din 12 noiembrie, Schultz s-a întîlnit cu Horea la Cîmpeni, în 21 noiembrie 1784. Cu acest prilej, ofițerul austriac a încercat să-i facă prizonieri pe conducătorii răscoalei. Tentativa a eșuat, Schultz și însoțitorii săi abia reușind să scape cu viață.

26 noiembrie ... Comandamentul general informează Guberniul, prin trei înștiințări diferite, că s-au luat toate măsurile și totul este pregătit pentru a se acționa energic împotriva răsculaților ...

27 noiembrie. Guberniul primește o preaînaltă înștiințare că Maiestatea Sa [Iosif II] l-a însărcinat pe contele Jankovich, ca, în calitate de comisar imperial și în colaborare cu generalul Papilla, să cerceteze tulburările care au avut loc în Ungaria și Transilvania. Într-o altă preaînaltă ordonanță, se poruncește ca să se oprească imediat, pretutindeni, aplicarea legii marțiale spre a se evita abuzurile, după cum s-a întîmplat cu nobilii adunați la Deva, care au executat 60 prizonieri în baza acestei proceduri. Comitatele în cauză sînt înștiințate grabnic despre cele două preaînalte porunci.

28 noiembrie. Conform știrilor sosite din comitatul Hunedoara, în această parte a Mureșului și pe valea Hațegului totul este în liniște. În schimb, în cercul Zărandului, locuitorii se leagă față de Horea, căpetenia răsculaților, sosit la Brad, să înceapă noi incursiuni. În munții de la Ponor și Rîmeți [lîngă Abrud] oamenii continuă să se strîngă în cete; un vagmistru [sergent major de cavalerie sau artilerie, însărcinat cu partea administrativă a unui escadron sau baterii] din Regimentul „Leopold Toscana", care împreună cu 8 oameni a fost trimis după furaje în localitatea mai sus-numită, este atacat chiar în comună de către locuitori și este omorît. O a doua trupă, trimisă în urma lui, este respinsă cu pietre. Comandamentul general aduce la cunoștință că, îndată ce trupele vor sosi în locul indicat, vor începe operațiunile plănuite ...

29 noiembrie ... Funcționarii din Hunedoara învinovățesc mult pe preoții români pentru tulburările ce au loc.

30 noiembrie. Printr-un prea înalt rescript [hotărîre] imperial este aspru sancționată judecata ținută la Deva și se poruncește din nou să se înceteze, imediat, procedurile marțiale, iar cei prinși să fie ținuți sub pază la Deva, pînă la sosirea comisiei aulice. Se va publica apoi o amnistie generală, pentru ca poporul care colindă fără rost să se poată întoarce pe la case. Este declarat pasibil de pedeapsă chiar și numai gîndul unei insurecții generale a nobilimii, întreprinsă fără prealabilă autorizație imperială. Guberniul, într-un prea supus raport, își justifică atitudinea pe care a avut-o în timpul tulburărilor de pînă acum ...

1 decembrie. La vestea că la Brad, în comitatul Zărandului, cutreieră o ceată de răsculați condusă de Crișan Giurgiu și tulbură ținuturile acelea, stingherind îndeosebi circulația între Deva și Hălmagiu, în ziua de 27 [noiembrie] a pornit acolo maiorul Stojanich, cu 200 ostași, călăreți și infanteriști, intenționînd să atace această ceată la Brad, în ziua de 28. În regiunea Ponor, Mogoș și Rîmeți răzvrătiții sînt conduși de însuși Horea, căpetenia răsculaților. O încercare a locotenentului Probst contra lor a fost zădărnicită, atît din cauza ținutului inaccesibil cît și datorită mulțimii răsculaților. Locotenent-colonelul Schultz primește ordinul să se deplaseze acolo cu trupe suficiente. Un nou raport sosit din Munții Zlatnei arată că gruparea răsculaților de acolo a crescut mult și că, fără întăriri serioase, nu li se poate veni de hac. Tot atît de contrariante sînt și veștile venite din cercul Zărandului, cu știri confirmate, că răzvrătiții se adună acolo în cete, pe față, că o ceată a lor înarmată cu puști și provizii de pîine pentru opt zile, pregătită ca pentru o expediție mai lungă, s-a îndreptat în ziua de 29 spre Gurasada și a amenințat că va ataca Deva în ziua de 30. Trebuie ținut seama și de o situație critică, anume că Stojanich, care a plecat încă din ziua de 27, nu dă nici un semn de viață. O veste foarte recentă, adusă de o ștafetă din partea Administrației superioare a minelor din Zlatna, comunică următoarele: răsculații, deveniți și mai turbulenți după ultima întrevedere cu locotenent-colonelul Schultz, s-au organizat în patru coloane, dintre care **prima** s-a stabilit la Mogoș, **a doua** în regiunea Lupșei și la Baia de Arieș, **a treia** la Albac și **a patra** la Brad; că nu li s-a opus nici o armată spre a-i respinge, iar, în cazul unui atac, cele patru coloane pot să-și dea ajutor una alteia.

Schultz se retrage

2 decembrie. După cum anunță în raportul său, maiorul Stojanich a sosit la Brad în noaptea de 30 noiembrie, dar a socotit că nu are forțe suficiente pentru a întreprinde ceva, cu cei 320 ostași ai săi, împotriva cetei din Zărand, formată, după cum se spune, din 9 000 oameni; a cerut ajutor din Ungaria, pe care îl așteaptă să sosească în ziua de 2 [decembrie]. La Baia de Arieș, locotenentul Mesterházi, detașat acolo din Regimentul „Orosz", a fost atacat de răsculați și a fost împușcat, împreună cu nouă ostași de sub comanda sa. Printr-o ambuscadă făcută în grabă, locotenent-colonelului Schultz i-a fost tăiată legătura cu locotenentul Probst, care îi aducea întăriri; mai multe ambuscade asemănătoare au fost pregătite de răsculați, pentru a tăia legătura dintre trupe în munți. Guberniul previne din nou comitatele Cluj și Tîrnava să nu procedeze la pregătiri de apărare mai ample decît cele pe care le-a poruncit.

3 decembrie. În expediția pornită împotriva Rîmeților, locotenent-colonelul Schultz a găsit toate înălțimile și trecătorile ocupate de țărani, care au tras focuri de armă asupra lui, încît, după ce au fost răniți 15 soldați iar unul a fost omorît, a trebuit să se retragă la Cacova [Aiud], fără să fi făcut vreo ispravă. Dintre răsculați au fost omorîți 17, iar trei au fost prinși. În rapoartele trimise de autoritățile civile și militare din comitatul Turda, se anunță că tulburările, care tocmai începuseră au fost înăbușite, mulțumită trupelor din Regimentul „de Savoya" detașate acolo și sosite la timp ...

5 decembrie. Comisarul gubernial raportează că operațiunile militare vor fi efectuate de acum înainte cu mult zel; a dat dispoziție ca fiecare unitate militară mai puternică să fie însoțită de un preot, care va avertiza din nou poporul, înainte de sosirea trupelor. Comisarul gubernial anunță că, urmînd exemplul generalului Pfefferkorn, care a primit ordin să-și mute reședința de la Sebeș la Alba Iulia, a hotărît să se ducă și el în acest oraș. Comandamentul general înștiințează că, deși pentru Deva nu mai există acum nici un motiv de îngrijorare, s-a hotărît totuși să se trimită acolo două tunuri. O unitate de secui [grăniceri] a primit ordinul de a se deplasa grabnic la Cluj, pentru a împresura aripa stîngă a răsculaților, spre Gilău și Huedin.

6 decembrie. Maiorul Stojanich era să fie atacat de o ceată puternică de răsculați, formată din locuitorii din vreo 40 sate ...

7 decembrie. Comisarul gubernial a înmînat generalului Pfefferkorn decretul de amnistie primit, pe care acesta l-a trimis comandanților armatei, cu ordinul de a-l face cunoscut răsculaților, punînd pe preoți sau pe alți cunoscători ai limbii române să-l citească în prezența comisarilor comitatensi aflați pe lîngă fiecare unitate militară. Să nu se procedeze dușmănos față de ei decît în cazul cînd refuză și această prea înaltă favoare și stăruie în atitudinea lor de răzvrătire și împotrivire. Delegaților de la Ponor și Rîmeți le-a adus la cunoștință însuși comisarul gubernial prea înalta iertare și va dispune să se facă același lucru pretutindeni, unde se găsește adunat popor mai mult. În același scop, intenționează să plece în ziua următoare la Zlatna. Guberniul întrebă preasupus ce măsuri să ia, în spiritul amnistiei generale față de aflătătorii la răscoală, față de rebelii îndărătnici, precum și față de cei care nu restituie lucrurile luate.

8 decembrie. În urma înștiințării că Zlatna este amenințată din cauza deselor îngrămădiri ale răsculaților, au fost trimise acolo două tunuri de la Alba Iulia, iar locotenent-colonelul Ott primește ordinul să meargă și el acolo prin Bozeș, cu toate trupele lui de la Orăștie. Cînd a sosit în ziua de 6 la Zlatna, comisarul gubernial a găsit domnind acolo o mare teamă, totul fiind însă în liniște ...

18 decembrie. Comisarul gubernial își redactează raportul principal referitor la situația prezentă a răscoalei țărănești și la împrejurările legate de aceasta.

În continuarea raportului său anterior, el anunţă că a trimis din toate părţile trupe spre Cîmpeni pentru a-l ajuta pe locotenent-colonelul Schultz să iasă din împresurarea în care se află; încercuit de vreo 6 000 răsculaţi, şi cu calea tăiată spre Abrud ..., comisarul guvernial nădăjduieşte că datorită acestor măsuri va fi risipită în curînd şi această ultimă ceată. El înaintează Guberniului un proiect de repartizare a trupelor pentru a asigura liniştea în domeniul Zlatnei şi în regiunile învecinate; mai adaugă şi alte diferite propuneri menite să restabilească şi să garanteze siguranţa ţinuturilor. Guberniul le acceptă şi le pune în aplicare.

19 decembrie. La cererea comisarului imperial, contele Jankovich, Guberniul îi aduce la cunoştinţă ordonanţele emise referitoare la tulburările poporului, anexînd şi rapoartele originale privitoare la acestea.

20 decembrie. Comandamentul general aduce la cunoştinţa Guberniului toate măsurile recente luate de armată pentru a restabili liniştea; ţinînd însă seama că venirea zăpezii va pune în curînd capăt tuturor operaţiunilor, Comandamentul general doreşte să se ordone o repartizare avantajoasă a trupelor. Pentru a aduce la îndeplinire această intenţie, Guberniul trimite pe comisarul suprem provincial, contele Kemény, la Alba Iulia cu însărcinarea de a se înţelege în această privinţă cu generalul Pfefferkorn.

21 decembrie. Într-un rescript prea înalt, sosit la această dată, Maiestatea Sa ordonă să se acţioneze cu toată severitatea împotriva acestor răzvrătiţi, deoarece acest popor rebel nu se sfieşte să atace nici chiar armata.

22 decembrie. N-au sosit rapoarte importante.

24 decembrie. Rapoartele generalului Pfefferkorn despre evenimentele petrecute pînă astăzi, trimise la Comandamentul general şi comunicate **brevi manu** guvernatorului regesc spre cercetare, confirmă că răzvrătiţii au fost risipiţi cu totul şi liniştea s-a restabilit pretutindeni. Deoarece, cum se zvoneşte, mai sînt adunaţi cîteva sute de răsculaţi, trupele locotenent-colonelului Schultz au cercetat toate satele, pînă în cele mai inaccesibile locuri, în munţii acoperiţi cu zăpadă mare, în special cele două aşezări, Albacul şi Arada, unde se presupune că s-ar găsi Horea cu ai săi. Nu s-a dat însă de urma acestei căpetenii de răsculaţi. În acest timp, s-au trimis patrule puternice în munţi pentru prinderea lui. Operaţiunile militare au încetat de la sine, după ce s-a obţinut liniştea generală.

25 decembrie. Comandamentul general aduce la cunoştinţa Guberniului că din prea înalt ordin au pornit spre Transilvania şi trupele care se găseau pe graniţă sub comanda generalului Sturm[1]. Cum însă situaţia s-a schimbat în mod simţitor, Comandamentul general intenţionează să comunice generalului Sturm ca pînă la noi dispoziţii să oprească aceste trupe la punctele de intrare [în Transilvania]. Guberniul, din contră, consideră necesară intrarea trupelor, socotind că în acest fel se stabileşte siguranţa publică în mod mai durabil.

De la 26 pînă la 29 decembrie. Nu sosesc rapoarte mai importante.

30 decembrie. Deoarece iobagii nu se mai adună şi s-au reîntors la vetrele lor, Comandamentul general doreşte să înceteze obligaţia armatei de a furniza pîine din fondurile sale atît nobililor refugiaţi pentru siguranţă la Deva şi Alba Iulia, cît şi arestaţilor, nemaifiind necesar acest lucru. Guberniul cere ca măcar arestaţilor să li se mai dea pîine un timp.

31 decembrie. Nu sosește nimic important.

4 ianuarie [1785]. Două rapoarte ale locotenent-colonelului Kray aduc vestea îmbucurătoare că Horea, căpetenia răscoalei, şi primul său căpitan Ion Cloşca, au fost prinşi şi legaţi în ziua de 27 decembrie de către o trupă de militari trimisă spre a-i aresta ... şi la 1 ianuarie au fost duşi la Alba Iulia.

[1] În timpul înăbuşirii răscoalei de către armata imperială, trupele de sub comanda generalului Sturm s-au aflat în Bihor.

cărţi sosite la redacţie

● **Aurel Kareţki, Maria Covaci — ZILE ÎNSÎNGERATE LA IAŞI** *(sub egida Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; prefaţa de* **Nicolae Minei**).

Editura Politică, Bucureşti, 1978, 132 pp., 5 lei: *evenimentele sîngeroase din zilele de 28-30 iunie 1941 de la Iaşi prezentate în lumina adevărului istoric, pe baza unor numeroase mărturii documentare.*

● **STUDII SOCIAL-POLITICE ASUPRA FENOMENULUI MILITAR CONTEMPORAN.**

Editura Militară, Bucureşti, 1978, 192 pp., 7,25 lei: *cercetări consacrate eficienţei economice în domeniul militar.*

● **Ion Bodunescu — DIPLOMAŢIA ROMÂNEASCĂ ÎN SLUJBA INDEPENDENŢEI.**

Editura Junimea, Iaşi, 1978, 176 pp., 5,50 lei: *scurtă incursiune în galeria luptătorilor pe tărîm diplomatic pentru independenţă din sec. XIX.*

● **Ileana Petrescu, Virgil Joiţa, Iod Pătroiu — CONTRIBUŢIA OLTENIEI LA RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENŢĂ**

Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977, 212 pp., 10,50 lei: *participarea locuitorilor de pe aceste meleaguri, alături de întreg poporul român, la consfinţirea neatîrnării ţării.*

● **Mihai Stoian — PROCESUL UNUI PROCES.**

Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978, 688 pp., 21 lei: *reconstituire documentar-istorică a procesului* **Memorandului** *din 1894, evocat şi în* Magazin istoric, *nr. 7-8/1978.*

● **Eduard Eisenburger — EGALITATE REALĂ — PARTICIPARE ACTIVĂ.**

Editura Politică, Bucureşti, 1978, 232 pp., 7 lei: *o sinteză a problematicii naţionalităţilor conlocuitoare din patria noastră, convieţuirea lor cu poporul român, contribuţia adusă la edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România.*

● **Ilie Mocanu — REŢEAUA CENUŞIE.**

Editura Politică, Bucureşti, 1978, 368 pp., 14 lei: *organizaţia secretă de spionaj condusă de fostul general hitlerist Reinhard Gehlen.*

● **1877 ÎN JUDEŢUL VÎLCEA** *(volum întocmit de:* **Corneliu Tamaş, Petre Bardaşu, Sergiu Purice, Horia Nestorescu-Bălceşti**; *prefaţă de* **Ionel Gal**, *director general al Arhivelor Statului).*

Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu", Bălceşti pe Topolog, 1977, 676 pp., 45 lei: *459 documente inedite privind contribuţia fostului judeţ Vîlcea la războiul de independenţă.*

● **DEZARMAREA ŞI NOUA ORDINE INTERNAŢIONALĂ.**

Editura Politică, Bucureşti, 1978, 448 pp., 18,50 lei: *studii dedicate uneia din componentele fundamentale ale procesului istoric contemporan şi implicaţiilor ei pe multiple planuri în viaţa statelor lumii.*

UN SIMBOL AL INDEPENDENȚEI ȘI NEATÎRNĂRII POLONIEI

Dr. JERZY LILEYKO
Varșovia

Pentru a asigura Seimului (Parlamentul polonez) o clădire pe măsura importanței sale, ultimul rege din dinastia Iagelonilor, Zygmunt II August (1548-1572), a hotărît reconstruirea în stil renascentist a palatului ce exista atunci la Varșovia ca reședință temporară a suveranului. Lucrarea a fost încredințată unor renumiți arhitecți italieni care trăiau în Polonia — Giovanni Battista Quaro, arhitect al orașului Poznan, unde înălțase o primărie, care mai dăinuie și azi, și Giaccoppo Pario, aflat în slujba familiei nobiliare Piast.

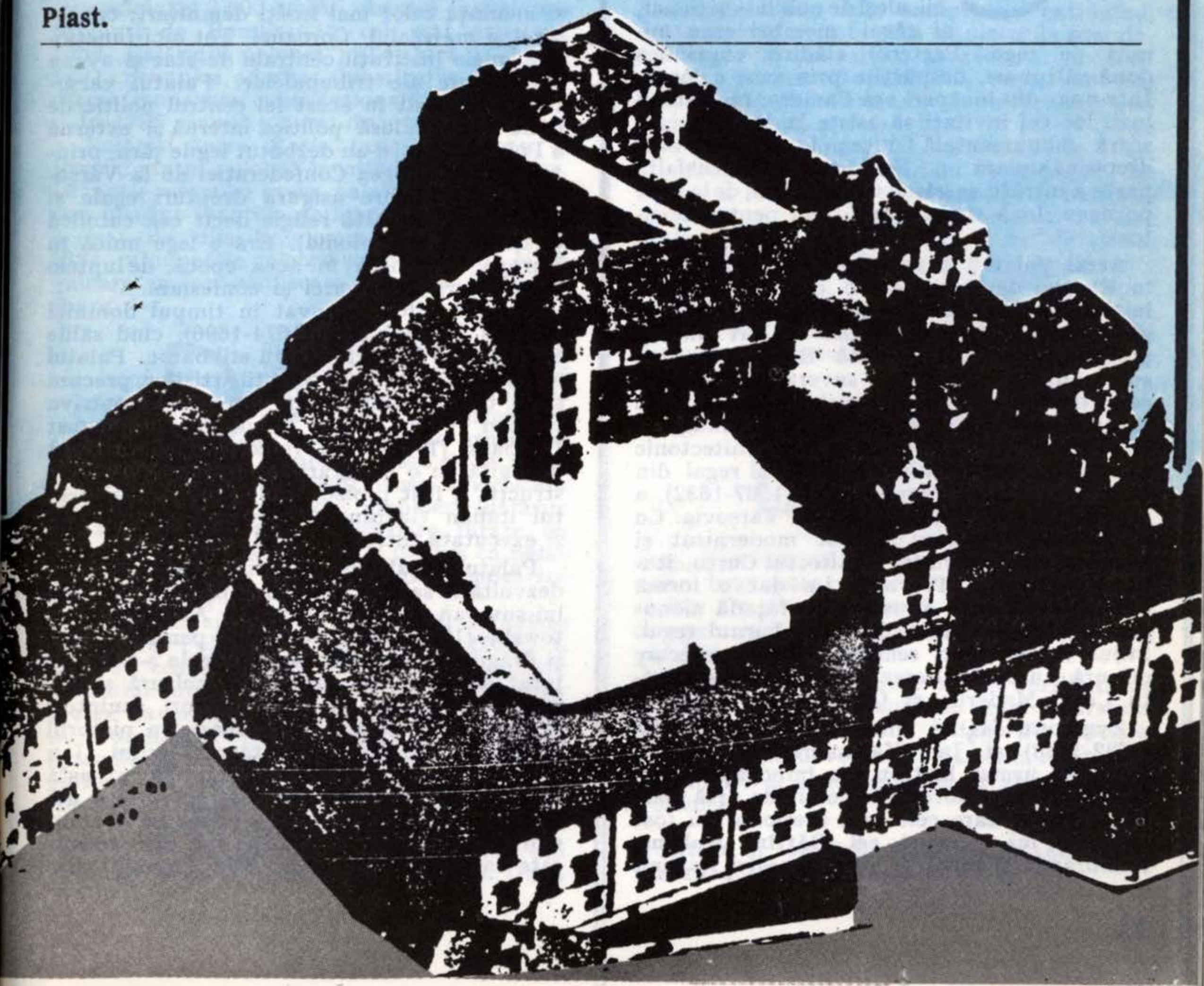

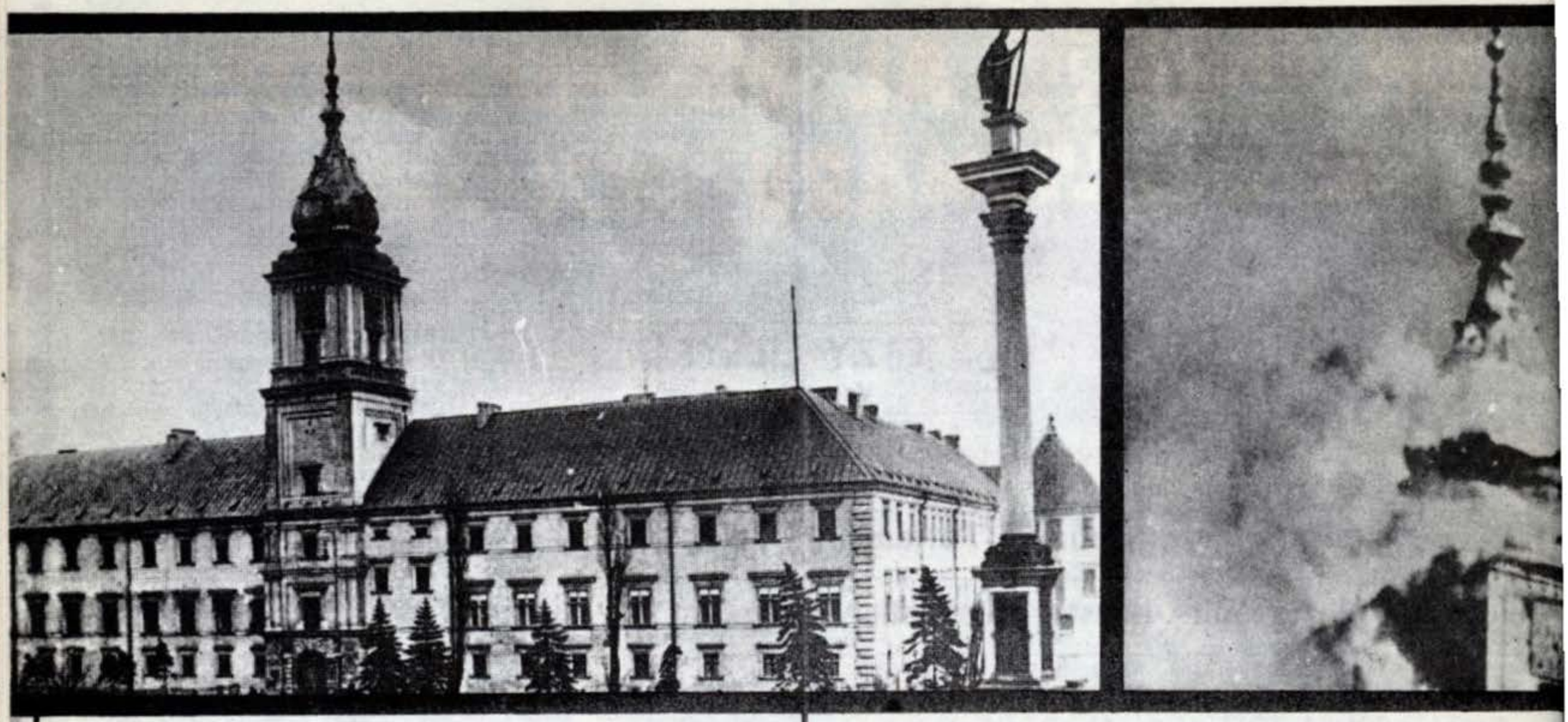

Aşa arăta palatul din Varşovia în perioada antebelică...

Constructorii au ţinut seamă că, în acea vreme, Seimul era alcătuit din Camera Deputaţilor — reprezentanţi ai diferitelor provincii, aleşi de nobili — şi Senat, ai cărui membri erau numiţi de rege. Parterul clădirii cuprindea două săli mari, despărţite prin şase coloane. Într-una din încăperi era Camera, în cealaltă luau loc cei invitaţi să asiste la dezbateri. O scară monumentală ducea la etaj, în sala dreptunghiulară a Senatului. De cealaltă parte a intrării se găsea tronul regal, de la care porneau două rînduri de fotolii pentru senatori.

Acest palat a fost rodul primei încercări în Europa de a se oferi o clădire destinată în exclusivitate activităţii parlamentare. Lîngă noua construcţie a fost înălţat un alt palat, denumit noua Casă Regală, şi care servea drept reşedinţă a suveranilor în perioada lucrărilor Seimului. Cele două clădiri, la care, de-a lungul vremii, se vor adăuga şi altele, vor constitui un complex arhitectonic cunoscut sub denumirea de Palatul regal din Varşovia. Regele Zygmunt III (1587-1632), a mutat capitala de la Cracovia la Varşovia. Cu acest prilej, palatul a fost modernizat şi adaptat noilor cerinţe. Arhitectul Curţii, italianul Giovanni Trevano, i-a dat o formă pentagonală; spre Apus avea o faţadă monumentală, cu un turn, denumit Turnul regal. Stilul arhitectonic semăna, într-o oarecare măsură, cu barocul creat la Roma de arhitecţii Carlo Maderna şi Giacomo della Porta.

Zygmunt III, şi fiii săi, Wladyslaw IV (1632-1648) şi Jan Kazimierz (1648-1668), care i-au urmat la tron, au îmbogăţit sălile palatului cu valoroase colecţii de artă plastică, dintre care cele mai preţioase au fost picturile lui Breugel cel Bătrîn, Rubens, Rembrandt şi lucrările unor maeştri italieni. În 1637-1645, sălile Seimului şi apartamentele regale au fost decorate după modelul interioarelor italiene şi franceze ale vremii.

În afară de sediu al Seimului, palatul a devenit astfel reşedinţa suveranului, precum şi locuinţa celor mai înalţi demnitari: cancelarul şi mareşalul Coroanei. Tot aici funcţionau unele instituţii centrale de stat şi aveau loc şedinţe ale tribunalelor. Palatul varşovian a devenit în acest fel centrul politic de unde era condusă politica internă şi externă a Poloniei. Aici s-au dezbătut legile ţării, printre care şi „Legea Confederaţiei de la Varşovia" (1573), care asigura drepturi egale şi persoanelor de altă religie decît cea catolică (majoritară în Polonia). Era o lege unică în Europa, măcinată în acea epocă, de luptele între diferitele biserici şi confesiuni.

Palatul a fost renovat în timpul domniei lui Jan III Sobieski (1674-1696), cînd sălile Seimului au fost refăcute în stil baroc. Palatul a fost îmbogăţit cu colecţii artistice, precum şi cu trofee dobîndite în victoriile împotriva turcilor (Viena, 1683). În vremea lui August III Saski (1733-1763), reşedinţa regală a fost întregită cu o nouă aripă, spre Vistula. Construcţia a fost proiectată în 1737 de arhitectul italian Gaetano Chiaveri, în stil baroc, şi executată între anii 1741-1746.

Palatul regal din Varşovia a atins apogeul dezvoltării sale în anii de domnie ai ultimului suveran polonez, Stanislaw August Poniatowski (1764-1795). Renumit pentru gustul şi dragostea sa pentru artă, regele s-a înconjurat de numeroşi oameni de cultură şi ştiinţă, printre care arhitecţi, pictori, sculptori şi decoratori, străini şi polonezi, ca pictorul Bacciarelli, arhitecţii Fontana, Merlini, Jan Kamsetzer, Victor Louis etc. În această perioadă, la Varşovia au fost construite noi edificii, iar palatul regal a cunoscut o transformare parţială, creîndu-se noi săli, adevărate capodopere de artă: Sala Tronului, Ca-

... sub loviturile bombelor incendiare naziste...

... și astăzi (săpăturile arheologice din vecinătate aduc noi mărturii despre istoria edificiului)

În p. 43: *palatul regal — imagine din avion*

mera Conferințelor, Sala Cavalerilor, unele dintre ele fiind împodobite cu picturi reprezentînd marile personalități poloneze, printre care și Copernic. Palatul s-a îmbogățit cu colecții unice de medalii, sculpturi, picturi (aproximativ 3 000 lucrări, printre care și șase tablouri de Rembrandt, cel mai cunoscut fiind „Călărețul polonez"). Tot aici, la 3 mai 1791, Seimul a adoptat Constituția care proclama monarhia constituțională.

În 1795 a avut loc cea de-a treia împărțire a Poloniei între Rusia țaristă, Austria și Prusia, statul polonez încetînd să mai existe. În acele vremuri grele, palatul din Varșovia și-a pierdut funcțiile deținute în trecut, fiind ocupat de diferiți guvernatori străini. În 1831, minunatele colecții și obiectele de mare valoare au fost confiscate și trimise la Petersburg.

După 1918, cînd Polonia și-a redobîndit independența de stat, palatul a fost supus unor lucrări de întreținere și conservare. În urma tratatului de pace de la Riga, din 1920, Rusia sovietică a restituit Poloniei întregul mobilier, lucrările de artă și obiectele de valoare furate de țariști în sec. XIX, ceea ce a permis ca palatul să-și recapete înfățișarea din vremea lui Stanislaw August Poniatowski.

Odată cu agresiunea Germaniei hitleriste împotriva Poloniei (1 septembrie 1939), a început cea mai grea perioadă din istoria palatului din Varșovia. La 17 septembrie, ajunse la porțile Capitalei, trupele naziste au bombardat palatul regal cu proiectile incendiare. În acea zi au ars toate acoperișurile și au fost avariate unele bastioane, dar interiorul clădirii a rămas intact. Înainte de a intra în oraș trupele hitleriste, conservatorii și muzeologii au evacuat o parte din obiectele de artă, pe care le-au ascuns. După ocuparea Varșoviei, cotropitorii au început devastarea sistematică a palatului: mai întîi au furat mobilierul și prețioasele colecții care mai rămăseseră, apoi, hitleriștii au distrus elementele arhitectonice de mare valoare (basoreliefurile, ușile sculptate), extrăgînd, cu tencuială cu tot, pînă și picturile murale. Pe unele le-au salvat și ascuns, cu mari riscuri, personalul palatului, restul au fost transportate în Germania. Apoi geniștii germani au făcut mii de găuri în pereți, le-au umplut cu dinamită, și, în octombrie 1944, au aruncat în aer istoricul monument, din care n-a mai rămas decît un imens morman de moloz. Azi, se știe că ordinul de devastare și distrugere a palatului a fost dat de Hitler personal. În acțiunile ei barbare de înrobire a țărilor ocupate, Germania nazistă a început cu lichidarea tradiției istorice și a patrimoniului lor cultural; acesta a fost și motivul distrugerii palatului din Varșovia.

După încheierea războiului, o bună parte din bunurile furate au fost readuse în Polonia: întreaga colecție de tablouri istorice, o serie de sculpturi, mobilierul, unele elemente arhitectonice. Din dărîmături s-a reușit recuperarea unor fragmente decorative și a unor elemente din pictura murală. Pe această bază a început migăloasa muncă de reconstituire a palatului.

Acțiunea de restaurare a fost sprijinită cu entuziasm de cetățenii de toate vîrstele, toate profesiile, toate categoriile sociale, deoarece palatul regal din Varșovia reprezintă un simbol al independenței și al neatîrnării Poloniei.

Articol și fotografii primite prin Agenția poloneză de presă Interpress.

UN COMANDANT DE ARMATĂ ÎȘI AMINTEȘTE... (II)

Pe direcția Sud-Vest

K. S. MOSKALENKO
mareșal al Uniunii Sovietice

Decembrie 1942. Armata 40, comandată de generalul K.S. Moskalenko, se pregătea de ofensivă. Zdrobirea trupelor inamice care încercau să deblocheze gruparea germană încercuită la Stalingrad a creat condiții favorabile pentru desfășurarea unei ofensive generale spre Vest și spre executarea unei lovituri de învăluire în flancurile și în spatele inamicului care se apăra pe Don, la Sud de Voronej.

Concepția asupra operației prevedea executarea de lovituri asupra ambelor flancuri și a centrului grupării inamice pe un front de 250 km, pentru ca, în final, să încercuiască și să nimicească gruparea inamică. Armata comandată de Moskalenko reprezenta gruparea de izbire de Nord a frontului. Să-i dăm cuvîntul în continuare lui K.S. Moskalenko. Titlul și subtitlurile acestui fragment condensat aparțin redacției.

12 ianuarie 1943 — Armata 40 atacă

Atacul batalioanelor din avangardă a fost precedat de o pregătire de artilerie. În ziua de 12 ianuarie 1943, la orele 11, asupra limitei dinainte a inamicului s-a năpustit un uragan de foc, încheiat printr-o salvă puternică a două divizioane de aruncătoare „B.M.-13". Simultan, timp de o oră, pozițiile inamice au fost lovite de bombardierele Diviziei 291 aviație de asalt. Exact la orele 12 s-au auzit alte explozii asurzitoare — săreau în aer barajele inamice de sîrmă ghimpată, sub care pionierii noștri puseseră, în noaptea precedentă, 33 încărcături de detonant.

Imediat după aceasta, au trecut la acțiune batalioanele din avangarda Diviziei 107 infanterie, împreună cu unitățile Brigăzii 86 tancuri a locotenent-colonelului V.G. Zaseev. Străbătînd rapid distanța pînă la primele tranșee ale inamicului, buimăcit de artileria noastră, au angajat o luptă scurtă pentru localitatea Goldaevka și înălțimea dominantă, care se afla cam la jumătate de kilometru Vest de ea. Încleștarea s-a încheiat prin cucerirea localității și a înălțimii.

După două ore de la începerea atacului, cele două batalioane capturaseră peste o mie de soldați și 32 ofițeri. Pierderile noastre — cinci morți și 42 răniți.

În același timp, forțele hitleriste au fost atacate și de două batalioane din avangarda Diviziei 25 infanterie de gardă a generalului-maior P.M. Șafarenko. Împreună cu Brigada 116 tancuri a locotenent-colonelului A.I. Novak și cu sprijinul focului de artilerie și aruncătoare, ele au cucerit, după o luptă de

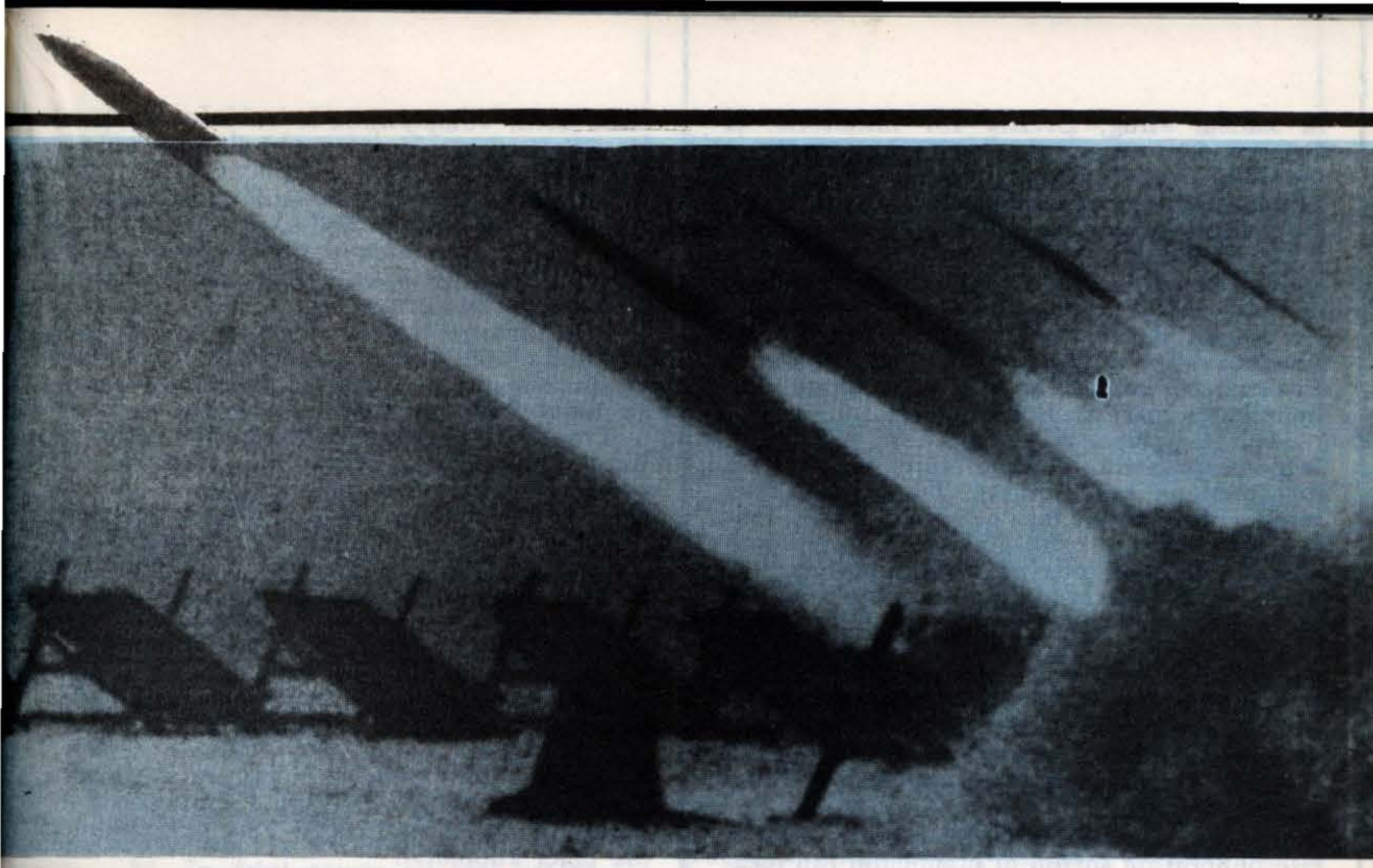

Foc concentrat de artilerie în apărarea Stalingradului

două ore, Păduricea de nuci, zdrobind acest punct de sprijin al inamicului.

În fața capului de pod Storojevoe, în fîșia de ofensivă a Armatei 40, ca urmare a acțiunilor batalioanelor din avangardă, apărarea inamică fusese serios dezorganizată. Dușmanul transferase aici, în grabă, din Ostrogojsk, Brigada 700 tancuri. Dar trupele noastre, care realizaseră o breșă de șase kilometri lărgime și de peste trei kilometri adîncime, se consolidaseră temeinic pe aliniamentele cucerite. Divizia de infanterie a inamicului, în sectorul căreia atacasem, nu a rezistat presiunii și, către sfîrșitul zilei de 12 ianuarie, a început să se retragă spre Vest. În zorii zilei de 13 ianuarie, am executat pregătirea de artilerie, care a fost și mai puternică decît cea din ajun. Gruparea de artilerie a armatei, comandată de colonelul V.B. Husid, comandantul Diviziei 10 artilerie, a executat inițial ciocane de foc asupra statelor majore și a centrelor de transmisiuni. Apoi a orientat tirul asupra pozițiilor artileriei și aruncătoarelor inamicului; focul nostru a măturat barajele de sîrmă și a aruncat în aer cîmpurile de mine, provocînd serioase pierderi inamicului. Un prizonier avea să relateze mai tîrziu cum au pierit două treimi din efectivul companiei sale în cele două-trei minute cît s-a aflat sub focul aruncătoarelor sovietice. Un efect puternic produceau cele 40 tunuri care executau trageri prin ochire directă pe un front de o jumătate de kilometru.

Pregătirea de artilerie din zorii zilei de 13 ianuarie a fost atît de eficace încît, la încheierea ei, infanteria noastră a putut să treacă la atac, fără să se mai adăpostească.

În conformitate cu directivele Marelui Cartier General și ale Frontului Voronej, dispozitivul de luptă al armatei a fost constituit pe două eșaloane. Primul avea misiunea de a rupe apărarea inamicului pe un front de zece kilometri. Eșalonul doi trebuia să intre în luptă în dimineața celei de-a doua zile a operației.

Concomitent, trupele noastre care atacau din flancul drept trebuiau ca, după patru-cinci zile, să iasă pe aliniamentul Storojevoe-I, Kasianov, Novaia Soldatka, Prudki, Ilovskoe. Acolo, lîngă Alekseevka, ele urmau să facă joncțiunea cu Corpul 15 tancuri și cu Armata 3 tancuri, și astfel, să închidă cercul în jurul grupării inamice de la Ostrogojsk-Rossoș.

Breșa se lărgește

Acestea erau misiunile trupelor Armatei 40 în operația de încercuire și despicare a grupării inamice. Înfăptuirea lor, după cum s-a arătat, începuse cu succes. Dar, întrucît la 13 ianuarie a trecut la ofensivă doar Armata 40, inamicul își concentrase împotriva ei toate forțele, transferînd aici, în aceeași zi, două regimente de infanterie din Divizia 168 infanterie germană.

Sosirea acestor întăriri a determinat, în sectorul nostru, încetinirea ritmului de rupere a apărării.

Succesul ofensivei în centru și la flancul stîng a devenit evident încă din primele ore ale luptei. În centru acționa Divizia 340 infanterie, împreună cu Brigada 150 tancuri;

la flancul stîng, Divizia 107 infanterie, și Brigada 86 tancuri. Cu sprijinul puternic al artileriei, care asigura cu foc neîntrerupt atacul infanteriei și tancurilor, trupele noastre înaintau rapid.

Unitățile Diviziei 340 infanterie au cucerit Urîv-Pokrovskoe și s-au îndreptat spre Boldîrevka. În acest raion, Brigada 150 tancuri s-a ciocnit cu unitățile Brigăzii 700 tancuri germane. S-a angajat o luptă înverșunată. Pierzînd 14 tancuri și circa 200 prizonieri, inamicul a părăsit Boldîrevka.

Printre prizonieri se afla un ofițer din brigada amintită, al cărui tanc fusese izbit direct de un tanc sovietic T-34. După cum reieșea din spusele lui, comandamentul inamic nu avea încă o imagine clară asupra amploarei ofensivei noastre. De asemenea, era limpede că unitățile noastre aveau să se întîlnească cu eșalonul doi al brigăzii de tancuri inamice, aflat la cinci kilometri Vest de Boldîrevka. Eliberarea acestei localități și a înălțimii cu cota 117 din apropierea ei însemna, printre altele, intersectarea liniei de cale ferată de rocadă Voronej-Ostrogojsk și stînjenirea manevrei trupelor dușmane de-a lungul frontului.

În acest timp, Divizia 107 infanterie cucerise punctul de sprijin al inamicului din localitatea Deviță. Unitățile Diviziei 25 infanterie de gardă au început să înainteze doar în a doua jumătate a zilei de 13 ianuarie. Ele au ocolit flancul drept al diviziei dușmane din față și au angajat lupte pentru Dovgalevka cu unul din cele două regimente germane, care sosiseră aici ca întăriri. Rezistența înverșunată a inamicului a putut fi înfrîntă doar spre dimineața zilei de 14 ianuarie.

În ansamblu, trupele Armatei 40 au obținut în cursul zilei de 13 ianuarie succese însemnate. Gruparea noastră de izbire a rupt fîșia principală a apărării inamicului pe o lățime de zece kilometri. Misiunea primei zile a operației a fost pe deplin îndeplinită.

La 14 ianuarie au trecut la atac Corpul 18 infanterie și Armata 3 tancuri, începînd ruperea apărării inamicului. Armata 40 a continuat și ea să acționeze ofensiv. Mai departe, misiunea noastră consta în a lărgi ruptura și a cuceri cea de-a doua fîșie a apărării inamice, la care ieșiserăm în ajun, pe cîteva direcții. În felul acesta, trebuia să-l împiedicăm pe inamic să se consolideze în această fîșie, unde-și retrăgea forțele din linia întîi, completîndu-le cu rezerve, și să desăvîrșim zdrobirea grupării care ni se opunea. Misiunea s-a complicat însă datorită faptului că, la 14 ianuarie, unele sectoare ale celei de-a doua fîșii a apărării inamice erau deja ocupate de unitățile a trei divizii de infanterie germane — care reușiseră să se apropie de zona ruperii.

Prin urmare, trebuia să intensificăm presiunea și ritmul înaintării. Iată de ce, în dimineața zilei de 14 ianuarie, au fost introduse în luptă forțe proaspete din eșalonul doi.

Trupele noastre au acționat cu deosebit succes. Divizia 141 infanterie, ocolind forțele principale ale diviziei inamice care se opunea, a lovit din direcția Vest, în flanc și spate. Înfrîngînd inamicul, trupele acestei divizii au cucerit către sfîrșitul zilei puternicul nod de rezistență de la Storojevoe 1 și au angajat lupte pentru localitatea Arhanghelskoe. Brigada 253 infanterie, care ataca la stînga, a înaintat prin luptă pe o distanță de opt kilometri. Ca urmare a acțiunilor reușite ale acestor două mari unități, ruptura a fost lărgită spre dreapta, iar acțiunile forțelor principale ale armatei — asigurate dinspre Nord. Între timp și Divizia 25 infanterie de gardă înaintase în direcția Vest pe o distanță de cinci kilometri.

Între Diviziile 340 și 107 infanterie, care acționau ofensiv înspre Sud-Vest — pe direcția loviturii principale a Armatei 40 — a intrat în luptă Divizia 305 infanterie. Către sfîrșitul zilei, unitățile acestei divizii înaintaseră pe o distanță de cinci kilometri, apropiindu-se de cea de-a doua fîșie a apărării inamicului, în raionul Prilep. Divizia 107 infanterie a cucerit la Sud de acest raion localitățile Soldatskoe, Peskovatka, Kalinin, precum și malul dominant al rîului Potudani.

Dușmanul pierde 123 000 oameni

După două zile de ofensivă, armata deschisese ruptura pe o lățime de pînă la 50 kilometri și o adîncime de aproximativ 17 km, ieșind în cea de-a doua fîșie a apărării inamicului.

În ziua următoare, 15 ianuarie, cel mai bine au acționat Divizia 141 infanterie și Brigada 253 infanterie. Înaintînd încă zece kilometri, aceste unități au atins aliniamentu.

Garnituri de cale ferată, și autovehicule germane capturate sau distruse de trupele sovietice în zona Stalingrad

Maslov-Log — Iablocinoe, amenințînd să pătrundă în spatele Armatei 2 germane în zona Voronej. Ca urmare, inamicul a început să-și scoată în grabă forțele dispuse în spate, de-a lungul Donului, în intenția de a le arunca împotriva trupelor Armatei 40.

Diviziile 25 de gardă și 305 infanterie au rupt fîșia a doua a apărării inamicului pe direcția Repievka, Krasnoe, au înaintat 20 km și au cucerit aliniamentul Skoriţkoe-Fabriţkoe-Komsomoleț-Svistovka-Bogoslovka. Trupele dușmane se retrăgeau în derută, aruncînd armamentul și tehnica.

Forțele hitleriste au opus cea mai puternică împotrivire în sectorul Diviziei 107 infanterie. Drept urmare, ea a înaintat mai încet decît în zilele precedente. Pentru intensificarea ritmului pe direcția Sud-Vest, am transferat aici Divizia 340 infanterie, lăsînd în sectorul ei anterior doar subunități de acoperire. Spre seară, această divizie a eliberat localitatea Ternovaia. Concomitent, Brigada 150 tancuri a pătruns prin dispoziţivul inamicului și a cucerit Lesnoe Ukolova.

Către sfîrșitul zilei de 15 ianuarie, trupele armatei au rupt apărarea inamicului pe toată adîncimea tactică. La flancul drept înaintasem 20 km, la cel stîng — 16, iar în centru — 35. În felul acesta au fost create condiții pentru dezvoltarea, în cooperare cu Corpul 18 infanterie și Armata 3 tancuri a acțiunii de încercuire și despicare a grupării inamice.

Misiunile au fost îndeplinite în următoarele trei zile. La 17 ianuarie, Divizia 107 infanterie s-a apropiat de Ostrogojsk, unde a făcut joncțiune cu unitățile Corpului 18 infanterie. Astfel a fost desprinsă de forțele principale ale inamicului o parte a trupelor, care se apărau între capetele de pod Storojevoe și Sciucie. În ziua următoare, forțele principale ale Armatei 40 au ieșit în raionul Ilovskoe și, împreună cu Corpul 15 tancuri al Armatei 3 tancuri, care se apropiase de Alekseevka dinspre Sud, au desăvîrșit împresurarea întregii grupări Ostrogojsk-Rossoș.

Concomitent s-a format și frontul exterior al încercuirii. Armata 40, cu forțele a două divizii de infanterie și ale unei brigăzi de infanterie, au alcătuit un front exterior, aflat la o depărtare de 40-55 km de gruparea inamică încercuită și care trecea pe aliniamentul Kostenki-Rossoșka-Istobnoe-Karaeșnik-Krestian-ski-Hmelevoe. În Sud-Vest, în zona Valuiki-Urazovo, ieșise Corpul 7 cavalerie.

Dezvoltarea impetuoasă a operației Ostrogojsk-Rossoș a avut drept consecință încercuirea, la 18 ianuarie, a grupării inamice care se opunea centrului și aripii stîngi a Frontului Voronej. Aici, evenimentele au evoluat atît de neașteptat pentru comandamentul inamic, încît acesta nu a reușit să întreprindă nimic pentru a salva trupele care nimeriseră în încercuire.

De la 19 ianuarie, inelul interior al încercuirii a început să se strîngă. În ajunul zilei de 27 ianuarie, gruparea inamică Ostrogojsk-Rossoș, ce fusese fracționată, a fost lichidată.

Curînd după începerea operației, mi-a telefonat la punctul de comandă înaintat A.M. Vasilievski, spunîndu-mi de la bun început că mă caută din însărcinarea lui I.V. Stalin: comandantul suprem felicita Armata 40 și îi aducea mulțumiri pentru reușita acțiunii.

Operația durase 15 zile, timp în care trupele noastre au încercuit și au nimicit gruparea trupelor inamice de pe Don, între Voronej și Kantemirovka, înaintînd spre Vest 140 kilometri. Trupele Frontului Voronej au zdrobit complet 14 divizii de infanterie inamice, gruparea divizionară germană „Vogelein" și Brigada 700 tancuri; în plus, alte șase divizii de infanterie și una de tancuri ale inamicului au suferit mari pierderi. Numărul prizonierilor capturați de noi s-a ridicat la peste 71 000, al morților germani la 52 000. Lista trofeelor cuprindea, între altele, 1 400 piese de artilerie, 1 270 aruncătoare, 2 650 mitraliere, 92 tancuri, 32 avioane, 6 200 autovehicule.

Operația ofensivă Ostrogojsk-Rossoș a constituit o verigă importantă în sistemul operațiilor ofensive ale campaniei din iarna 1942-1943. În aceeași perioadă, trupele Frontului Don realizau operația de lichidare a grupării inamice încercuite la Stalingrad; armatele Frontului de Sud-Vest înaintau cu succes în direcția Voroșilovgrad; tot atunci a început și zdrobirea grupării inamice Caucazul de Nord; în sfîrșit, trupele Fronturilor Leningrad și Volhov au trecut la străpungerea blocadei Leningradului.

În românește de
Margareta MIHĂILESCU

LA IZVORUL UNEI EPOCI

RĂZBOIUL DIN 1939-1945

In pregătirea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice (C.I.S.I.), sau cum i se spune în mod curent, Congresul mondial al istoricilor (București, 1980), Institutul de studii istorice și social-politice a găzduit la 24-25 mai, anul acesta, ședința Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial (în cele ce urmează — C.I.R.M.). S-au dezbătut probleme legate de organizarea în 1980 a unui colocviu pe tema Propaganda în cel de-al doilea război mondial.

Prezentă la această reuniune, revista noastră — care încă de la apariția sa a publicat numeroase studii, analize, comentarii, cronologii, documente etc. despre conflagrația din 1939-1945, semnate de prestigioși cercetători români și din alte țări — servește și de această dată drept interpret al oaspeților de peste hotare în dialogul cu cititorii săi: Henri Michel (Franța), președinte al Comitetului internațional pentru istoria celui de-al doilea război mondial, director al publicației Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale, **director de studii la Centrul de cercetări științifice; generalul P. Jilin (U.R.S.S.), directorul Institutului de istorie militară, membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S.; Arthur Funk, șeful Departamentului de istorie al Universității din Florida, S.U.A. — ultimii doi fiind vicepreședinți ai C.I.R.M.**

Iată întrebările puse de noi tuturor celor trei interlocutori, împreună cu răspunsurile căpătate:

Ce probleme ale celui de-al doilea război mondial vor figura în rapoartele și comunicările prezentate la Congresul internațional de științe istorice din 1980?

HENRI MICHEL: La tribuna Congresului vor fi susținute 18 rapoarte, din 18 țări diferite, asupra tuturor aspectelor pe care le-a luat propaganda în 1939-1945. Este vorba de propaganda ambelor tabere, efectuată fie prin radio, fie prin presă, pe căi fie oficiale, fie clandestine ș.a.m.d. Ne interesează obiectivele, temele principale, metodele utilizate etc. Vom încerca, de asemenea, să evaluăm gradul de eficiență al imenselor eforturi făcute în această direcție atît de statele fasciste, cît și de coaliția antihitleristă. Niciodată nu s-a investigat atît de amplu și de aprofundat această temă de importanță capitală.

ARTHUR FUNK: Este o temă, bineînțeles, foarte vastă, cu diverse aspecte: propaganda în cadrul țării proprii, pentru a ridica moralul compatrioților; propaganda destinată inamicului, pentru a-i submina încrederea în sine; propaganda prin radio, prin film, prin presă, prin timbre, prin manifeste ilegale etc., etc. Raportorul nostru va fi profesorul Richard Polenberg, un distins istoric de la Universitatea Cornell (S.U.A.), care va prezenta efectul propriei noastre propagande asupra concetățenilor noștri, în special pe calea presei și a filmelor.

P. JILIN: Istoricii sovietici se pregătesc să ia parte activă la lucrările celui de-al XV-lea Congres al istoricilor, care se va desfăşura la Bucureşti, în 1980. Ne propunem să prezentăm o serie de comunicări şi rapoarte ştiinţifice atît pe temele generale, cît şi pe cele speciale. C.I.R.M. se va opri asupra propagandei în timpul războiului, asupra mijloacelor şi metodelor folosite.

Istoricii sovietici vor participa activ la dezbaterea problemei, prezentînd rapoarte şi comunicări ca: *Propaganda pe tema caracterului eliberator al Marelui Război de Apărare a Patriei; Presa de front în anii războiului; Propaganda orală; Demascarea propagandei fasciste* etc.

2

Cum se desfăşoară lucrările pregătitoare ale C.I.R.M. în vederea Congresului?

P. JILIN: Conflagraţia din 1939-1945 este cel mai mare eveniment al sec. XX. Ea a atras în orbita luptei armate multe ţări ale lumii; pe cîmpurile sale de bătălie s-au întîlnit armate de milioane de oameni şi o enormă cantitate de mijloace tehnice militare. În toate ţările, istoria acestui război, învăţămintele şi consecinţele lui atrag atenţia oamenilor şi o vor mai atrage încă mult timp de-acum încolo. S-au editat un număr uriaş de lucrări, studii, culegeri de documente etc., care reflectă diferite laturi ale acestei gigantice încleştări a forţelor progresului cu forţele reacţiunii.

Pentru unificarea şi coordonarea eforturilor acestor cercetări s-a creat, acum două decenii, Comitetul internaţional de istorie a celui de-al doilea război mondial, la care participă în prezent reprezentanţi din aproape patruzeci de ţări, inclusiv cercetători din zece ţări socialiste.

Întîlnirile istoricilor din diferite colţuri ale lumii permit un schimb de experienţă în domeniul muncii de cercetare şi o informare reciprocă asupra rezultatelor obţinute în cele mai importante probleme ştiinţifice. De asemenea, reuniunile de acest fel oferă posibilitatea de a se găsi căi de apropiere a punctelor de vedere şi de a se stabili, de comun acord, poziţii în interesul reflectării cît mai obiective a evenimentelor istorice.

Desigur, la întîlnirile noastre se nasc discuţii, uneori destul de ascuţite, deoarece Comitetul reuneşte oameni de ştiinţă cu diferite opinii, metodologii şi convingeri politice. Dar tocmai din discuţii se naşte adevărul — adică acel ideal spre care tind necontenit istoricii.

HENRI MICHEL: Biroul Comitetului internaţional de istoria celui de-al doilea război mondial s-a reunit pentru a pregăti programul viitoarelor sale colocvii, care se vor ţine la Sofia, Helsinki, Rio de Janeiro, Ankara, Paris şi, cel mai important, la Bucureşti, în 1980 în cadrul C.I.S.I. Ca de obicei, dezbaterile au fost animate şi, ca întotdeauna, ele s-au încheiat prin hotărîri adoptate în unanimitate.

ARTHUR FUNK: C.I.R.M. este afiliat la Congresul internaţional de ştiinţe istorice, care se reuneşte la fiecare cinci ani. După Moscova (1970) şi San Francisco (1975), urmează Bucureştiul în 1980.

În cadrul fiecărui congres, comitetul nostru se ocupă, desigur, numai de şedinţele consacrate celui de-al doilea război mondial. La adunarea pregătitoare s-a hotărît să avem, la Congresul din 1980, o zi şi jumătate dedicată celui de-al doilea război mondial: o zi pentru prezentarea celor circa 18 rapoarte şi o jumătate de zi pentru intervenţii, întrebări şi răspunsuri.

Am fost foarte încîntaţi de modul călduros în care am fost primiţi în ţara dv., de generoasa ospitalitate a Institutului condus de dl. Ion Popescu-Puţuri, sub egida căruia funcţionează Comitetul român pentru istoria celui de-al doilea război mondial. Am discutat cu o seamă de istorici români, care vor fi antrenaţi în organizarea C.I.S.I., din 1980. La reuniunea de aici, am soluţionat toate problemele care ne priveau direct, rămînînd doar de pus la punct o serie de amănunte, care revin comisiei de organizare.

3

Cum conlucraţi cu istoricii din România?

ARTHUR FUNK: Unul dintre cele mai importante rezultate ale unei reuniuni ca aceea pe care am avut-o îl constituie contactul cu colegii din ţara gazdă. Aici, la Bucureşti, am discutat cu dr. Gh. Zaharia, a cărui lucrare despre cel de-al doilea război mondial o apreciez în mod deosebit. Apreciez, de asemenea, contribuţia autorilor români la istoria diplomaţiei antebelice, domeniu de care mă ocup şi eu. Am avut contacte interesante şi cu alţi istorici români, inclusiv unii care au făcut cercetări în Statele Unite privind relaţiile româno-americane.

Informaţiile directe cu privire la publicaţiile româneşti de specialitate, printre care se numără şi excelentul dv. *Magazin istoric* ne-au ajutat enorm în promovarea unei foarte dorite cooperări între istoricii din diferite ţări.

Aşteptăm anul 1980 ca un prilej să lărgim şi să strîngem legăturile stabilite la întîlnirea pregătitoare.

P. JILIN: Între istoricii sovietici şi cei români s-au stabilit relaţii ştiinţifice de prietenie şi colaborare, relaţii care se dezvoltă cu succes.

Ele se materializează în multiple forme: participări reciproce la conferințe științifice organizate pe plan național, schimburi de experiență în domeniul cercetării științifice, schimburi de lectori și referenți, schimb de literatură de specialitate, consultații științifice, cercetare în arhive și biblioteci etc.

Institutul de istorie militară al Ministerului Apărării din U.R.S.S. a primit mereu vizite ale istoricilor militari români. De altfel, colaborarea cu istoricii militari din țările socialiste s-a stabilit de mai mulți ani, fapt care dă rezultate bune. Lucrarea *Istoriia vtoroi mirovoi voinî, 1939-1945 (Istoria celui de-al doilea război mondial, 1939-1945)*, concepută în 12 volume (din care au apărut nouă), se editează în țara noastră și se traduce în Bulgaria, R.D. Germană, Ungaria, Polonia și Cehoslovacia. Se desfășoară cu succes munca de pregătire a unei lucrări cu caracter internațional, concepută într-un singur volum și consacrată istoriei aceleiași conflagrații. La această lucrare vor colabora istorici din mai multe țări socialiste, printre care și istorici români. Considerăm că există mari posibilități pentru o rodnică colaborare viitoare cu istoricii români. Folosim acest prilej pentru a le ura mari succese în activitatea creatoare.

HENRI MICHEL: Să mulțumim din toată inima istoricilor români care și-au luat asupră-le greaua misiune de a organiza Congresul din 1980, unde se vor strînge laolaltă sute și sute de specialiști din lumea întreagă. Este limpede că vastul registru de relații internaționale pe care le întreține România va favoriza o participare dintre cele mai largi. Istoricii români au, de asemenea, bunăvoința de a publica documentele colocviului nostru despre cel de-al doilea război mondial. C.I.R.M. îi va ajuta, în măsura posibilului. Astfel se va aduce o contribuție importantă la cunoașterea istoriei celui de-al doilea război mondial care, din multe puncte de vedere, se află la izvorul epocii ce o trăim.

Interviuri consemnate de
Ioana URSU și
Valentina POPOVICI

MĂRTURII VECHI ȘI NOI

(Urmare din p. 8)

turii materiale îl constituie componenta locală cu elemente romano-bizantine, ale cărei trăsături sînt evidente nu numai la Nord de Dunăre ci și în teritoriul Dobrogei (rămas pînă în sec. VII sub stăpînire romană).

Descoperirile arheologice atestă prezența și dezvoltarea populației autohtone în toată perioada cuprinsă între invazia hunilor și venirea slavo-avarilor. Săpăturile de la Bratei, Moreşti, Cipău, Ţaga și Porumbenii Mari (în Transilvania), Botoșana și Dodești (în Moldova), Tîrgșor și Budureasca (în Muntenia) oferă ceea ce s-ar putea defini drept criteriul diferențial, absolut necesar pentru identificarea culturii materiale autohtone. Pe baza observațiilor de teren și a studierii materialelor, putem afirma existența unei culturi autohtone unitare, de aspect rural, ai cărei făuritori se ocupau în primul rînd cu agricultura și păstoritul, prelucrarea metalelor, a lemnului, olăritul și țesutul ocupînd și ele un loc destul de important.

Aceste descoperiri completează, în mod substanțial, informațiile scrise, transmise de cărturari ai antichității, precum Zosimos, Priscus, Iordanes, Procopius din Cezareea, Pseudo-Mauriciu, Teophanes Confessor și alții.

Unitatea culturii autohtone, evidențiată pregnant în sec. V-VI, se constată și în fazele tîrzii, din sec. VI-VII ale complexelor culturale Ipotești—Cîndești, Bratei, Moreşti, Bandul de Cîmpie, Botoșana; atunci societatea locală a intrat în contact cu gepizii, avarii și slavii.

Dat fiind că gepizii, în genere, s-au contopit cu populația locală, unii istorici au susținut, în mod cu totul eronat, că ei ar fi avut un rol important în procesul de etnogeneză a românilor. În acest sens, s-a susținut că în limba română ar exista un mare număr de cuvinte și toponimice vechi germane. S-a încercat chiar să se arate că și arhitectura germanică în lemn ar fi influențat decisiv construcțiile țărănești și păstorești. Dar, analiza riguros științifică a vocabularului a evidențiat cît de mic este numărul cuvintelor germanice, demonstrînd în plus că ele au pătruns prin filieră romanică. La fel de netemeinică s-a dovedit și teoria împrumutului de la gepizi a lucrăturii lemnului.

Arheologia mai atestă că și avarii — a căror dominație s-a extins asupra unei părți a Transilvaniei — au avut un rol nesemnificativ, grosul populației constituindu-l, pretutindeni, autohtonii. La fel, în teritoriile neafectate de migrația avarilor, populația băștinașă nu a fost dislocată în condițiile conlocuirii cu slavii. Descoperirile de la Suceava, Dodești și Hlincea-Iași sau de la Budureasca și București atestă perenitatea vechilor locuitori în Moldova și Muntenia de azi. În Dobrogea, grupurile de slavi nu au pătruns decît izolat, către sfîrșitul sec. VII.

Elementul predominant al culturii materiale îl constituie, în aceste secole, factorul autohton, grație legăturilor lui multiple cu imperiul. Prin comparație, factorul slav dezvăluie, în general, în această primă etapă, trăsături destul de primitive, ceea ce a și permis adaptarea sa, într-un timp relativ scurt, la forme superioare de civilizație găsite la autohtoni.

Cultura locală, a constituit punctul de plecare, baza pe care s-a constituit și dezvoltat în sec. X-XI, cultura Dridu ce stă la baza dezvoltării ulterioare a societății românești în feudalismul timpuriu.

Prezența atît la Nord cît și la Sud de Dunăre a culturii Dridu se datorește tocmai fondului comun romanic, ceea ce infirmă teza eronată că ar fi răspîndit-o slavo-bulgarii.

Fenomenul evoluției unitare a culturii materiale și a vieții spirituale românești, pregnant evidențiat în evul de mijloc își are rădăcinile de-a lungul mileniului I e.n. și chiar înaintea lui, încă de atunci cînd daco-geții au făurit cu peste 2 000 ani în urmă o strălucită civilizație, premisă hotărîtoare pentru existența poporului român.

STRĂBĂTÎND JUMĂTATE DIN EUROPA

AVRAM P. TODOR

Semnatarul acestor pagini s-a născut la 18 ianuarie 1899, într-o familie de ţărani români din comuna Vaidei, comitatul Hunedoara. După studii la şcoala confesională din comuna natală, a urmat cursurile liceului din Blaj. În 1917 a fost recrutat în armata austro-ungară şi, asemenea multor români transilvăneni, a trăit drama de a fi trimis să lupte pentru o cauză nu numai străină, ci şi potrivnică intereselor poporului său. În anul 1918 a luat parte la luptele de pe fronturile italian şi francez, pînă în ultima zi a războiului.

Reîntors de pe front şi-a continuat studiile, absolvind, în 1922 Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti, în specialitatea limba şi literatura română. În 1947 a obţinut titlul de doctor în litere şi filozofie. Timp de trei decenii, pînă în 1950, a lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Academiei, în paralel, fiind profesor în învăţămîntul secundar (1923-1948). În anii 1943-1944 şi 1944-1945 a ţinut un curs de limbă maghiară la Facultatea de litere din Bucureşti.

De-a lungul anilor, A.P. Todor a desfăşurat o bogată activitate ştiinţifică şi publicistică, remarcîndu-se ca traducător din literatura maghiară şi îngrijitor al unor ediţii din operele lui C. Negruzzi, Ion Creangă ş.a. A fost colaborator apropiat al istoricului Andrei Veress, la editarea volumelor de documente privitoare la istoria Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti (vol. I-XI, între anii 1929 şi 1939) şi a celor trei volume din Bibliografia română-maghiară **(1931-1935). Studii şi articole purtînd semnătura lui au apărut în** Convorbiri literare, Preocupări literare, Foaia noastră, Revista istorică română, Luceafărul, Neamul românesc, Dimineaţa **şi în alte publicaţii.**

Paginile pe care le publicăm în continuare reprezintă o versiune prescurtată a textului publicat de autor în Apulum **VII/II, 1968, sub titlul** Cu Divizia 35 la Piave şi pe Frontul francez. **Ele reconstituie atmosfera din rîndurile armatei austro-ungare, în anul 1918, dezvăluind, accelerarea procesului de descompunere a acesteia, pe măsură ce lupta de eliberare naţională a popoarelor din dubla monarhie intra în faza ei finală.**

Titlul şi subtitlurile versiunii de faţă aparţin redacţiei Magazin istoric.

În toamna anului 1916, şcolile din Blaj s-au deschis cu mare întîrziere. Elevii vechi, răriţi prin repetate recrutări coborîte pînă la vîrsta de 17 ani, şi cei noi, veniţi de la Braşov, unde şcolile nu se deschiseseră şi de la diferite licee ungureşti, şi-au reluat obişnuitele ocupaţii. Aparent, viaţa „studenţilor" era cea tradiţională; dar numai aparent, căci evenimentele din ultimii ani au lăsat urme adînci în suflete.

De pe băncile şcolii direct pe... front

O nouă recrutare, în ianuarie 1917, a tineretului care împlinea 17 ani ne-a găsit „tauglich" (apţi) pentru serviciul militar pe vreo 18 „septimani". După cîteva zile am fost promovaţi în clasa a VIII-a şi urmînd cursurile de şase săptămîni, am fost declaraţi absolvenţi ai liceului şi, tot în galop, am trecut şi examenul de „maturitate". Apoi, am plecat să îmbrăcăm „mundirul" împărătesc şi să devenim carne de tun în Galiţia, în Tirol, la Piave sau pe Frontul francez. Aşa s-a făcut că, la începutul primăverii 1917, am plecat la partea sedentară a Regimentului de infanterie 64 din Orăştie, care-şi avea sediul la Viena.

Regimentul 64, recrutat din Sudul Transilvaniei, avea 80-85 la sută din efectiv ţărani şi ciobani români; numai o parte din gradaţi şi subofiţeri şi aproape totalitatea ofiţerilor erau de altă limbă. Din cauza aceasta, în decembrie 1914, la cererea Marelui Cartier General austro-ungar, regimentul a fost dislocat din garnizoana Orăştie, din mediul românesc, la Viena. La fel s-a procedat şi cu alte unităţi cu majorităţi româneşti: Regimentul 2 infanterie din Braşov şi Regimentul 51 infanterie din Cluj au fost mutate la Praga, Regimentul 35 infanterie din Caransebeş a ajuns la Icin (Boemia), Regimentul 31 din Sibiu la Brünn (Brno). Pe lîngă scoaterea lor din mediul românesc, efectivul a fost împestriţat cu alte neamuri, numărul, destul de modest, al subofiţerilor şi ofiţerilor români a fost redus. Se credea că, luîndu-se aceste măsuri, unităţile respective vor prezenta mai multă garanţie de fidelitate.

La Viena am sosit într-o după-amiază frumoasă de început de martie. Cu ordinul de încorporare în mînă şi cu raniţa în spinare, am pornit prin oraş să-mi caut unitatea a cărei adresă n-o ştiam. Dacă aş fi ştiut că regimentul era poreclit „Nu-ştiu-regiment" (căci soldaţii, necunoscînd limba germană, la orice întrebare a vienezilor dădeau din umeri şi răspundeau „nu ştiu") l-aş fi găsit numaidecît. Dar aşa, numai după o căutare de cîteva ceasuri, cu ajutorul unui sergent de la „Bahnhofkommando" (comandamentul gării) şi a unei taxatoare de tramvai, am reuşit să-l descopăr în „Dreherpark", în apropierea

Palatului Schönbrunn. Un foarte reglementar și răsunător „Halt! Wer da?", urmat de un românesc „Cine-i acolo, mă?", m-au liniștit. Așa mi s-a dat onorul de încorporare între cătanele împărătești.

Despre viața la regiment, la școala de ofițeri de rezervă din Bruck-Királyhida, despre transferarea la Regimentul 51 cu „cadărul" (partea sedentară) în Praga, cu altă ocazie. Destul atîta că la aproximativ un an de la încorporare, repartizat în al nu știu cîtelea batalion de marș, am fost trimis pe Frontul italian la Piave. Pe guler purtam steaua de „fraitär" (fruntaș), în hîrtiile însoțitoare se spunea că sînt „Kadettaspirant" (aspirant de cadet, elev). În raniță purtam galoanele și stelele pînă la gradul de „Fähnrich" (stegar) — întocmai cum ostașii lui Napoleon purtau „bastonul de mareșal"...

Serviciul de etape austro-ungare din Udine ne-a primit într-o dimineață cețoasă. Prin ușoara fulguială se auzea o adevărată simfonie de clopote de la bisericile din oraș și din satele apropiate. Parcă ar fi fost o dimineață de Crăciun și pe pămînt pace..., parcă la vreo 50 km n-ar fi fost încleștările pe viață și pe moarte între oameni care n-aveau nimic de împărțit între ei! Era frontul care, după cîteva săptămîni petrecute în satele Pagnacco, Castellerio, Feletto-Umberto, ne va înghiți și pe noi.

Divizia 35 infanterie — din care făcea parte și Regimentul 51, împreună cu Regimentele 62 (Tg. Mureș), 63 (Bistrița) și 64 (Orăștie) — luase parte la luptele din Polonia, dar după intrarea României în război, în urma dezertării unor ofițeri și subofițeri români din Regimentul 64, comandamentul austro-ungar, nemaiavînd încredere în regiment și, implicit, în divizie, a ordonat trimiterea ei de pe Frontul răsăritean pe Frontul italian. Acum ocupa un sector în fața ultimei ramificații alpine Montello la Piave. De la Conegliano, unde am debarcat, trecînd prin cîteva localități măcinate de artilerie, am fost cazați în pivnițele și cotloanele rămase din satul Mosnigo. Ziua lucram la camuflarea căilor de access către linia întîia de-a lungul Piavei, patrulam prin porumbiștile nesfîrșite străbătute de canale și îngrădite cu duzi (pentru viermii de mătase), pe care se urca vița de vie (pentru vinul roșu). Prin rotație, ocupam posturile avansate de lîngă Piave, în adăposturi veșnic umede din cauza infiltrațiilor și a apei ce picura din camuflajul subțire din iarbă cosită proaspăt în fiecare zi. Activitatea combativă se reducea la rare bombardamente de artilerie asupra punctelor ce păreau suspecte și la mici incursiuni prin insulele și țărmul din față pentru „ a pipăi" terenul și a lua cîțiva prizonieri.

În ziua de 15 iunie s-a dezlănțuit ofensiva armatelor comandate de generalul Boroevič. Unități ale diviziei au trecut Piave și au început înaintarea, urcînd din greu coasta în formă de broască țestoasă a Montelloului. Lupta se întindea în susul Piavei către Monte Grapa, Tomba, iar către mare spre grupul de armate austro-ungare Isonzo. Divizia 35 urmărea atingerea rețelei de căi de comunicații dintre Montebelluno și Treviso, unde urma să vină în contact cu Divizia 17. În vremea aceea, noi am făcut marșul de apropiere pînă la Piave, așteptînd ordinul de trecere și de continuare a ofensivei, depășind trupele din prima linie. Dar am rămas simpli spectatori, mai curînd auditori, ai încleștării de pe Montello. Italienii au trecut la contraofensivă și, în ziua de 18 iunie, situația trupelor austro-ungare de pe Montello a devenit tragică. Piave a crescut brusc în ziua aceea, împrospătarea cu rezerve, aprovizionarea cu muniții și alimente devenise imposibilă, podurile improvizate peste fluviu erau măturate de puhoiul apelor sau distruse sistematic de artileria și aviația italiană. Generalul Boroevič a fost nevoit să ordone retragerea generală în spatele fluviului, pe linia de plecare.

La 24 iunie, ofensiva era consumată, italienii capturaseră peste 17 000 prizonieri, o imensă pradă de război, iar pe teren rămăseseră mii de morți și răniți; o mare parte din cei ce încercau trecerea fluviului înapoi și-au găsit mormîntul în el. Noi priveam, neputincioși, dezastrul forței combative a armatei

austro-ungare. Nu era numai o impresie exagerată, am citit mai tîrziu aprecierile din memoriile marilor comandanți din războiul 1914-1918, care confirmau părerea noastră de atunci. De exemplu, feldmareșalul Hindenburg apreciază că prăbușirea aceasta a fost o nenorocire chiar și pentru Germania, aliata dublei monarhii: „Adversarul [italienii] știa tot atît de bine ca și noi că Austro-Ungaria a aruncat în balanță tot potențialul ei de război. Din acest moment, Austro-Ungaria a încetat de a mai reprezenta un pericol pentru Italia".

Printre soldați și ofițeri circulau fel de fel de zvonuri. Între altele, că ofensiva fusese trădată de către împărăteasa regină Zita de Parma, italiancă de origină. Și se mai explica creșterea bruscă a Piavei prin faptul că italienii ar fi distrus barajele din partea superioară a fluviului. Din aprecierile lor una era indiscutabilă: monarhia ajunsese la fundul sacului din toate punctele de vedere, al materialului uman, al rezistenței economice și al voinței de a lupta a trupelor — adevărate mozaicuri de naționalități...

În punga de la St. Mihiel

Dar vegetarea noastră pe malul stîng al Piavei n-a durat mult. Am fost înlocuiți cu Divizia de honvezi 41, scoși din cadrul Armatei 6 și, între 9-24 iulie, în vreo 40 trenuri ne-am încolonat toată divizia Feldmarschalleutenantului von Podhránsky cu direcția Nord, Nord-Vest. Gările prin care treceam: Cordignano-Villach-Salzburg ne indicau Frontul de Vest. Iarăși au început zvonurile, ba că sîntem un fel de gaj dat Germaniei, că Austro-Ungaria nu va încheia pace separată, ba că am fi în pragul ofensivei decisive și toate forțele se concentrează pe frontul din Franța. După ce am fost trecuți prin camerele de deparazitare — și aveam de ce să fim deparazitați! — de la granița Germaniei, direcția în care mergeam ne-a lămurit că ne îndreptam spre aripa de Sud a frontului din Franța. Debarcați în Gara Conflans, am fost cantonați în localitatea Abbeville, pentru a ne familiariza cu noua metodă de atac (Zwischengeländeangriff = atacul dintre poziții) cu ajutorul căreia se spune că Aliații vor fi răpuși. Iar după vreo trei săptămîni, într-o noapte, am fost introduși în front, în punga de la St. Mihiel, la Sud de Verdun, între Meuse și Moselle.

Aici frontul se stabilizase la sfîrșitul lunii septembrie 1914. Patru ani, pînă la 12 septembrie 1918, în acest sector atacurile urmăreau scopuri mărunte, locale: ocuparea unui colț de pădure, a unei tranșee, a unei ferme sau mici localități. Erau parcă mai mult atacuri de fixare, pentru a nu se transporta trupe în alte regiuni unde se declanșau ofensive de mare anvergură. Frontul se stabilizase în forma unei pungi uriașe, adîncă de 22 km, largă, între Combres și Pont-a-Mousson, de vreo 35 km; linia frontului, lungă de aproape 70 km, trecea spre Sud, cu mici ocoluri, peste înălțimile Haute de Meuse, ocolea în semicerc larg orașul Saint-Mihiel, așezat în bucla rîului Meuse, apoi se îndrepta spre Est, ușor ondulată, peste pădurile (mai corect: resturile de păduri, retezate de bombardamente) Apremont, Mort Mare și Bois de Prêtre, pînă la Pont-a-Mousson, unde traversa Mosella. În interiorul acestei hernii, paralel cu prima linie, cam la 5 km, se întindea a doua linie, numită Zona Schreter, iar în afara pungii, închizînd-o, era linia Mihiel, sector în linia Hindenburg sau Krimhilde, în concepția germană ultima linie de rezistență, care trebuia apărată pînă la ultimul om.

În interiorul acestei bucle uriașe erau masate 8 divizii în prima linie; una era divizia noastră, în partea de Nord a pungii, în regiunea Combres, pe înălțimile Côtes de Meuse, cu spatele spre localitățile Hannonville, Thillot, St. Maurice, Billy și Hattonchâtel, de la poalele înălțimilor la marginea șesului Woevre. Alte cinci divizii constituiau rezerva

În punga de la St. Mihiel, ofensiva trupelor franceze și americane din toamna anului 1918 a avut efecte dezastruoase pentru Puterile Centrale. În imagine: un ostaș american escortează convoiul nesfîrșit al prizonierilor germani

detașamentului din pungă, comandat de generalul Fuchs, în subordinele grupului de armate von Gallwitz.

Aliații opuneau: Corpul 5 american (două divizii americane și o divizie franceză) în regiunea Combres, în continuare Corpul 2 colonial francez, o divizie franceză și, spre extremitatea pungii, două corpuri americane; iar ca rezervă încă 190 000 americani, gata să intervină oriunde și oricînd s-ar fi ivit nevoia. Efectivul forțelor aliate era de 216 000 americani și 48 000 francezi.

În primele zile, regimentul nostru a fost cantonat într-un foarte curățel lagăr (Neu-Strigau Lager), camuflat de verdeața restului de pădure și așezat într-un unghi mort. Apoi o parte a lui a ocupat poziție în linia întîia, la cîteva zeci de metri de tranșeele americano-franceze. Compania din care făceam parte asigura paza unor puncte de sprijin ceva mai în urmă. Ziua, cu o parte a plutonului, făceam instrucție într-un luminiș de pădure. La întoarcere, trupa cînta.

Se simțea că vizavi ni se pregătește o surpriză. În ziua de 8 septembrie, s-a primit ordinul pentru începerea evacuării pungii. Peste trei zile, către seară, locotenent-colonelul Cristea a trimis în concediu pe comandantul companiei, sublocotenentul de rezervă Secetă, învățător în Mediaș. Pe mine m-a expediat la comanda regimentului în Neu-Strigau Lager, să fac oficiul de ofițer de legătură între regiment și batalion. Ordinul era să plec imediat. Nu înțelegeam urgența aceasta, dar a doua zi în zori m-am dumirit: a început ofensiva americano-franceză împotriva pungii de la St. Mihiel!

În toamna anului 1918, generalul Foch[1] fixase, ca primă fază a ofensivei generale, reducerea pungilor germane din front. Începutul a fost făcut cu cea de la St. Mihiel, acțiune executată de generalul Pershing, care a dat prima bătălie americană importantă în războiul 1914-1918, sprijinit de mari unități franceze Atacul s-a efectuat cu o precizie matematică: după patru ore de pregătire cu artileria, diviziile americane, susținute de care de asalt, au început înaintarea. La extrema dreaptă, între Pont-a-Mousson și Xivray, diviziile americane au atins linia Montsec — Nord-Nonsard — Thiaucourt-Viéville; la extrema stîngă, Corpul 5 american a ocupat crestele Eparges-Combres, distrugînd orice rezistență a diviziei noastre. Încă în prima zi, patrulele americane de recunoaștere, pornind din extremități, au luat contactul în regiunea de mijloc a pungii, la Vigneulles. Asupra trupelor germane din vîrful pungii s-au dat atacuri de fixare, înaintîndu-se puțin, pentru a putea fi încercuite și luate prizoniere.

„Ai noștri nu se omorau cu trasul...“

După declanșarea atacului, pe la orele 9, mi s-a ordonat să formez o linie de-a lungul Șoselei Toul-Verdun și să strîng fugarii din liniile din față. Mi s-au pus la dispoziție ordonanțele, furierii, cizmarii și croitorii de la comanda regimentului, care nu prea puseseră mîna pe armă. I-am culcat în linie de trăgători, într-un simulacru de tranșee, ferm hotărît să mă predau cu detașamentul meu cu tot. De la cei ce se retrăgeau în debandadă din primele linii am aflat cum se petrec lucrurile: americanii veneau ca la vînătoare, cu arma la subsuoară, cu „tierele“ (căștile în formă de farfurii) pe cap și strigau: „Kamerad, nicht schiessen!“ (Camarade nu trage!). Și ai noștri, băieți de înțeles, nu se omorau cu trasul! Ba au fost și cazuri mai „grave“: comandant de pluton care în loc să ordone deschiderea focului, i-a așteptat pe atacanți cu armele în piramidă! Sau grupă de mitralieră care-i aștepta șezînd pe afetul mitralierei și consumîndu-și porția de rezervă din raniță. O singură veste m-a întristat: locotenent-colonelul Cristea, deși vedea bine că totul e inutil, a încercat să se opună, pînă a fost spintecat de baionete. Căutam să-mi aduc aminte de diferite momente cînd am avut de-a face cu el și retrăiam o scenă întîmplată în localitatea Pagnacco din Italia: mă emoționase știrea morții mitropolitului Victor Mihali, citită pe un petic de ziar din Viena cu care lipeam găurile din panoul pe care plutonul le făcea la exercițiul de tragere cu arma și, din pricina emoției, nu am fost în stare să-i dau raportul reglementar. M-a „beștelit“, dar cînd a aflat motivul zăpăcelii mele, și-a înmuiat glasul, a făcut „kehrt euch!“ (stînga-mprejur!) mormăind: „Na, so etwas!“ (Na, așa ceva!) Acum am înțeles și graba cu care a trimis în concediu pe comandantul companiei — român, și pe mine — tot român — la comanda regimentului. A căutat să pună la adăpost pe singurii ofițeri români pe care-i avea sub comandă în momentul acela.

Buna mea intenție de a mă constitui prizonier a eșuat, nu din pricina mea, căci am zăbovit cît am putut mai mult, cu detașament cu tot, dar americanii își atinseră obiectivul zilei. Retragerea generală din pungă m-a luat cu ea și, după o noapte de marș buimăcit, m-am oprit a doua zi în satul Jarny. Ofensiva și-a urmat cursul, în ziua de 14 seara a fost atinsă linia Fresnes-Haumont — Rembercourt-Pont-a-Mousson, unde frontul s-a și stabilizat, deocamdată. Pierderile germano-austro-ungare, inclusiv ale diviziei noastre, au fost considerabile: 16 000 prizonieri, mii și mii de morți și răniți, 400 tunuri de toate calibrele, imens material de război. Cu prețul a circa 7 000 morți și răniți, avanposturile americane zăreau Metzul, iar artileria lor bombarda fortul Wagner, care străjuia intrarea în oraș...

Comportarea Diviziei 35 a fost caracterizată de generalul Ludendorff astfel: „Pe înălțimea de la Combres era o divizie austro-ungară, care ar fi putut lupta mai bine“... La cîțiva ani după terminarea războiului, cînd am citit caracterizarea aceasta, nu m-a surprins de loc.

(Continuare în p. 63)

[1] **Magazin istoric**, nr. 9-11/1975.

GERMANIA ÎN TIMPUL RĂZBOAIELOR NAPOLEONEENE (II)

PIERRE GAXOTTE

Expedițiile și cuceririle napoleoneene în Europa au avut efecte pozitive, determinînd răspîndirea ideilor revoluționare; dar umilirea națională și exploatarea țărilor subjugate au dus la apariția și creșterea rezistenței populare împotriva ocupanților[1]. Publicăm, în continuare, articolul academicianului francez Pierre Gaxotte despre implicațiile războaielor napoleoneene asupra Germaniei acelor vremuri.

Titlul și subtitlurile aparțin revistei Magazin istoric.

Constituția promulgată la 1 mai 1808 în Bavaria stabilea că acest regat era un stat unitar, în care funcționau legi unice. Cu toate că pierdea dispensele fiscale, nobilimea își păstra titlurile, moșiile și veniturile provenite din exploatarea lor. Constituția asigura libertatea tuturor bisericilor, care rămîneau stăpîne pe averile mobile și imobile. Erau desființate toate vechile diviziuni teritoriale, iar regatul se împărțea în 15 circumscripții, fiecare trimițînd în Camera deputaților cîte șapte reprezentanți. Legea fundamentală mai stipula ca regele să fie asistat de cinci miniștri și de un Consiliu de Stat; judecătorii aveau să fie numiți pe viață.

[1] **Magazin istoric,** nr. 9/1978.

Înnoiri și răzmerițe

În realitate, Camera n-a fost convocată niciodată. În următorii patru ani s-a elaborat un număr important de edicte care au desăvîrșit radical reforma instituțiilor, timid întreprinsă încă din 1802. Nenumăratele consilii de regență, colegii, direcții, comisariate cu atribuții vag definite și cu personal de prisos — au fost înlocuite cu un aparat de stat unificat, de stil francez. Cele 607 impozite diferite — moștenire a unui trecut îndelungat — dintre care 114 impozite funciare, au fost înlocuite cu 4 impozite directe. Învățămîntul primar, devenit obligatoriu de la 6 la 12 ani, a trecut în sarcina statului și s-a laicizat, dezvoltîndu-se rapid. În 1808 s-a fondat Academia bavareză de științe; de atunci ea a rămas una din cele mai mari instituții de acest gen ale Germaniei.

Față de nobili, regele Maximilian I (1806-1825) a adoptat o atitudine plină de menajamente, dîndu-le, în continuare, dreptul de vînătoare și de organizare a pazei în păduri; corvezile datorate de iobagi au fost însă mai întîi limitate, apoi complet anulate. Au urmat recenzarea și orînduirea nobililor în cinci clase; ei erau înmatriculați în registre speciale, care le consacrau rangul social. Cu clerul, guvernul regal a fost mai puțin îngăduitor închizînd un mare număr de mănăstiri și confiscîndu-le veniturile. S-au trecut în patrimoniul național bibliotecile și muzeele de artă; curînd, biblioteca din München a ajuns cea mai vestită din Germania.

Cam în același fel s-a acționat în toate celelalte state ale Confederației Rinului. În Würtemberg, regele Frederic I, exasperat de agitația din Landtag (Adunarea reprezentanților nobilimii, clerului și orașelor) a procedat cu multă severitate împotriva primelor două categorii.

Prințul-primat Dalberg, care avea în stăpînire orașul Frankfurt, a introdus Codul civil napoleonean. Numeroși și bogați în acest oraș, evreii au căpătat statutul de cetățeni; membri ai familiilor Rothschild și Oppenheimer au intrat în colegiul electoral de la Frankfurt. În schimb, printr-o denaturare a Codului civil, reforma socială a fost sistematic împiedicată la sate.

În Saxonia, înnoirile au evoluat cel mai anevoios; regele Frederic-August I (1806-1827) și ministrul Senft, deși convinși de utilitatea reformelor, au fost paralizați de Landtag și de membrii Curții Regale, ostili înnoirilor. Acestea s-au redus la reorganizarea serviciilor fiscale și armatei; de asemenea, s-au înființat o școală de mine și un consiliu pentru agricultură și pentru comerț.

Napoleon ar fi dorit să realizeze mult mai mult. În primele luni ale lui 1808, el insistase pe lîngă prinții Confederației să-și organizeze statele după modelul Franței. Napoleon ar fi putut încerca să impună cu forța ceea ce nu se realiza de la sine, dar nevoile războiului l-au îndepărtat destul de repede de la aceste preocupări. După cum îi declara mai tîrziu ambasadorului austriac Klement von Metternich (devenit mai tîrziu ministru de Externe

și apoi cancelar), Confederația n-a mai fost pentru el decît o rezervă de oameni, de unde să-și recruteze contingentele, pentru a constrînge Anglia să încheie pacea.

Armatele napoleoneene aduceau cu ele nu numai suflul revoluționar, abolirea feudalității și sistemul metric, ci, mai ales, exaltarea patriotică. Era imposibil ca sentimentele de independență și mîndrie națională să nu fie contagioase. Doborînd cu cea mai brutală dezinvoltură vechiul Sfînt Imperiu romano-german și vechea constituție, Napoleon a dat el însuși avînt aspirațiilor, visurilor și ideilor noi, revoluționare, pe care o lungă obișnuință a germanilor, dublată de respectul față de vechea ordine stabilită, le înăbușiseră pînă atunci. A putut crede, oare, Bonaparte că aranjamentele politice și teritoriale, ordonate și continuu modificate de un cuceritor străin, vor fi impuse popoarelor ca o necesitate de nezdruncinat? În februarie 1809, trimisul Franței la München se mira de apariția patriotismului german.

Primele mișcări au izbucnit în Tirol, alipit la Bavaria în 1805, prin pacea de la Pressburg. Tirolezii avuseseră de suferit multe neajunsuri: impozite mărite cu 20%, retra-

Napoleon și Leopold II într-o gravură de epocă

În p. 57: *Andreas Hofer în fruntea răsculaților din Tirol. Pictură contemporană evenimentului*

gerea din circulație a monedei austriace la un curs dezavantajos, care i-a ruinat pe deținători; sacrificarea Landtagului în numele unei constituții iluzorii a Regatului bavarez; paralizarea relațiilor comerciale cu Italia, datorită politicii vamale protecționiste a lui Napoleon în peninsulă. S-a introdus sistemul de recrutare anuală în armată.

Totul a concurat la exasperarea țărănimii, altfel docile, din această provincie. Insurecția a izbucnit la 8 aprilie 1809. Răsculații, conduși de hangiul Andreas Hofer, i-au bătut pe bavarezi și au pus de două ori stăpînire pe Innsbruck. Pentru înfrîngerea insurgenților a fost trimis generalul francez Lefebvre, care a dus un război nemilos, tolerînd sau organizînd atrocități — sate incendiate, țărani condamnați să li se taie mîna sau limba. În cele din urmă, trădat, Hofer a fost prins și executat la Mantova.

În acest timp, după întîlnirea de la Erfurt (octombrie 1808) dintre Napoleon și țarul Alexandru I, potrivit instrucțiunilor primite, Metternich adoptase o atitudine politică de expectativă față de Franța; Austria acționa însă în grabă pentru reorganizarea armatei. „Să reziști și să aștepți" era deviza sa. Austriacii nu aveau de ce să se îndoiască de dorința de revanșă a Rusiei împotriva lui Napoleon; de aceea erau ferm hotărîți ca, atunci cînd va bate ceasul, să declare război Franței. Conflictul plutea în aer. Casa de Habsburg, simbolul absolutismului și dușmanul prusienilor, le apărea acum acestora ca părintele și salvatorul tuturor germanilor.

Francezii — făuritorii unității germane

Austriacii au intrat în campanie în aprilie 1809. De la început însă arhiducele Carol (fratele împăratului Austriei și comandantul suprem al forțelor habsburgice) a greșit îndreptîndu-și lovitura principală împotriva Bavariei. El ar fi procedat mai bine acționînd mai la Nord, pentru a zdrobi diviziile franceze răspîndite din Westfalia pînă la Baltica și a da impuls mișcării de eliberare germane. Lupta a început printr-un atac dat de armata lui Napoleon, întărită cu contingente germane și poloneze, surprinzîndu-i pe austriaci. Ca și în 1805, operațiile au cuprins două serii de bătălii: o campanie fulgerătoare în partea de sus a Dunării, terminată cu victoria de la Eckmühl la 22 aprilie, apoi, după ocuparea Vienei, a urmat o campanie dificilă de două luni, la Est de Capitală. Declanșînd un atac de pe Insula Lobau, pe Dunăre, Napoleon a încercat să treacă pe malul de Nord al fluviului, dar a fost respins (Essling-Aspern, 21-22 mai). Forțarea Dunării i-a reușit la a doua încercare, după o luptă îndelungată și indecisă, din care austriacii s-au retras în ordine (Wagram, 5-6 iulie).

Cu puține zile înainte de bătălia de la Essling, un ofițer prusian, maiorul Schill, părăsise Berlinul cu un regiment de cavalerie, în fruntea căruia a hărțuit, timp de două luni, trupele guvernului Westfaliei. Pînă la urmă, Schill a fost omorît într-o luptă de stradă, iar 11 dintre ofițerii săi au fost luați prizonieri și împușcați de francezi la Wessel. Un alt detașament, format de ducele de Brunswick, fiul celui învins la Jena, a intrat în Saxonia și a ocupat Dresda și Leipzig. La München chiar, prințul moștenitor Ludovic, viitorul Ludovic I, care avea să fie detronat de revoluția din 1848, a strigat, luînd comanda contingentelor bavareze: „Îi detest pe francezi și o să-i coste scump!". În acele zile, poetul și filozoful german Arndt scria: „Cauza esențială a tuturor nenorocirilor noastre a fost lipsa de unitate. Ea se constituie acum prin reacția celor cotropiți împotriva ocupanților. Maurii au creat-o pe cea a Spaniei, englezii pe cea a Franței. Francezii o vor crea pe a noastră".

Bătălia de la Wagram l-a determinat pe împăratul Austriei, Francisc II, să înceapă tratativele de pace, semnate la Viena. La început, Napoleon intenționase să ia monarhiei habsburgice diferitele regate și teritorii —

Ungaria, Austria, Boemia. Tentativa de asasinat întreprinsă împotriva lui la Schönbrunn de un student saxon, speranţa de a avea un aliat de rezervă în cazul unei ameninţări ţariste, ca şi dorinţa de a-şi consolida dinastia, asociind-o cu una din cele mai vechi familii domnitoare din Europa, l-au făcut pe Bonaparte să păstreze Imperiul habsburgic, nu fără a-l diminua.

Galiţia occidentală (cuprinzînd şi Cracovia) a fost alipită marelui ducat de Varşovia, unde domnea credinciosul său aliat, ducele de Saxa-Weimar. Galiţia orientală a fost cedată Rusiei; coasta maritimă dinspre Adriatica (Trieste, Fiume, Friuli, Carniola şi Croaţia) a revenit Franţei; oraşele Salzburg, Berchtesgaden şi zona rîului Inn au fost alipite Bavariei, care primea, în plus, oraşele Beyreuth şi Ratisbona; în schimb, Bavaria ceda Würtembergului oraşul Ulm şi cîteva porţiuni din Tirol, Schweinfurt şi ţinutul din jurul marelui ducat de Würzburg. Ordinul teuton era suprimat şi bunurile sale confiscate. În sfîrşit, Austria era obligată să adere la blocada împotriva Angliei.

Confederaţia Rinului, întreaga Germanie napoleoneană se transformaseră de fapt într-o maşină care producea impozite şi soldaţi pentru Bonaparte. În acest timp însă făcînd serviciul militar împreună, germanii din toate colţurile ţării învăţau să se cunoască, să se înţeleagă, să trăiască împreună. Opresiunea ocupanţilor, lovirea de către aceştia în viaţa social-economică autohtonă, criza economică provocată de blocada engleză, creau o opoziţie crescîndă împotriva lui Napoleon.

Două state rămăseseră în afara cuceririlor şi confederaţiei napoleoneene: Austria şi Prusia. Dar Imperiul austriac era un conglomerat de popoare; pe de altă parte, el dăruise o a doua soţie lui Napoleon, pe Maria-Luiza. În ce priveşte Prusia, trecutul său, tenacitatea activităţii ultimilor săi suverani şi rezultatele obţinute de ei făcuseră din această ţară, sub Frederic II, statul german model, un stat invincibil. Această istorie glorioasă atît de recentă a dat prusienilor privilegiul de a concentra speranţele şi voinţa de eliberare de sub dominaţia napoleoneană tuturor germanilor. Oamenii politici cu care s-a înconjurat şi care l-au susţinut pe Frederic-Wilhelm III veneau din întreaga Germanie.

Dar nu trebuie să supraestimăm reformele sociale din Prusia, nici modul în care ele au fost puse în aplicare. În această privinţă, regele a dat dovadă de destule ezitări, iar aristocraţia de multă rea voinţă.

Doi reformatori

Stein, care este considerat principalul artizan al înnoirilor în Prusia, n-a ocupat funcţii importante decît scurte perioade de timp: ministru în 1804-1806, cancelar vreme de cîteva luni în 1808. Era un om înalt, corpolent, aprins la faţă, cu ochi ageri şi vorba sacadată. Avea calităţile neamului său: spirit de independenţă, francheţe, dar şi afectare, susceptibilitate, violenţă, orgoliu. Adept al iluminismului şi al reformelor liberale, şi-a legat numele în calitate de ministru (1806) de suprimarea vămilor interne (care aduceau mari prejudicii dezvoltării economiei). Stein s-a ridicat împotriva lipsei de responsabilitate a miniştrilor faţă de monarhul lor.

În calitate de cancelar (1808), Stein a organizat cinci ministere specializate, dar n-a putut anihila în întregime influenţa cabinetelor personale — civil şi militar — ale monarhului. El a întărit puterile guvernatorului fiecărei provincii, a simplificat funcţionarea diferitelor adunări obşteşti. În noiembrie 1808, a dat o ordonanţă care, fără să interzică reglementările vechi, a instaurat regula comună ca toate oraşele să aibă o adunare aleasă nu numai de către bresle, ca pînă acum, ci de toţi locuitorii care plăteau un anumit impozit, pentru a le deştepta spiritul civic. Adunarea îi alegea pe primar şi pe adjuncţii săi.

Un alt promotor al reformelor a fost Hardenberg. Se deosebea de Stein prin aceea că era un curtean rafinat, un om modern, suplu, bun publicist şi diplomat abil. El a fost retrogradat din ordinul lui Napoleon, apoi, în iunie 1810, a fost numit cancelar. S-a străduit să aplice reformele sociale convins, ca şi

Karl von Stein...

Stein, că ruinarea Prusiei avea drept cauză proasta organizare internă. De aceea s-a consacrat îmbunătăţirii activităţii guvernului şi administraţiei treburilor publice.

Starea jalnică a ţării, supusă prestaţiilor de război, impunea măsuri de emancipare a ţărănimii. Multe sate erau devastate, nobilii incapabili să reconstruiască fermele, să refacă şeptelul, să furnizeze seminţe pentru cultivarea pămînturilor. Ţara nu putea fi salvată decît prin încordarea voinţei tuturor; ţăranii, în primul rînd, trebuiau să-şi recapete dragostea pentru pămînt. Revirimentul nu era posibil decît prin desfiinţarea şerbiei şi împroprietărirea ţăranilor cu o parte din pămînturile nobililor. Stein n-a îndrăznit să meargă atît de departe. Prin ordonanţele din 1808 el n-a făcut decît să permită burghezilor şi ţăranilor să cumpere pămînturi ale nobililor; a luat măsuri parţiale de desfiinţare a şerbiei. În 1811 şi în 1812, celălalt ministru

reformator, Hardenberg, sprijinindu-se pe adunările notabilităţilor provinciale, a reuşit să suprime unele servituţi feudale şi monopolul breslelor să reformeze accizele în sensul instituirii unui impozit indirect plătit de toţi, inclusiv de nobili. De asemenea, a impus anularea unei părţi din corvezi şi transformarea în proprietari a ţăranilor care pînă atunci aveau asupra pămînturilor lor numai dreptul de folosinţă. Dar el nu s-a atins de tribunalele nobililor, de principalele lor scutiri fiscale, nici de dreptul lor succesoral. Mulţi săteni rămîneau sub autoritatea feudalilor, în calitate de zilieri. În plus, emanciparea ţăranilor, întîrziată datorită obstrucţiei proprietarilor, rămînea foarte adesea literă moartă.

Un miliard de franci şi 350 000 soldaţi

În diferitele zone ale Europei ocupate de Bonaparte, reformele erau rodul concepţiilor revoluţionare importate din Franţa, transformări ordonate şi executate de administraţia lui Bonaparte. Originalitatea Prusiei a constat în aceea că miniştrii lui Frederic-Wilhelm nu au copiat legile din timpul Convenţiei, Consulatului şi Imperiului francez, ci au preluat doar spiritul lor, adaptîndu-l la caracterul statului prusian. Această infuzie de idei noi avea să întărească regatul lui Frederic-Wilhelm, pentru a riposta lui Napoleon în momentul declanşării luptei de eliberare a poporului german.

Ţinînd seama de intenţiile cîrmuitorilor Prusiei, nu este de mirare că reformele privind armata au fost mai radicale decît cele de ordin social, acestea din urmă propunîndu-şi doar să cointereseze cît de cît poporul în viitorul lor război împotriva Franţei. Pretenţiile mereu mai mari ale lui Napoleon, continuele rechiziţii, ocuparea de locuinţe, jignirile aduse populaţiei prusiene erau suficiente pentru a crea o stare de revoltă. Generalul Scharnhorst, unul din principalii reformatori militari în Prusia, s-a îngrijit de întărirea armatei: epurări în Înaltul comandament, o atenuare a disciplinei, suprimarea pedepselor corporale, o mai bună pregătire a ofiţerilor subalterni, crearea unei Academii de război, care să impună unitatea de gîndire a statelor majore, iată numai cîteva măsuri luate în acest sens.

Principala sa realizare a fost însă eludarea stipulaţiilor tratatelor de pace, care limitau la 42 000 oameni efectivele militare prusiene. În acest scop, bărbaţii tineri erau convocaţi pentru instrucţie doar pe perioade foarte scurte, armata dispunînd în acest fel de un mare număr de rezervişti, bine pregătiţi. E drept, Napoleon s-a lăudat că storsese din Prusia mai mult de un miliard de franci; dar nu e mai puţin adevărat că, în 1813, Prusia a putut să trimită în linia întîi 350 000 soldaţi bine instruiţi.

De la Memel (unde se refugiase în 1807, în timpul luptei dintre francezi şi prusieni), Frederic-Wilhelm şi cu regina Luiza s-au mutat la Koeningsberg. Ei s-au reîntors la Berlin în 1809, fiind întîmpinaţi ca nişte părinţi exilaţi, care îşi regăseau familia.

La Berlin s-a fondat universitatea, organizată de Wilhelm von Humboldt, care, părăsindu-şi funcţia de ambasador la Roma, îşi asuma conducerea învăţămîntului public şi al cultelor în Prusia. După multe proiecte şi dispute, Universitatea din Berlin s-a deschis în 1810.

Începînd din 1812, steaua lui Napoleon a început să apună. În acest an s-a format coaliţia a şasea antifranceză (Anglia, Rusia, Suedia). Bonaparte a suferit o grea înfrîngere în Rusia, soldată cu pierderi imense (în decembrie 1812 doar 30 000 soldaţi din cei 600 000 care invadaseră această ţară ajung la Niemen). Încă la 5 februarie 1813, în Prusia orientală au luat fiinţă primele detaşamente ale Landwehrului (formaţii militare alcătuite din rezervişti): a început mişcarea de eliberare antinapoleoneană. La 28 februarie, Prusia a semnat un tratat de alianţă cu Rusia, împotriva Franţei. În toamna aceluiaşi an, în „Bătălia Naţiunilor" (Leipzig, 16-19 octombrie), armata franceză, înfrîntă de oştirile Rusiei, Prusiei şi Austriei, a fost silită să se retragă dincolo de Rin. La 31 martie 1814, trupele aliate au intrat în Paris; la 6 aprilie, Napoleon a abdicat, fiind apoi exilat pe Insula Elba. Prin Tratatul de la Paris (30 mai), Franţa a fost redusă la graniţele din 1792. Puterile învingătoare au considerat necesară convocarea unui congres general european.

Prin articolul 32 al Tratatului de la Paris, s-a hotărît ca acest congres să aibă loc la Viena, unde s-a şi deschis în a doua jumătate a lunii septembrie 1814. Actul final al Congresului de la Viena s-a semnat la 9 iunie 1815, cu nouă zile înainte de Waterloo. Confederaţia germanică nou creată se compunea din 35 state conduse de prinţi suverani şi patru oraşe libere (Frankfurt şi cele trei republici hanseatice: Bremen, Hamburg şi Lübeck).

În românește de
Gabriela GEROTA

Colocviu româno-american de istorie

Între 30 august şi 4 septembrie 1978 a avut loc la Sibiu, cel de-al III-lea Colocviu româno-american de istorie, consacrat tematicii „60 ani de la formarea statului naţional unitar român". Delegaţia română, condusă de academicianul Ştefan Pascu, a fost formată din dr. Paul Cernovodeanu, dr. Florin Constantiniu, dr. Ion Stanciu, prof. Iosif Kovaci, prof. dr. doc. Carol Göllner, dr. Liviu Maior, prof. Camil Mureşan. Delegaţia americană, condusă de prof. Stephen Fisher-Galaţi, de la Universitatea din Colorado, a fost alcătuită din dr. Gerald Bobango, prof. la Universitatea din Pennsylvania, dr. Radu Florescu, profesor la Boston College, Robert Forrest, de la Universitatea Colorado şi Béla Király, profesor la Colegiul Brooklyn, Universitatea din New York. Oaspeţii au prezentat un număr de patru comunicări.

poșta mi

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.

— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. **În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru** cei care ne scriu de mînă adesea cu creionul și foarte necitet **că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.**

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

CINCI EROI

În luptele pentru alungarea trupelor fasciste din țară, la 23 octombrie 1944, în com. noastră *ne scrie* MIHAI D. CADAR, *contabil șef la C.A.P. din* com. Tiream, jud. Satu-Mare, au căzut cinci ostași: Gheorghe Mihalache, maior (r), Gheorghe Negomirescu, sublocotenent (r), Octavian Gog sublocotenent (r), Petru Nămoilă, soldat, Ion Drăgoi, soldat, toți din Regimentul 82 infanterie Orăștie. Familiile lor nu cunoșteau locul unde aceștia fuseseră înmormîntați.

Anul trecut, după multe investigații, am reușit să luăm legătura cu toate rudele apropiate ale celor cinci eroi, invitîndu-le în comuna noastră. Au sosit peste 50 rude (mame, tați, frați, copii), din zece județe. În prezența acestora, la 23 octombrie, printr-o adunare la care au participat toți cetățenii din Tiream, au fost evocate jertfele celor cinci ostași căzuți pentru eliberarea comunei noastre, pentru ca noi cei de astăzi să trăim o viață fericită. Sînt eroii noștri și îi cinstim pe măsura sacrificiilor lor.

DOCUMENTELE CONFIRMĂ

Din articolul Matei Basarab și epoca sa *(nr. 8/1977)* G.C. PĂRĂIANU, *din* Arad, *contestă că boierul Danciu Părăianu ar fi fost proprietarul minelor de la Baia de Fier și că a fost silit de domnitor să le vîndă, socotind aceste afirmații* o ofensă adusă memoriei lui Danciu și urmașilor săi.

Autorul, conf. univ. dr. Matei D. Vlad *răspunde:* Problema pe care o ridică corespondentul dv. este, în sine, minoră și nu are nici o semnificație istorică deosebită. Ținînd totuși seama de importanța pe care cititorul arădean o atribuie în mod exagerat *strămoșului* său, este bine să arătăm adevărul *pe bază de documente.*

Astfel, un document de la 1 iunie 1632 atestă faptul că un oarecare Petrișor, fiul său Stan și cu Preda dau un zapis *la mîna Danciului logofăt ot Pîrîiani*, precum că i-au vîndut *jumătate de sat di în Bae* (Cf. Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească, *vol. XXIII, 1630-1632, Ed. Academiei, 1969, p. 583).* Un alt document din 12 aprilie 1634, confirmă faptul că Preda din Bîrsești dă un zapis *la mîna Danciului logofetul ot Pîrîiani*, precum că *i-am vîndut eu ocină în Bae* (Ibidem, *vol. XXIV 1633-1634, Ed. Academiei, 1974, p. 306).* Aceste documente, ca și altele ulterioare, sînt o dovadă concludentă că Danciul Părăianu a fost proprietar al Băii de Fier. Astfel, într-un hrisov al lui Mihnea III, din 12 iulie 1658, se spune că Radu voievod redă satul Baia de Fier foștilor ei proprietari, motivînd: *căci au fostu acii sat încă mai dinainte vreme al lor.* În același document găsim, de asemenea, precizarea că, *în zilele răposatului Matei vodă fostu-le-au dat bani cu* silă *(s.n.) pri acest sat Baia de l-au luat să fii pre sama domnească* fără voia lor *(s.n.)* deci i-a silit (Cf. Arh. St. București, M-rea Hurez, XIX/3, orig. rom.) Motivul pentru care Matei Basarab a procedat în acest fel este clar indicat de hrisovul lui Grigore Ghica, din 12 iunie 1661. În acest act, după ce se întărește fiilor lui Danciul Părăianul și Vlad Bîrsescu satul Baia de Fier, se arată: *pentru că acest sat a fost din strămoși al părinților pînă în zilele lui Matei vodă. După aceea, înțelegînd domnia cum că* iaste fier acolo *(s.n.) lepădat-au Matei vodă* în silă *(s.n.) banii Danciului Pîrîianu și agăi Vladul Bîrsescul, de au făcut baie de fier.* (Arh. St. București, M-rea Hurez, *XIX/8*, orig. rom.). Iată, deci, că faptele relatate de noi n-au pornit *din imaginație* ci s-au bazat pe documente reale, ele neputînd fi reproduse și nici menționate, din necesități de spațiu, în articolul publicat în revista *Magazin istoric.*

ÎN ORICE TIMP ȘI CU ORICE CHIP

E. PARASCHIV, *din* București, *ne trimite copia unui contract de angajare a unui medic în orașul Iași. Iată textul documentului, datat 6 iulie 1810:* Eu, subsemnatul consimt să fiu medicul orașului Iași și mă oblig să vin în toate casele, unde sînt bolnavi în diferite stări, la cerere, ziua și noaptea, fără nici o vorbă [*fără împotrivire* — n.n.].

În orice timp și la orice bolnav, la cerere, va trebui să plec și cu orice chip să mă străduiesc pentru ușurarea bolnavului și după posibilitatea mea, pentru restabilirea sănătății lui și pentru aceasta nu trebuie să cer de la bolnav nici o plată; ci să mă mulțumesc cu ceea ce vor binevoi să mă răsplătească suferinzii pentru serviciu, iar față de cei care nu vor fi în stare să mă răsplătească, deopotrivă, mă oblig să-i cercetez, cheltuind chiar în folosul bolnavului.

Dacă se va întîmpla să se îmbolnăvească un boier în satul său, mă oblig să plec acolo cu știința tutorilor (epitropilor) medicali și după sosire să pun toată puterea pentru restabilirea sănătății bolnavului.

În caz că nu voi fi mulțumit de serviciul meu în oraș și voi intenționa să părăsesc serviciul, atunci va trebui să dau deștire cu șase luni înainte domnilor tutori medicali, pentru ca ei din timp să poată căuta alt medic, precum și dacă Agenția medicală va fi nemulțumită de mine, va trebui tot în acest chip să mă înștiințeze cu șase luni înainte.

Stavri Moscu, doctor.

Documentul este întru totul revelator pentru ținuta sa etică și profesională.

CLEMENCEAU, OMUL LIBER

În completarea articolului Georges Clemenceau despre Transilvania în 1894 *(nr. 6/1978)*, DUMITRU SOLOMON, *din* București, *ne trimite un articol mai puțin cunoscut al lui Camil Petrescu, intitulat* Clemenceau, omul liber, *publicat în ziarul* Omul liber, *an I, nr. 6, din 27 noiembrie 1929, la moartea celui care a fost supranumit* Tigrul, *și din care reproducem un fragment:* [Clemenceau]. A opus violența gîndirii și simțirii violenței brațului de oțel și a biruit, dînd cea mai mare lecție de spiritualitate omenirii care va veni.

DUPĂ ZECE ANI

Revăzînd cîteva numere mai vechi din colecția revistei, *scrie* IOAN FLORIN TUINEA, *din* Slatina, jud. Olt, am întîlnit în nr. 9/1968 o fotografie a lui Ștefan D. Greceanu. În nota care o însoțește nu este însă precizat anul nașterii acestuia. În *Calendarul Minervei*, pe anul 1905, pp. 160-161, am întîlnit cîteva date biografice ale lui Șt. D. Greceanu, printre care și aceea a nașterii: 19 septembrie 1825.

Deși de la apariția articolului respectiv au trecut zece ani, facem cuvenita completare, văzînd în scrisoarea cititorului slătinean o semnificativă mărturie a interesului și atenției cu care este citită revista noastră.

poșta mi

O SCRISOARE

Ing. LIGIA NICOLESCU-ZAPCAȚAN, *din* Cîmpulung Muscel, jud. Argeș: *mulțumindu-vă pentru entuziastele aprecieri pe care le adresați și pentru longevitatea lor, vă sfătuim să scrieți revistei* România pitorească, *în paginile căreia a apărut articolul care vă interesează.*

PRECIZĂRI

În urma publicării articolului Misiunea a fost îndeplinită *(nr. 7/1978), la redacție și la Inspectoratul general al miliției au fost primite scrisori și de la alți ofițeri de miliție, aflați acum în rezervă, care la vremea respectivă au adus o contribuție importantă la lichidarea atît a bandei amintite, cît și a altor infractori periculoși, asigurînd astfel liniștea publică și apărînd cu dîrzenie viața și avutul cetățenilor. Astfel de scrisori s-au primit de la* LAURENȚIU BLAUNSTEIN, NICOLAE ROMANIUC *și* VASILE BĂLĂCEANU, *cărora le mulțumim pentru precizările făcute și pentru modul în care și-au făcut datoria.*

ALT SENS

VOICU MIHĂILĂ, *din* Brașov, *precizează că în nota* Slugerul Toader din București *(Poșta* Magazin istoric, *nr. 4/1978) sensul cuvîntului* varmăghie *nu este acela de* parohie, *ci de* comitat *(județ), în documentul respectiv fiind vorba de comitatul Alba de Sus, care se află în zona actualelor județe Brașov, Covasna și, parțial Sibiu și Harghita.*

Drept care facem cuvenita rectificare.

NU LA NOI

Următorilor cititori: MIA MARIOARA BACIU, *din* comuna Ziduri, sat Zoița, jud. Buzău; VASILOIU FILICĂ, com. Vitomirești, jud. Olt; ILIE CIUTACU *din* com. Albești, jud. Olt; NECULAI MOCANU, *din* com. Ștefan cel Mare, jud. Bacău; ION SĂLCIAN, *din* com. Roșiori, jud. Mehedinți, *precum și tuturor celor care ne solicită lucrări prezentate la rubrica* Cărți sosite la redacție, *le reamintim că le pot procura prin Librăria* Cartea prin poștă, *str. serg. Nuțu Ion, nr. 8-12, București.*

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa redacției noastre, am reținut propunerile, sugestiile, completările și informațiile transmise de următorii cititori, cărora le mulțumim: DUMITRU STOEAN, *din* București; ECATERINA TEODORESCU, *din* Craiova; COSTEA ALEXANDRU IOAN, *din* com. Schitu Golești, jud. Argeș; BOLOLOI IOSIF, *din* Timișoara; CLAUDIA ELEFTERESCU, *din* București; IOAN C. DOBRIȚA, *din* Galați; TRAIAN PETRE, *din* Constanța; TUDOR ȘTEFĂNESCU, *din* București.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

NICOLESCU LIGIA ZAPCAȚAN, str. I.C. Frimu, nr. 55, bl. D.1, sc. B. ap. 16, Cîmpulung Muscel, jud. Argeș, *solicită: nr. 2/1967.*

NEAGU MIRCEA, str. M. Bravu, nr. 98, bl. D. 16, București, *oferă colecția 1975-1978.*

MANEA TRAIAN, cartier Gojdu, bl. AB-5, ap. 10, Deva: *solicită: nr. 1-3/1967; 3/1968; 2-3, 10,12/1975; oferă: nr. 3/1973; 7,10/1974; 12/1976; 5/1978.*

NICA ALEXANDRU, str. Șincai, nr. 15, Turda, jud. Cluj, *oferă colecția completă.*

APOSTOL ANTON, calea Dorobanților, nr. 47, București, *oferă colecția completă.*

GRIGORIU ARMAND GEORGE, str. Poterași, nr. 41, București, *oferă colecția completă.*

PETRU CONSTANTIN, str. Tîrnavei, nr. 7, bl.A, ap. 13., Mediaș, jud. Sibiu, *oferă: nr. 4, 6,9/1967; 6/1968; 1/1971; 1,2,3/1972; 4,12/1973; 9-11/1974; 7,9/1975; 1-5,10,11/1977.*

BOLOLOI IOSIF, str. Z. Petrovici, nr. 2, Timișoara, *oferă colecția completă.*

OLIMPIU CĂTUNA, str. Andrei Mureșanu bl. 12, sc. B, ap. 2 9, Bistrița, jud. Bistrița Năsăud, *oferă: nr. 2-6/1969; 1-7, 9-12/1973; 3-5,9-12/1974; colecția 1975-1977.*

NICA DARIE, str. Emil Bodnăraș, nr. 73, sc. B, ap. 64, București, *oferă colecția completă.*

RĂDUCANU CONST., str. Fr. Engels, nr. 30, Iași, *oferă colecția completă.*

STRĂBĂTÎND JUMĂTATE DIN EUROPA

(Urmare din p. 56)

După ce s-au mai liniștit lucrurile, am fost anchetat de aghiotantul regimentului, în privința activității mele în timpul luptelor. După ce i-am dat raportul așa cum credeam eu că e bine, am aflat că dosarul meu cuprindea o serie de lucruri care nu mă puteau prezenta într-o lumină prea favorabilă: se știa despre fratele meu mai mare că e ofițer voluntar în armata română (trecuse din Rusia, unde fusese prizonier), despre corespondența, în care figuram și eu, a sublocotenentului Abel Oprișa, anchetat pentru încercarea de a dezerta la italieni, dar care a murit de gripă în timpul anchetei. Cu toate acestea, comanda regimentului era convinsă că sînt un element bun, nu avea nimic să-mi reproșeze — însă să nu mă supăr, mi-au spus ei — dacă îmi vor aplica prevederile celor „politisch unverlässlich" (care nu se bucură de încredere politică). Voi fi trimis la un curs de mînuirea puștii mitraliere engleze sistem Lewis...

Într-adevăr, la sfîrșitul lunii septembrie 1918, am fost trimis cu încă vreo 25 ofițeri și elevi și vreo trei sute de soldați la cursul de mînuire a acestei puști mitraliere provenite din capturile de război, cu care intenționau să doteze divizia. Cursul s-a ținut în localitatea Aumetz, în Lorena (fostă germană), la confinele celor trei țări: Franța, Germania veche și Luxemburgul, la vreo 60 km departe de front. Locuitorii erau germani și francezi, toți vorbeau curent ambele limbi, singura posibilitate de a le cunoaște naționalitatea era că germanii își spuneau „deutsch", iar francezii „lorrainer". Numele lor nu spunea nimic — eu eram cartiruit la un Weber... francez curat. Mi-au trebuit multă stăruință și explicații ca să-mi lămuresc gazdele în privința situației mele de „român" în armata germană. Comparația cu situația propriilor tineri francezi recrutați în armata germană i-a lămurit deplin; după aceea atît eu cît și ordonanța eram tratați ca membri ai familiei.

La sfîrșitul lunii octombrie, cantonînd peste noapte în orașul Briey, am observat o mișcare neobișnuită printre soldații armatei austro-ungare pe care i-am găsit acolo. În localitatea Pux, am nimerit într-un furnicar de soldați. Sigur s-a întîmplat ceva grav... Divizia părăsise frontul. Cum? Cică ar fi primit ordin din Ungaria. Și acum toată lumea vrea să plece numaidecît acasă. Fiecare cum poate, singur sau cu alții împreună. În cîteva ceasuri, s-au rupt toate firele disciplinei, nimeni nu se mai gîndea că am fi o unitate constituită. Cu mare greutate au putut fi convinși o parte din soldați să nu plece de capul lor, căci nu se știa ce-i așteaptă în trecerea prin Germania care n-a încetat războiul. Ei nu cunosc limba, nu-i apără nimic — ar fi mai bine să plecăm cu toții, căci, oricum, aveam mai multe șanse de a răzbate cele cîteva mii de kilometri pînă acasă în Ardeal.

CONTENTS (Romanian History) **S. MEHEDINŢI** From the History of Dacia • **M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA** The Unity of the Romanians in the First Millennium of Our Era • **I. MAMINA** The Romanian Socialists and the Unification of the Country • Memoirs 1916-1918 • **W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE** World Awareness of the Unity of the Romanians • **N. EDROIU** The Uprising under Horea (1784-1785) • **HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN** World War II

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **S. MEHEDINŢI** De l'histoire de la Dacie • **M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA** L'unité des Roumains au premier millénaire de notre ère • **I. MAMINA** Les socialistes roumains et l'unification du pays • Mémoirs 1916-1918 • **W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE** Le monde prend conscience de l'unité des Roumains • **N. EDROIU** La révolte de Horea (1784-1785) • **HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN** La deuxième guerre mondiale

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **С. МЕХЕДИНЦ** Из истории Дакии • **М. ПЕТРЕСКУ-ДЫМБОВИЦА** Единство румынов в I-ом тысячелетии н.э. • **И. МАМИНА** Румынские социалисты и объединение страны • Мемуары 1916-1918 • **У.И. ГЛЭДСТОН, СЭНТ-ОЛЕР, В.Н. ВИНОГРАДОВ, КЕННЕТ ДЖОНСТОН, АЛЕКСАНДЕР ДЖ. ШЕМ, ДЖОРЖ МЭКПИС ТАУЛИ** Единство румынов в сознании мира • **Н. ЕДРОЮ** Восстание 1784-1785 под руководством Хории • **АНРИ МИШЕЛЬ, АРТУР ФУНК, П. ЖИЛИН** Вторая мировая война

INHALT (Rumänische Geschichte) **S. MEHEDINŢI** Aus der Geschichte Daziens • **M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA** Die Einheit der Rumänen im ersten Jahrtausend unserer Zeitrechnung • **I. MAMINA** Rumänische Sozialisten und die Wiedervereinigung des Landes • Erinnerungen 1916-1918 • **W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE** Die Einheit der Rumänen im Weltgewissen • **N. EDROIU** Der Aufstand Horea's (1784-1785) • **HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN** Der zweite Weltkrieg

SUMARIO (Historia rumana) **S. MEHEDINŢI** De la historia de Dacia • **M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA** La unidad de los rumanos en el Ier milenio de n.e. • **I. MAMINA** Los socialistas rumanos y la culminación de la formación del Estado rumano • Memorias de 1916-1918 • **W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE** La unidad de los rumanos en la conciencia del mundo • **N. EDROIU** La sublevación de Horea (1784-1785) • **HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN** La segunda guerra mundial

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana-Maria Şerbănescu, Vasile Şimandan, Marian Ştefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427